

UHASSELT

KNOWLEDGE IN ACTION

KU LEUVEN

Maastricht University

Faculteit Rechten

master in de rechten

Masterthesis

Het erfrechtelijk omzettingsrecht van het vruchtgebruik: de lege lata en de lege ferenda

Lotte Raskin

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten, afstudeerrichting rechten

PROMOTOR :

Prof. dr. Charlotte DECLERCK

De transnationale Universiteit Limburg is een uniek samenwerkingsverband van twee universiteiten in twee landen: de Universiteit Hasselt en Maastricht University.

UHASSELT

KNOWLEDGE IN ACTION

www.uhasselt.be

Universiteit Hasselt

Campus Hasselt:

Martelarenlaan 42 | 3500 Hasselt

Campus Diepenbeek:

Agoralaan Gebouw D | 3590 Diepenbeek

2024
2025

Maastricht University

Faculteit Rechten

master in de rechten

Masterthesis

Het erfrechtelijk omzettingsrecht van het vruchtgebruik: de lege lata en de lege ferenda

Lotte Raskin

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten, afstudeerrichting rechten

PROMOTOR :

Prof. dr. Charlotte DECLERCK

Samenvatting

Wanneer één van de echtgenoten overlijdt en er kinderen zijn, verkrijgt de langstlevende echtgenoot in principe een recht van vruchtgebruik op de gehele nalatenschap. De kinderen erven in dit geval de blote eigendom. Dit kan echter aanleiding geven tot moeilijkheden, zowel op economisch als op familiaal vlak. De wet heeft bijgevolg voorzien in een specifieke mogelijkheid om een einde te stellen aan deze opsplitsing tussen vruchtgebruik en blote eigendom, namelijk door middel van het erfrechtelijk omzettingsrecht. Via deze rechtsfiguur wordt het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot vervangen door bijvoorbeeld een geldsom of een vol eigendomsrecht op enkele van de nalatenschapsgoederen.

Hier komen echter verschillende moeilijkheden bij kijken. In deze masterscriptie werd dan ook getracht om een antwoord te bieden op volgende centrale onderzoeksvraag: *"Wat houdt het erfrechtelijk omzettingsrecht van het vruchtgebruik vandaag in wanneer men focust op de samenloop situatie van de langstlevende echtgenoot met (al dan niet gemeenschappelijke) kinderen van de erflater, welke onduidelijkheden bestaan er en hoe kan hieraan geredieerd worden?"*.

In het eerste deel werd bekeken welke verschillende rechten en/of plichten vasthangen aan het vruchtgebruik en de blote eigendom en welke beëindigingsgronden er bestaan voor het (erfrechtelijk) vruchtgebruik. Daarna werd uitgebreid ingezoomd op bovengenoemd erfrechtelijk omzettingsrecht: wie zijn de titularissen ervan, wat zijn de kenmerken, wat is de fiscale impact van een dergelijke omzetting...

Indien de omzetting evenwel betrekking heeft op de zogenaamde 'preferentiële goederen' – zijnde de gezinswoning en de daarin aanwezige huisraad - gelden speciale regels. In dit geval beschikt de langstlevende echtgenoot namelijk over een vetorecht. Dit houdt in dat het erfrechtelijk omzettingsrecht op deze goederen geen toepassing kan vinden zonder instemming van de langstlevende. Hiermee wenst de wetgever het woonmilieu van de echtgenoten te beschermen.

Ingeval de langstlevende echtgenoot samen met (al dan niet gemeenschappelijke) kinderen van de erflater tot de nalatenschap komt en er wordt een beroep gedaan op voornoemd omzettingsrecht, dan beschikt de rechter vaak over een appreciatiebevoegdheid. Dit betekent dat hij oordeelt over het al dan niet opportuun zijn van de omzetting. Hierbij kan hij rekening houden met verschillende criteria. De wet bevat echter geen lijst van dergelijke criteria, hetgeen aanleiding kan geven tot (rechts)onzekerheid. Bijgevolg werd in deze masterscriptie een rechtspraakanalyse uitgevoerd om een beter zicht te krijgen op welke elementen de rechter nu eigenlijk mee in overweging neemt. Hieruit bleek dat er in de praktijk toch in zekere mate eensgezindheid bestaat over de in aanmerking te nemen criteria.

Tot slot werden in het laatste deel nog een aantal aanbevelingen gedaan om te remediëren aan enkele van de vastgestelde moeilijkheden, onduidelijkheden en/of discussiepunten. Zo stel ik onder meer een invoeging in de wet voor van een niet-exhaustieve lijst van toetsingscriteria waarop de rechter zich kan baseren. Dit zou er mijns inziens onder andere voor zorgen dat partijen sneller een rechtvaardigheidsgevoel ervaren.

Voorwoord

Niet wetende wat te verwachten, begon ik vijf jaar geleden aan mijn opleiding rechten aan de Universiteit Hasselt. De afgelopen vijf jaar zijn voorbij gevlogen en ondanks de menige stressmomentjes en het vele harde werk, was het bovenal een onvergetelijke en mooie periode. Ik heb ontzettend veel geleerd en ook als persoon ben ik enorm gegroeid. Dit is evenwel niet alleen mijn eigen verdienste.

Eerst en vooral een welgemeende dank je wel aan prof. dr. Charlotte Declerck. Bedankt om mijn interesse in het familie- en familiaal vermogensrecht aan te wakkeren en om mij zowel bij mijn bachelor- als mijn masterscriptie met raad en daad bij te staan. Hetzelfde geldt voor mevrouw Emilie Hermans. Dankzij jullie nuttige feedback en bemoedigende woorden heb ik mijn scripties tot een goed einde kunnen brengen. Hartelijk dank hiervoor.

Daarnaast verdienen ook mijn ouders, mijn vriend en mijn broer en zus een woord van dank. Dank jullie wel om steeds in mij te geloven en mij te motiveren wanneer het even wat moeilijker ging. Enkele zinnen zullen nooit kunnen uitdrukken hoe dankbaar ik ben voor jullie steun en liefde.

Lotte Raskin

14 mei 2025.

Inhoudsopgave

Samenvatting	1
Voorwoord.....	3
Lijst van bijlagen	7
Inleiding.....	9
A. Onderwerp.....	9
B. Stand van zaken.....	10
C. Probleemstelling	11
D. Relevantie	11
E. Afbakening	12
F. Onderzoeksvragen en methodologische werkwijze.....	12
G. Opbouw.....	16
DEEL I. De erfrechtelijke vruchtgebruiker en blote eigenaar	17
<i>Hoofdstuk I. Algemeen</i>	<i>17</i>
<i>Hoofdstuk II. Plichten van de erfrechtelijke vruchtgebruiker en blote eigenaar</i>	<i>19</i>
Afdeling I. Verplichtingen bij aanvang van het vruchtgebruik.....	19
Afdeling II. Verplichtingen tijdens de duur van het vruchtgebruik.....	21
<i>Hoofdstuk III. Rechten van de erfrechtelijke vruchtgebruiker en blote eigenaar.....</i>	<i>27</i>
Afdeling I. Rechten van de vruchtgebruiker	27
Afdeling II. Rechten van de blote eigenaar.....	34
<i>Hoofdstuk IV. Beëindigingswijzen van het erfrechtelijk vruchtgebruik</i>	<i>37</i>
Afdeling I. Algemeen	37
Afdeling II. Gemeenrechtelijke beëindigingsgronden	37
Afdeling III. Specifieke beëindigingsgronden erfrechtelijk vruchtgebruik	40
<i>Tussenconclusie</i>	<i>42</i>
DEEL II. Het omzettingsrecht van het erfrechtelijk vruchtgebruik.....	45
<i>Hoofdstuk I. Het omzettingsrecht als specifieke beëindigingsgrond</i>	<i>47</i>
Afdeling I. Principe en titularissen van het omzettingsrecht.....	47
Afdeling II. Voorwerp van het omzettingsrecht	53
Afdeling III. Kenmerken van het omzettingsrecht	56
Afdeling IV. Modaliteiten van de omzetting	60
Afdeling V. Waardering van het vruchtgebruik.....	63
Afdeling VI. Procedureverloop	68
Afdeling VII. Fiscale implicaties van de omzetting	71

<i>Tussenconclusie</i>	<i>72</i>
<i>Hoofdstuk II. Het vetorecht van de langstlevende echtgenoot met betrekking tot de preferentiële goederen.....</i>	<i>75</i>
Afdeling I. Ratio legis en principe	75
Afdeling II. Voorwerp van het vetorecht, de 'gezinswoning'	76
Afdeling III. Verlies van het vetorecht	78
<i>Tussenconclusie</i>	<i>80</i>
<i>Hoofdstuk III. De gerechtelijke belangenafweging bij samenloop tussen de langstlevende echtgenoot en kinderen van de erflater</i>	<i>81</i>
Afdeling I. Algemeen	81
Afdeling II. Rechtspraak waarin het omzettingsverzoek werd geweigerd	82
Afdeling III. Rechtspraak waarin het omzettingsverzoek werd ingewilligd	86
Afdeling IV. Bevindingen	89
<i>Tussenconclusie</i>	<i>91</i>
DEEL III. Het omzettingsrecht van het erfrechtelijk vruchtgebruik de lege ferenda	93
Besluit	97
Lijst van geraadpleegde werken	99
<i>Wetgeving</i>	<i>99</i>
<i>Rechtspraak</i>	<i>100</i>
<i>Rechtsleer</i>	<i>101</i>
Boeken	101
Bijdragen in tijdschriften	104
Overige	106
Bijlage	107

Lijst van bijlagen

Figuur: Frequentie van de in aanmerking genomen criteria bij de belangenafweging op basis van de uitgevoerde rechtspraakanalyse.

Inleiding

A. Onderwerp

1. Jan en Eva waren reeds vele jaren gelukkig getrouwd toen op 5 oktober 2024 het noodlot toesloeg en Jan overleed na een verkeersongeval (zonder ooit een uiterste wilsbeschikking te hebben opgemaakt). Samen hadden Jan en Eva één dochter, Emma. Jan, Eva en Emma woonden in een mooie woning in Hasselt die enkele jaren voor het huwelijk door Jan werd aangekocht. Na het overlijden van Jan wil Eva samen met hun dochter Emma in de woning blijven wonen. Jan had echter ook nog een zoon uit een vorige relatie, de 31-jarige Tom. De verhouding met het nieuwe gezin van zijn vader is niet optimaal. Tom vindt dat hij net zoveel recht heeft als Eva en Emma om de woning te betrekken aangezien deze eigendom was van zijn vader. Zoniet, wil hij in ieder geval dat het huis verkocht wordt. De opbrengst zou hij dan kunnen investeren in een eigen woning. Eva en Emma gaan hier niet mee akkoord, het is namelijk hun thuis en Tom heeft er zelfs nooit gewoond. Quid?

2. Als we de wet erop naslaan, zullen we zien dat zowel Tom, alsook Eva en Emma bepaalde erfrechtelijke aanspraken hebben wat de nalatenschap van Jan betreft.¹ Eva zal het vruchtgebruik van de gehele nalatenschap verkrijgen (die *in casu* enkel bestaat uit de gezinswoning), zo bepaalt artikel 4.17, §1 Burgerlijk Wetboek.² Tom en Emma zullen de blote eigendom van de nalatenschap – zijnde de gezinswoning – verkrijgen, elk voor de helft.³

3. Daar vruchtgebruik evenwel meestal niet leidt tot een optimaal vermogensbeheer, heeft de wetgever een mogelijkheid voorzien om een einde te maken aan deze situatie, namelijk door middel van het erfrechtelijk omzettingsrecht.⁴ In de voorgelegde situatie bestaat er echter specifiek een geschil over de gezinswoning. In dit geval dient er ook nog rekening te worden gehouden met het vetorecht waarover Eva, als langstlevende echtgenoot, beschikt aangaande de omzetting van het vruchtgebruik op de gezinswoning.⁵ Dit maakt de situatie nog een stukje complexer en zorgt ervoor dat verschillende vragen zullen rijzen in deze context.

4. Deze masterscriptie zal een onderzoek uitvoeren naar het voornoemd omzettingsrecht van het erfrechtelijk vruchtgebruik. Hierbij zal ook specifiek gefocust worden op de moeilijkheid die voorligt in de casus van Jan en Eva, namelijk de erfrechtelijke aanspraken op de preferentiële goederen en het vetorecht van de langstlevende echtgenoot.⁶

¹ Art. 4.10, §1 BW.

² Hierna : BW; P. DELNOY en P. MORREAU, *Les libéralités et les successions. Précis de droit civil*, Brussel, Larcier, 2023, 298; A. DEMORTIER, "Les droits successoraux du conjoint et du cohabitant légal survivants après la loi de recodification du 19 janvier 2022", *RNB* 2023, afl. 3178, (150) 154-155; V. PALM (ed.), *Les couples à la loupe: Impacts juridiques et incidences pratiques de la vie des couples*, Limal, Anthemis, 2022, 449; A.-C. VAN GYSEL, F. LALIÈRE en V. WYART, *Les successions : édition 2023*, Limal, Anthemis, 2023, 106.

³ Art. 4.16 BW; V. PALM (ed.), *Les couples à la loupe: Impacts juridiques et incidences pratiques de la vie des couples*, Limal, Anthemis, 2022, 449.

⁴ Art. 4.60 e.v. BW; N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 671, nr. 1091.

⁵ Art. 4.61, §7 BW.

⁶ Alles wat geschreven wordt, is uiteraard zowel van toepassing op een mannelijke als een vrouwelijke langstlevende echtgenoot.

B. Stand van zaken

5. Het Burgerlijk Wetboek bevat verschillende bepalingen met betrekking tot het omzettingsrecht van het erfrechtelijk vruchtgebruik.⁷ Hierin worden zowel de procedure van de minnelijke omzetting, als die van de gerechtelijke omzetting bepaald.⁸ Daarnaast is ook wettelijk vastgelegd wie de omzetting kan vragen, wat de aard van het omzettingsrecht is en hoe het vruchtgebruik dient gewaardeerd te worden.⁹ Naast dit wettelijk kader, is er ook reeds een aanzienlijke hoeveelheid rechtspraak en rechtsleer omtrent het omzettingsrecht verschenen.¹⁰

6. Als we het specifiek hebben over het vetorecht van de langstlevende echtgenoot in verband met de preferentiële goederen – zijnde de gezinswoning en de daarin aanwezige huisraad¹¹ –, bestaat er momenteel (nog) geen duidelijk en alomvattend wettelijk kader. De wet bepaalt dat indien één van de echtgenoten sterft zonder een uiterste wilsbeschikking te hebben opgemaakt en hierbij afstammelingen achterlaat – hetgeen het geval is in de situatie van Jan (cf. *supra*, nr. 1) –, dat de langstlevende echtgenoot in dit geval het vruchtgebruik van de gehele nalatenschap erft.¹² In principe geldt er met betrekking tot het erfrechtelijk vruchtgebruik een omzettingsrecht.¹³ Aangaande de preferentiële goederen beschikt de langstlevende echtgenoot echter over een vetorecht wat de omzetting van dit vruchtgebruik betreft.¹⁴ Omtrent de toepassingsvoorwaarden van dit vetorecht verscheen reeds heel wat rechtspraak en rechtsleer. Uit deze bronnen kunnen er momenteel echter geen standaardcriteria en/of voorwaarden worden afgeleid die practici dienen te hanteren wanneer ze met dit vetorecht in aanraking komen. Verschillende vragen en/of omstreden punten blijven dan ook bestaan.

⁷ Art. 4.60 - 4.64 BW

⁸ Art. 4.60 BW en art. 4.63 BW.

⁹ Respectievelijk art. 4.61 BW; art. 4.62 BW en art. 4.64 BW.

¹⁰ Zie o.a. Antwerpen 8 april 2015, *T.Not.* 2015, 361; Gent 24 november 2016, *T.Not.* 2017, 254; Gent 2 november 2017, *T.Not.* 2017, 925 en *NFM* 2019, 17, noot J. VERSTRAETE; Gent 28 september 2017, *RW* 2019-20, 64; Gent 29 juni 2017, *T.Not.* 2017, 790; Gent 28 juni 2018, *T.Not.* 2019, 413; Brussel 5 mei 2020, *TEP* 2020, 723; Antwerpen 13 oktober 2020, *TBBR* 2022, 302; Gent 4 maart 2021, *T.Not.* 2022, 317; Brussel 15 januari 2024, *TEP* 2024, 332; Brussel 12 maart 2024, *TEP* 2024, 335; H. CASMAN en A. VASTERSAVENDTS, *De langstlevende echtgenote: erfrechtelijke en huwelijksvermogensrechtelijke aspecten*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1982, 254 p.; H. CASMAN, "De omzetting van het vruchtgebruik", *TPR* 1991, 803-848; C. DECLERCK, "De waardering van het vruchtgebruik in geval van omzetting in een kapitaal in het licht van de wet van 22 mei 2014", *VIP* 2015, afl.1, 32-41; F. DERÈME en F. TAINMONT, "Les règles de conversion de l'usufruit du conjoint et du cohabitant légal survivant & la programmation successorale", *RPP* 2021, afl. 1, 40-74; G. HOLLANDERS DE OUDERAEN, "La loi du 22 mai 2014 sur la conversion de l'usufruit : Heurs et malheurs du conjoint survivant", *RPP* 2015, afl. 3, 295-308; N. LABEEUW en E. JANSSENS, "Het erfrechtelijk vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot: omzetbaar en belast?", *BN* 2020/1, 31-33; M. PUELINCKX-COENE, "De wet van 22 mei 2014 bracht helaas geen rust inzake de waardering van het levenslang vruchtgebruik bij kapitalisatie of bij omzetting van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenote of wettelijk samenwonende", *T.Not.* 2015, 290-334; A. RENIERS, "Omzetting vruchtgebruik: moet vooraf de keuze gemaakt worden op welke manier dit zal gebeuren?", *RABG* 2016, 319-323; S. TAILLIEU, "De belangenafweging bij de gerechtelijke omzetting van vruchtgebruik: overzicht van rechtspraak 2005-2021", *VIP* 2022, afl. 1, 26-39; F. TAINMONT, "La conversion de l'usufruit du conjoint et du cohabitant légal dans le cadre des familles recomposées", *JT* 2018, afl. 9, 208-214; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 37-81; B. VERLOOY, "De omzetting van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot in geval van afstammelingen uit een vorige relatie van de erflater en het gelijkheidsbeginsel", *RABG* 2019, afl.14, 1264-1267; J. VERSTRAETE, "De omzetting van het erfrechtelijk vruchtgebruik" in J. VERSTRAETE (ed.), *De verdeling van de nalatenschap*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, 571-616.

¹¹ C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 359.

¹² Art. 4.17, §1 BW.

¹³ Art. 4.60 e.v. BW.

¹⁴ Art. 4.61, §7 BW.

C. Probleemstelling

7. De wet geeft niet onmiddellijk een antwoord op de praktische vragen die rijzen bij de toepassing van het omzettingsrecht en het vetorecht. Noch de rechtspraak noch de rechtsleer is er in geslaagd om deze wettelijke lacune volledig op te vullen. Er bestaan vandaag dan ook nog uiteenlopende visies omtrent bepaalde voorwaarden en enkele specifieke toepassingsgevallen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de discussie of het vetorecht van de langstlevende echtgenoot overeind blijft in het geval van een feitelijke scheiding¹⁵, of de vraag of het erfrechtelijk omzettingsrecht en het vetorecht van de langstlevende echtgenoot ook gelden indien de preferentiële goederen slechts gedeeltelijk tot de huwgemeenschap of nalatenschap behoren.¹⁶

D. Relevantie

8. Vooral met betrekking tot het vetorecht van de langstlevende echtgenoot is het relevant en noodzakelijk om bovengenoemd probleem aan te kaarten. Bij gebrek aan een alomvattend wettelijk kader, bevinden zowel de langstlevende echtgenoot, als de andere erfgenamen zich in een onzekere situatie. Er bestaan namelijk geen eenduidige richtlijnen met betrekking tot het toepassen van de wettelijke regels. Het gaat hier evenwel om een zeer belangrijk vraagstuk, daar de gezinswoning voor veel mensen hun belangrijkste vermogensbestanddeel betreft. Bovendien ligt deze kwestie vaak emotioneel ook zeer gevoelig. Het feit dat nieuw samengestelde gezinnen steeds actueler en talrijker worden in de huidige maatschappij, maakt het aansnijden van dit probleem alleen maar relevanter. In 2016 was namelijk reeds meer dan één op de tien gezinnen in Vlaanderen een samengesteld gezin.¹⁷ Indien de relatie tussen beide partijen niet optimaal is, kan dit tot vervelende situaties leiden. Het is dan vaak niet zo evident om aan deze ongewenste toestand een einde te kunnen maken.

9. Het zijn evenwel niet enkel de bestaande onduidelijkheden met betrekking tot het vetorecht van de langstlevende echtgenoot die aandacht verdienen. Ook het omzettingsrecht van het erfrechtelijk vruchtgebruik in het algemeen dient verder uitgeklaard te worden. Wederom gaat het om een emotioneel gevoelige situatie. In de moeilijke periode na het verlies van een dierbaar iemand heeft men meer dan ooit nood aan duidelijke regelgeving die geen vragen onbeantwoord laat. Om het voor practici gemakkelijker te maken én om de vrede binnen families te waarborgen, is er bijgevolg nood aan een alomvattend juridisch kader. Deze scriptie beoogt dan ook een zo volledig mogelijk overzicht te bieden van de huidige standpunten en problemen terzake. Daarnaast zullen enkele aanbevelingen geformuleerd worden om deze praktische moeilijkheden te remediëren.

¹⁵ A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 59.

¹⁶ Gent 10 oktober 2019, *T.Not.* 2020, 253, noot J. VERSTRAETE; R. BARBAIX, *Handboek familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2018, 539-540; P. DELNOY, "Etat estimatif du régime successoral des biens préférentiels – de quelques certitudes et questionnements" in J. BAEL, H. BOCKEN, S. DEVOS, C. ENGELS, P. VANDENBERGHE en A. WYLLEMAN, *Liber Amicorum Christian De Wulf*, Brugge, die Keure, 2003, (81) 85-87.

¹⁷ Wetsvoorstel van 25 januari 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *Parl.St.* Kamer 2016-17, nr. 54-2282/001, 5; V. AUDENAERT, "Gezinsenquête 2016: Samengestelde gezinnen in Vlaanderen over hun gezinssamenstelling, de relatie met de partner, het opvoeden van de (stief)kinderen, hoe ze gezin en werk combineren, hun welbevinden en de sfeer in het gezin", *Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin* 2018, https://res.cloudinary.com/deueykgii/image/upload/15_Factsheet_Nieuw_samengestelde_gezinnen_DEF_lji5q_l?_a=DATAg1AAZAAQ (laatste consultatie 13.05.2025).

E. Afbakening

10. De scriptie zal geen omstandige bespreking bevatten inzake de regels betreffende de wettelijke devolutie. Enkel de basis vereist voor het duidelijk uiteenzetten van het onderwerp zal kort aangestipt worden.

Bovendien beperkt deze scriptie zich voornamelijk tot de bespreking van de familiale/civielrechtelijke (of burgerlijke) implicaties van het onderwerp. In minder omstandige mate zal er ook kort worden ingegaan op de fiscale implicaties van het omzettingsrecht.

Overigens komt enkel de langstlevende echtgenoot aan bod, wettelijk of feitelijk samenwonende partners blijven buiten beschouwing. In beide gevallen kunnen gelijkaardige moeilijkheden rijzen, maar gezien de beperkte omvang van huidige scriptie zal er enkel worden toegespitst op de langstlevende echtgenoot.

De focus van de scriptie ligt op de langstlevende echtgenoot in samenloop met al dan niet gemeenschappelijke kinderen. Voor de volledigheid worden de andere samenloopsituaties ook aangehaald in de uiteenzetting van de theoretische stukken, zonder dat hier evenwel dieper op wordt ingegaan. Hierbij zal er dus ook niet worden teruggekoppeld naar de voorbeeldcasus.

F. Onderzoeksvragen en methodologische werkwijze

11. Het betreft een monodisciplinair rechtswetenschappelijk onderzoek. Er zal aldus geen beroep worden gedaan op andere academische disciplines.¹⁸ De methodologische werkwijze verschilt naargelang (de aard van) de onderzoeksvraag.

Het onderzoek is beschrijvend en aanbevelend van aard. In eerste instantie zal het geldend juridisch kader van het onderwerp worden uiteengezet. Daarnaast bevat de scriptie ook een normatief of aanbevelend luik waarin aanbevelingen worden gedaan teneinde tegemoet te komen aan de gedetecteerde moeilijkheden.¹⁹

12. De centrale onderzoeksvraag van deze masterscriptie luidt als volgt:

"Wat houdt het erfrechtelijk omzettingsrecht van het vruchtgebruik vandaag in wanneer men focust op de samenloopsituatie van de langstlevende echtgenoot met (al dan niet gemeenschappelijke) kinderen van de erflater, welke onduidelijkheden bestaan er en hoe kan hieraan geremedieerd worden?"

(Beschrijvende + aanbevelende onderzoeksvraag)²⁰

¹⁸ L. KESTEMONT en P. SCHOUKENS, *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Leuven, Acco, 2017, 42.

¹⁹ L. KESTEMONT en P. SCHOUKENS, *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Leuven, Acco, 2017, 43 e.v. en 66 e.v.

²⁰ L. KESTEMONT en P. SCHOUKENS, *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Leuven, Acco, 2017, 43-61 en 64-66.

13. Teneinde een antwoord te kunnen formuleren op bovengenoemde centrale onderzoeksvraag, dienen verschillende subonderzoeksvragen beantwoord te worden:

- 1) Wat zijn de verschillende rechten en plichten van de erfrechtelijke vruchtgebruiker en blote eigenaar en in welke mate wijken deze af van het gemeen recht inzake vruchtgebruik? (Beschrijvende + intern vergelijkende onderzoeksvraag)²¹
- 2) Wat zijn de kenmerken en modaliteiten van het erfrechtelijk omzettingsrecht: wie zijn de titularissen van dit recht, hoe dient het erfrechtelijk vruchtgebruik gewaardeerd te worden en wat is de fiscale impact ervan? (Beschrijvende onderzoeksvraag)²²
- 3) Wat is de concrete inhoudelijke draagwijdte van het erfrechtelijk omzettingsrecht bij samenloop tussen de langstlevende echtgenoot en kinderen van de erflater? (Beschrijvende onderzoeksvraag)²³
- 4) Welke wettelijke aanpassingen en/of aanvullingen zouden kunnen zorgen voor meer rechtszekerheid met betrekking tot het erfrechtelijk omzettingsrecht en het vetorecht van de langstlevende echtgenoot, en dit zonder de billijkheid uit het oog te verliezen? (Evaluerende + aanbevelende onderzoeksvraag)²⁴

14. De centrale onderzoeksvraag is beschrijvend en aanbevelend van aard. De rechtsfiguur van het erfrechtelijk omzettingsrecht wordt hierbij weergegeven aan de hand van enerzijds de wettekst en parlementaire stukken en anderzijds de rechtspraak en rechtsleer. De focus ligt op de samenloop situatie tussen de langstlevende echtgenoot met (al dan niet gemeenschappelijke) kinderen²⁵ van de erflater. Hierbij zal tevens worden geanalyseerd welke moeilijkheden en/of onduidelijkheden er bestaan en hoe hieraan geremedieerd kan worden.

15. De eerste subonderzoeksvraag luidt als volgt: "Wat zijn de verschillende rechten en plichten van de erfrechtelijke vruchtgebruiker en blote eigenaar en in welke mate wijken deze af van het gemeen recht inzake vruchtgebruik?". Het gaat om een beschrijvende en interne vergelijkende onderzoeksvraag. In het beschrijvend gedeelte zullen de verschillende rechten en plichten van de erfrechtelijke vruchtgebruiker en blote eigenaar worden beschreven aan de hand van voornamelijk de wettekst en rechtsleer. Daarbij wordt tevens geanalyseerd in welke mate deze rechten en plichten verschillen van het gemeen recht inzake vruchtgebruik. Hier gaat het aldus om een intern vergelijkend gedeelte waarbij wordt gekeken naar zowel het huidige alsook het oude

²¹ L. KESTEMONT en P. SCHOUKENS, *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Leuven, Acco, 2017, 43-61.

²² L. KESTEMONT en P. SCHOUKENS, *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Leuven, Acco, 2017, 43-50.

²³ L. KESTEMONT en P. SCHOUKENS, *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Leuven, Acco, 2017, 43-50.

²⁴ L. KESTEMONT en P. SCHOUKENS, *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Leuven, Acco, 2017, 64-69.

²⁵ Voor een vlotte leesbaarheid van de scriptie gebruik ik doorgaans de bewoording 'stiefkinderen' of 'niet-gemeenschappelijke kinderen' indien het gaat om afstammelingen uit een vorige relatie van de erflater. Het gaat hierbij aldus om kinderen of afstammelingen die niet gemeenschappelijk zijn aan beide echtgenoten.

goederenrecht.²⁶ De reden hiervoor is om eventuele pijnpunten wat het erfrechtelijk vruchtgebruik betreft te kunnen remediëren aan de hand van het gemeen recht.

16. De tweede subonderzoeksvraag, zijnde: “Wat zijn de kenmerken en modaliteiten van het erfrechtelijk omzettingsrecht: wie zijn de titularissen van dit recht, hoe dient het erfrechtelijk vruchtgebruik gewaardeerd te worden en wat is de fiscale impact ervan?”, is van beschrijvende aard en houdt een uitvoerige beschrijving in van het erfrechtelijk omzettingsrecht. Er wordt ingegaan op de kenmerken, de modaliteiten en de verschillende titularissen van dit recht. Daarnaast wordt ook bekeken hoe het erfrechtelijk vruchtgebruik gewaardeerd dient te worden en wat de fiscale impact van (de uitoefening van) het omzettingsrecht is.

17. De derde subonderzoeksvraag is de volgende: “Wat is de concrete inhoudelijke draagwijdte van het erfrechtelijk omzettingsrecht bij samenloop tussen de langstlevende echtgenoot en kinderen van de erflater?”. Het gaat hierbij om een beschrijvende onderzoeksvraag. Er zal een uitvoerige rechtspraakanalyse gebeuren van de (gepubliceerde) rechtspraak voor de periode van 2015 tot heden om de eventuele belangenafweging in de samenloop situatie van de langstlevende echtgenoot met (al dan niet gemeenschappelijke) kinderen van de erflater bloot te leggen. De focus van deze rechtspraakanalyse ligt op de criteria die door de rechtspraak in aanmerking worden genomen om de omzetting toe te staan, dan wel af te wijzen. Hierbij komt ook het vetorecht van de langstlevende echtgenoot uitgebreid aan bod.

18. De vierde subonderzoeksvraag luidt als volgt: “Welke wettelijke aanpassingen en/of aanvullingen zouden kunnen zorgen voor meer rechtszekerheid met betrekking tot het erfrechtelijk omzettingsrecht en het vetorecht van de langstlevende echtgenoot, en dit zonder de billijkheid uit het oog te verliezen?”. Het gaat om een evaluerende en aanbevelende onderzoeksvraag waarbij het antwoord op de voorgaande (derde) subonderzoeksvraag (gedeeltelijk) de basis zal vormen voor de uitwerking. Hierbij zullen de geïdentificeerde pijnpunten van het huidige systeem verder besproken worden. Daarnaast worden aanbevelingen geformuleerd die deze pijnpunten kunnen remediëren. In de eerste plaats zal hierbij rekening worden gehouden met het criterium van de redelijkheid en billijkheid (cf. *infra.*, nr. 22).

19. De scriptie zal geen extern rechtsvergelijkend luik bevatten. Naburige landen zoals Frankrijk en Nederland hanteren immers een ander systeem inzake het erfrecht van de langstlevende echtgenoot.

In Nederland bepaalt artikel 13, lid 2 van Boek 4 van het Burgerlijk Wetboek namelijk dat de langstlevende echtgenoot, bij gebrek aan een afwijkende uiterste wilsbeschikking, van rechtswege de blote eigendom van de nalatenschapsgoederen verkrijgt.²⁷ Hier is aldus geen sprake van een erfrechtelijk vruchtgebruik dat al dan niet omzetting behoeft.

²⁶ Gewijzigd ingevolge de Wet van 4 februari 2020 houdende boek 3 “Goederen” van het Burgerlijk Wetboek, *BS* 17 maart 2020.

²⁷ Art. 4:13, lid 2 Nederlands BW; P.C. VAN ES, *Erfrecht van de langstlevende echtgenoot in Monografieën BW*, Deventer, Wolters Kluwer, 2019, 23.

Ook in Frankrijk zien de erfrechtelijke aanspraken van de langstlevende echtgenoot er anders uit dan in België. Hier dient een onderscheid te worden gemaakt tussen de hypothese waarin de langstlevende echtgenoot opkomt samen met nakomelingen van de erflater, dan wel met de ouder(s) van de erflater of zonder één van voornoemde erfgerechtigden. In het geval dat de langstlevende echtgenoot opkomt met de ouder(s) van de erflater, is er geen sprake van een vruchtgebruik. Beide partijen erven in dit geval een deel van de nalatenschap in volle eigendom.²⁸ Hetzelfde geldt indien de langstlevende echtgenoot opkomt zonder één van voornoemde erfgerechtigden. In dit geval komt de volledige nalatenschap in volle eigendom toe aan eerstgenoemde.²⁹ Komt de langstlevende echtgenoot op samen met gemeenschappelijke nakomelingen van de beide echtgenoten, dan beschikt eerstgenoemde over een keuzerecht: het vruchtgebruik van de bestaande goederen van de volledige nalatenschap, dan wel volle eigendom van een kwart van de nalatenschapsgoederen.³⁰ In het geval het gaat om niet-gemeenschappelijke nakomelingen, is er geen keuzerecht en erft de langstlevende echtgenoot de volle eigendom van een kwart van de nalatenschap.³¹ In Frankrijk bestaat er aldus slechts in een beperkt aantal situaties een erfrechtelijk vruchtgebruik en dit enkel indien de langstlevende echtgenoot hier uitdrukkelijk voor kiest. Dit valt uiteraard niet te vergelijken met de situatie onder Belgisch recht, waarbij we zeer vaak met een dergelijk verplicht vruchtgebruik te maken hebben.

20. Aanbevelingen formuleren op basis van nationale rechtssystemen die, aangaande voorliggend onderwerp, zodanig verschillen van het Belgische recht zou, in plaats van specifiek betrekking te hebben op het erfrechtelijk omzettingsrecht, eerder leiden tot aanbevelingen voor een gedeeltelijke of volledige hervorming van de Belgische erfrechtsaanspraken van de langstlevende echtgenoot. Dit is echter niet het oogmerk van huidige scriptie. Een rechtsvergelijking met bijvoorbeeld Duitsland, Italië of Spanje zou dan weer zeer moeilijk zijn omwille van de taalbarrière en toegang tot kwalitatieve bronnen. Waar geen taalbarrière speelt, hetgeen bijvoorbeeld de Verenigde Staten of het Verenigd Koninkrijk betreft, vormt hier echter het ongelijksoortig rechtstelsel een obstakel.³²

21. Aangezien de scriptie aldus geen extern rechtsvergelijkend luik bevat (cf. *supra*, nr. 19), zal er enkel gewerkt worden met Belgische bronnen. Er wordt in de eerste plaats een beroep gedaan op de wet. Het startpunt van deze masterscriptie is dan ook Boek 4 BW. Voor een beter begrip van de wettelijke bepalingen zullen ook parlementaire stukken geconsulteerd worden. Hiernaast worden ook rechtspraak en rechtsleer uitgebreid geraadpleegd om te kijken hoe men in de praktijk invulling geeft aan de wettelijke bepalingen en hoe deze in concreto worden toegepast. Voor de rechtsleer zal er in de eerste plaats worden gekeken naar handboeken van gezaghebbende auteurs. Daarnaast zal er

²⁸ Art. 757-1 Code Civil; F. DERÈME (ed.), *Droit du patrimoine : Luxembourg-Belgique-France-Allemagne*, Helfent, Legitech, 2021, 97.

²⁹ Art. 757-2 Code Civil; F. DERÈME (ed.), *Droit du patrimoine : Luxembourg-Belgique-France-Allemagne*, Helfent, Legitech, 2021, 97.

³⁰ Art. 757 Code Civil; F. DERÈME (ed.), *Droit du patrimoine : Luxembourg-Belgique-France-Allemagne*, Helfent, Legitech, 2021, 95.

³¹ Art. 757 Code Civil; F. DERÈME (ed.), *Droit du patrimoine : Luxembourg-Belgique-France-Allemagne*, Helfent, Legitech, 2021, 97.

³² B. DEMARSIN en D. PIETERS, *Comparing Law*, Gent, Owl Press Legal, 2023, 135 en 152.

evenwel ook uitvoerig gebruik gemaakt worden van specifiekere literatuur uit noten, opiniestukken of tijdschriftartikelen. Er zal bovendien niet enkel aandacht besteed worden aan de meerderheidsopvatting. Ook andersdenkende auteurs zullen aan bod komen. Er zal overigens ook voldoende aandacht worden besteed aan Franstalige bronnen. Daar er wordt gekeken naar het huidige en vroegere erf- en goederenrecht, dienen er zowel recente bronnen, alsook bronnen van iets oudere datum geconsulteerd te worden. Dit is noodzakelijk om de evolutie in de wetgeving correct te kunnen weergeven. Bovendien zal er ook steeds gebruik gemaakt worden van de sneeuwbalmethode, dit om ervoor te zorgen dat altijd de volledige informatie in acht wordt genomen.³³

G. Opbouw

22. In het eerste deel van deze scriptie komen de rechten en plichten van de (erfrechtelijke) vruchtgebruiker en blote eigenaar aan bod. Hier zal er ook kort worden ingegaan op de beëindigingswijzen van het erfrechtelijk vruchtgebruik. Het tweede deel zal het omzettingsrecht als specifieke beëindigingsgrond onder de loep nemen. Hierbij komt eveneens het vetorecht van de langstlevende echtgenoot met betrekking tot de preferentiële goederen uitvoerig aan bod. Na een uiteenzetting van de theorie volgt in het derde hoofdstuk een uitgebreide rechtspraakanalyse. De focus van deze rechtspraakanalyse ligt op de belangenafweging die de rechter maakt in de samenloop situatie van de langstlevende echtgenoot met (al dan niet gemeenschappelijke) kinderen van de erflater en de hierbij door de rechtspraak gehanteerde criteria. Daarnaast zal de scriptie in een derde deel een aanbevelend luik bevatten. Aan de hand van de in het vorige deel uitgevoerde analyse zullen aanbevelingen geformuleerd worden die de huidige onduidelijkheden en/of twistpunten uit de wereld zouden kunnen helpen. Aangezien er geen extern rechtsvergelijkend luik is, zullen de aanbevelingen in dit deel gebaseerd worden op de vastgestelde onduidelijkheden en/of gebreken in de rechtspraak en rechtsleer. Hierbij zal gepoogd worden om vooral rekening te houden met het criterium van de redelijkheid en billijkheid, zowel vanuit het oogpunt van de langstlevende echtgenoot, alsook vanuit het oogpunt van de overige erfgenamen. De billijkheid als normatief criterium is een bewuste keuze. Het gaat in dit geval namelijk om een zeer delicate situatie en ook uit de relevante voorbereidende werken komt telkens opnieuw naar voren dat men een evenwicht tracht te vinden tussen de belangen van alle betrokken partijen, zijnde enerzijds die van de langstlevende echtgenoot en anderzijds deze van de overige erfgenamen – in casu de kinderen van de erflater.³⁴

³³ L. KESTEMONT en P. SCHOUKENS, *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Leuven, Acco, 2017, 38-39.

³⁴ Zie o.a. Wetsvoorstel van 25 januari 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *Parl.St.* Kamer 2016-17, nr. 54-2282/001, 4; Wetsvoorstel van 13 december 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat het huwelijksvermogensrecht betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *Parl.St.* Kamer 2017-2018, nr. 54-2848/001, 28.

DEEL I. De erfrechtelijke vruchtgebruiker en blote eigenaar

Hoofdstuk I. Algemeen

23. Sinds de wet van 14 mei 1981 geniet de langstlevende echtgenoot in principe een erfdeel in vruchtgebruik.³⁵ Huidig artikel 4.17, §1 BW bepaalt dat, indien de erflater afstammelingen achterlaat, bij het overlijden van een echtgenoot, het vruchtgebruik van de gehele nalatenschap toekomt aan de langstlevende echtgenoot. In de rechtsleer wordt bovendien gesteld dat dergelijk erfrechtelijk vruchtgebruik zonder twijfel het meest voorkomende geval van een wettelijk vruchtgebruik is.³⁶

24. Het voordeel van het toekennen van een recht van vruchtgebruik is het feit dat de rechten van de overige erfgenamen niet definitief worden aangetast, maar enkel tijdelijk worden opgeschort.³⁷ Dit kadert dan ook in de constante evenwichtsoefening die men tracht te maken tussen de belangen van de langstlevende echtgenoot enerzijds en die van kinderen van de erflater anderzijds.³⁸

25. Een dergelijke opsplitsing van het eigendomsrecht leidt in vele gevallen echter tot een suboptimaal vermogensbeheer.³⁹ Derhalve is de wetgever meermaals tussengekomen en werden er – gezien de bijzondere aard van dit erfrechtelijk vruchtgebruik – enkele specifieke regels ingevoerd.⁴⁰ Zo heeft de wetgever onder andere enkele extra waarborgen in het leven geroepen en werd voorzien in een soepeler uittredingsmechanisme.⁴¹ Deze regels vormen een afwijking ten opzichte van het

³⁵ Bij wet van 20 november 1896 (BS 27 november 1896) kreeg de langstlevende echtgenoot reeds een erfaanspraak in vruchtgebruik, maar slechts als “onregelmatige erfopvolger”, waarbij rang werd ingenomen onder de erfgenamen, zie H. CASMAN, G. VAN OOSTERWIJCK, M. VAN LOOK en M. PUELINCKX-COENE, *Het nieuwe erfrecht van de langstlevende echtgenoot: eerste commentaar op de wet van 14 mei 1981*, Antwerpen – Amsterdam, Maarten Kluwer’s internationale uitgeverij, 1982, 7; Wet van 14 mei 1981 tot wijziging van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot, BS 27 mei 1981; R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 138; A. CULOT, J.-M. DEGÉE, P. DELNOY, P. DE PAGE, I. DE STEFANI, M. MORSA en M. MUND, *Les familles recomposées : déficits civils, fiscaux et sociaux*, Limal, Anthemis, 2013, 71-72; P. MOREAU en P. DELNOY, “La succession légale” in *Chroniques notariales* nr. 75, Brussel, Larcier, 2022, (13) 67.

³⁶ V. SAGAERT, *Goederenrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, 832.

³⁷ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 48.

³⁸ Zie o.a. Wetsvoorstel van 13 december 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat het huwelijksvermogensrecht betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *Parl.St.* Kamer 2017-2018, nr. 54-2848/001, 28.

³⁹ N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 671, nr. 1091; A. VERBEKE, “Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot” in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 40.

⁴⁰ Reeds bij Wet van 20 november 1896 (BS 27 november 1896) werd een beperkt omzettingsrecht voorzien, hetgeen uitgebreid werd door de Wet van 14 mei 1981, BS 27 mei 1981; M. PUELINCKX-COENE, “De wet van 22 mei 2014 bracht helaas geen rust inzake de waardering van het levenslang vruchtgebruik bij kapitalisatie of bij omzetting van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenote of wettelijk samenwonende”, *T.Not.* 2015, (290) 292.

⁴¹ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 48; R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 138-139; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 13-14.

gemeen recht inzake vruchtgebruik en genieten bijgevolg voorrang.⁴² Voor het erfrechtelijk omzettingsrecht wordt deze voorrang nogmaals expliciet benadrukt in artikel 3.161 BW.

26. Voor het overige is het erfrechtelijk vruchtgebruik in principe onderworpen aan de algemene regels inzake vruchtgebruik. Het vertoont dan ook alle kenmerken van een gewoon recht van vruchtgebruik.⁴³ Overeenkomstig artikel 3.138 BW verleent vruchtgebruik aan zijn titularis het tijdelijk recht op het gebruik en genot van een goed van de blote eigenaar, zoals een voorzichtig en redelijk persoon, in overeenstemming met de bestemming van dat goed en onder de verplichting om het goed bij het einde van zijn recht terug te geven.

27. In de volgende drie hoofdstukken van dit deel zal er worden ingegaan op de verschillende rechten en plichten van de (erfrechtelijke) vruchtgebruiker en blote eigenaar en de beëindigingswijzen van het (erfrechtelijk) vruchtgebruik in het licht van het nieuwe (hierna: huidige) erf- en goederenrecht.

⁴² Art. 3.2 BW; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 79.

⁴³ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 120; R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 138-139; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE, en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 77-79; A.-C. VAN GYSEL, F. LALIÈRE en V. WYART, *Les successions : édition 2023*, Limal, Anthemis, 2023, 114-115; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 13.

Hoofdstuk II. Plichten van de erfrechtelijke vruchtgebruiker en blote eigenaar

Afdeling I. Verplichtingen bij aanvang van het vruchtgebruik

I. Boedelbeschrijving of staat

28. Overeenkomstig artikel 4.21 BW kan elke blote eigenaar, niettegenstaande enig andersluidend beding, eisen dat een boedelbeschrijving of staat wordt opgemaakt.⁴⁴ In het gemeen recht, anderzijds, is een dergelijke beschrijving steeds verplicht. Zolang deze niet werd opgemaakt, mag de blote eigenaar de afgifte van het bezwaarde goed aan de vruchtgebruiker opschorten, tenzij de vruchtgebruiker van rechtswege in het bezit van de goederen treedt.⁴⁵ Artikel 4.3 BW bepaalt echter dat de door de wet aangeduide erfgenamen – waaronder bijgevolg ook de langstlevende echtgenoot – van rechtswege in het bezit treden van de goederen, rechten en rechtsvorderingen van de erflater. Bijgevolg speelt de zojuist genoemde opschortingsmogelijkheid van afgifte niet bij het erfrechtelijk vruchtgebruik.⁴⁶

29. Onder het vroegere goederenrecht gold ook reeds de verplichting om een boedelbeschrijving of staat op te maken. Dit was echter een eenzijdige plicht die op de vruchtgebruiker rustte.⁴⁷ Ingevolge de hervorming van het goederenrecht gaat het nu niet langer om een eenzijdige plicht van de vruchtgebruiker, maar een wederkerige verplichting van beide partijen.⁴⁸ Toch ligt het belang om een dergelijke beschrijving op te maken duidelijk bij de vruchtgebruiker (cf. *infra*, nr. 40).⁴⁹

Daarnaast maakte het goederenrecht voor de hervorming een onderscheid tussen een boedelbeschrijving (voor roerende goederen) en een staat (voor onroerende goederen). Beide

⁴⁴ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 48-49; R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 140; H. CASMAN en A. VASTERSAVENDTS, *De langstlevende echtgenote: erfrechtelijke en huwelijksvermogensrechtelijke aspecten*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1982, 149-150; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 349; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 79-80; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 40; A.-C. VAN GYSEL, F. LALIÈRE en V. WYART, *Les successions : édition 2023*, Limal, Anthemis, 2023, 117; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 14.

⁴⁵ Art. 3.150, lid 2 BW; R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 48; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 79; P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 215-216.

⁴⁶ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 48; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 348-349; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 79; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 40.

⁴⁷ Zie art. 600 oud BW; P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 215.

⁴⁸ P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 215.

⁴⁹ F. LALIÈRE, "Les abrogations et modifications (anodines ?) au droit des successions", *RNB* 2023, afl. 3178, (121) 135-136; V. SAGAERT, J. BAECK, N. CARETTE, P. LECOCQ, M. MUYLLE en A. WYLLEMAN (eds.), *Het nieuwe goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 435; A. VAN GYSEL en V. WYART, "L'influence, sur les droits successoraux du conjoint ou cohabitant légal survivant, des règles du Livre 3 du Nouveau Code civil concernant l'usufruit", *RNB* 2020, afl. 3154, (756) 763.

procedures zijn nu samengevoegd. Bijgevolg is er in het goederenrecht enkel nog sprake van een beschrijving.⁵⁰ In het erfrecht werd het onderscheid tussen beide instrumenten evenwel behouden.⁵¹

30. De boedelbeschrijving of staat van respectievelijk de bezwaarde roerende goederen en de bezwaarde onroerende goederen moet de blote eigenaar in staat stellen om op het einde van het vruchtgebruik na te gaan of de vruchtgebruiker voldoet aan zijn restitutieplichting zoals vermeld in artikel 3.138, lid 1 BW.⁵² De erfrechtelijke boedelbeschrijving is bovendien een traditionele boedelbeschrijving die overeenkomstig de artikelen 1175 e.v. Ger.W. dient te worden opgemaakt.⁵³ Hierbij gaat het voor roerende goederen om een notariële inventaris die de notaris ter plaatse opmaakt.⁵⁴ Na het openvallen van de nalatenschap zijn de erfgenamen evenwel vrij om een overeenkomst te sluiten waarin men afwijkt van deze verplichting. Daarnaast kunnen ze er ook voor kiezen om een onderhandse beschrijving in de zin van artikel 3.150, eerste lid BW op te maken.⁵⁵ Het gaat in dit geval niet om een boedelbeschrijving in de strikte zin van het woord, daar er geen vormvereisten verbonden zijn aan deze gemeenrechtelijke beschrijving. De beschrijving in de zin van artikel 3.150, lid 1 BW dient dan ook geenszins door een notaris te worden opgemaakt.⁵⁶ De staat die geëist kan worden voor de onroerende goederen correspondeert met deze beschrijving.⁵⁷

Voorbeeldcasus: Jans nalatenschap bestaat uit de gezinswoning gelegen te Hasselt. Zoals vermeld, bestaat er onder het erfrecht geen verplichting om een boedelbeschrijving of staat van de nalatenschapsgoederen op te maken. In casu kunnen Emma en/of Tom (als blote eigenaars), indien zij dit wensen, evenwel vorderen dat een staat wordt opgemaakt van het onroerend goed overeenkomstig artikel 4.21 BW. Deze staat komt overeen met de goederenrechtelijke beschrijving van artikel 3.150, lid 1 BW.

⁵⁰ Zie art. 600 oud BW; art. 3.150 BW; N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 211.

⁵¹ Zie art. 4.21 BW.

⁵² R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 48; R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 140.

⁵³ H. CASMAN en A. VASTERSAVENDTS, *De langstlevende echtgenote: erfrechtelijke en huwelijksvermogensrechtelijke aspecten*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1982, 150; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 349; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 79.

⁵⁴ R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 79.

⁵⁵ H. CASMAN en A. VASTERSAVENDTS, *De langstlevende echtgenote: erfrechtelijke en huwelijksvermogensrechtelijke aspecten*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1982, 150; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 349; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 79.

⁵⁶ R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 79.

⁵⁷ R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 80.

II. Belegging

31. Artikel 4.21 BW geeft de blote eigenaars eveneens de mogelijkheid om te eisen dat alle met vruchtgebruik belaste geldsommen belegd worden door de vruchtgebruiker.⁵⁸ Overeenkomstig artikel 3.148, lid 1, 3° BW is de vruchtgebruiker gerechtigd om over de geldsommen te beschikken, onder de verplichting om op het einde van het vruchtgebruik eenzelfde geldsom terug te geven. Bijgevolg bestaat er een risico dat de vruchtgebruiker de geldsommen geheel zou vervreemden. De mogelijkheid om een belegging van deze sommen te eisen, maakt dan ook een beschermingsmaatregel uit in hoofde van de blote eigenaars.⁵⁹ Het gaat wederom om een recht dat geldt niettegenstaande enig andersluidend beding.⁶⁰ Bepaalde auteurs verdedigen echter dat de bescherming toegekend in dit artikel beperkt is tot de grenzen van de kwantitatieve reserve, volgens het principe 'Qui peut le plus, peut le moins'.^{61,62} Het gemeen recht betreffende vruchtgebruik kent een gelijkaardige bepaling die vervat ligt in artikel 3.162, tweede lid BW.⁶³ Onder het oude goederenrecht bestond deze verplichting tot beleggen ook reeds.⁶⁴

Voorbeeldcasus: Daar in casu de nalatenschap enkel bestaat uit de gezinswoning, is er geen sprake van geldsommen die al dan niet belegd dienen te worden.

Afdeling II. Verplichtingen tijdens de duur van het vruchtgebruik

I. Bijdragen in de schulden van de nalatenschap – correlatieve schulden

32. Daar de langstlevende echtgenoot een wettelijke erfgenaam is, moet hij net zoals elke andere wettelijke erfgenaam bijdragen in de schulden van de nalatenschap. Dit gebeurt naar evenredigheid van wat hij daaruit ontvangt.⁶⁵ Het gaat hierbij om een bijdrage in de totale schulden van de

⁵⁸ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 49; R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 140; H. CASMAN en A. VASTERSAVENDTS, *De langstlevende echtgenote: erfrechtelijke en huwelijksvermogensrechtelijke aspecten*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1982, 150-151; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 80; A.-C. VAN GYSEL, F. LALIÈRE en V. WYART, *Les successions : édition 2023*, Limal, Anthemis, 2023, 117.

⁵⁹ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 49; R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 140; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 80; A.-C. VAN GYSEL, F. LALIÈRE en V. WYART, *Les successions : édition 2023*, Limal, Anthemis, 2023, 117-118.

⁶⁰ Art. 4.21 BW.

⁶¹ Degene die het meerdere kan, moet ook het mindere kunnen doen; R. VAN LENNEP, "De romeinse rechtsspreuken: hun huidige waarde en betekenis", *RTB* 1949, nr. 6, (588) 653.

⁶² R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginnelen erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 121-122; R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 140-141.

⁶³ N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 707-708; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 80.

⁶⁴ Zie art. 602, lid 2 oud BW.

⁶⁵ Art. 4.100, §1 BW; N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 230; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de*

nalatenschap en niet enkel om schulden die specifiek betrekking hebben op de goederen die men in volle eigendom verkrijgt.⁶⁶

Overeenkomstig artikel 3.157 BW dient de langstlevende echtgenoot die een recht van vruchtgebruik erft, bij te dragen in de schulden van de boedel naar verhouding van de waarde van zijn vruchtgebruik. De waarde van het vruchtgebruik wordt bepaald overeenkomstig de waarderingsregels die gelden bij de omzetting van het vruchtgebruik (cf. *infra*, nr. 113 e.v.).⁶⁷

De huidige regeling is een vereenvoudiging – en een aanpassing – van de eerder complexe regels die golden onder het vroegere goederenrecht.⁶⁸

Voorbeeldcasus: *Eva zal als langstlevende echtgenote dienen bij te dragen in de schulden van de nalatenschap van Jan, ook al erft zij enkel een recht van vruchtgebruik. Hoeveel zij effectief dient bij te dragen, zal berekend worden op basis van de waarderingsregels van het vruchtgebruik.*

II. Onderhoudsherstellingen en grove herstellingen

33. Net zoals onder het vroegere goederenrecht komen de onderhoudsherstellingen aan het met vruchtgebruik bezwaarde goed ten laste van de vruchtgebruiker. Artikel 3.153 BW bepaalt dat hij ertoe gehouden is elke onderhoudsherstelling te verrichten die, op korte of lange termijn, nodig is om de waarde van het goed te vrijwaren, onder voorbehoud van normale slijtage, ouderdom of overmacht.⁶⁹ Het huidige goederenrecht hanteert aldus een open criterium waarbij men telkens *in concreto* dient na te gaan of de herstelling *in casu* al dan niet beschouwd kan worden als een onderhoudsherstelling. Onder het vroegere goederenrecht lijstte artikel 606, lid 1 en 2 oud BW limitatief de grove herstellingen op, waarbij alle overige herstellingen beschouwd werden als herstellingen tot onderhoud.⁷⁰

34. De uitvoering van grove herstellingen komt, eveneens zoals onder het vroegere goederenrecht, daarentegen voor rekening van de blote eigenaar. Het gaat hierbij om herstellingen

codificatie van 2022, Antwerpen, Intersentia, 2023, 80-81; A.-C. VAN GYSEL, F. LALIÈRE en V. WYART, *Les successions : édition 2023*, Limal, Anthemis, 2023, 325-327.

⁶⁶ R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 80.

⁶⁷ R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 81; P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 221-222.

⁶⁸ Zie art. 611-612 oud BW; N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 230; P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 222.

⁶⁹ N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 217-220; N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 743; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 77-78; P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 217-218; A. VAN GYSEL en V. WYART, "L'influence, sur les droits successoraux du conjoint ou cohabitant légal survivant, des règles du Livre 3 du Nouveau Code civil concernant l'usufruit", *RNB* 2020, afl. 3154, (756) 790; A. WYLLEMAN en J. BAECK, *Goederenrecht*, Brugge, die Keure, 2021, 127-128.

⁷⁰ N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 217-218; P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 217-218.

die betrekking hebben op de structuur van het goed of van zijn inherente bestanddelen of waarvan de kosten manifest de vruchten van het goed te boven gaan.⁷¹ In tegenstelling tot hetgeen het geval was onder het vroegere goederenrecht, wordt er niet langer gewerkt met een limitatieve lijst van grove herstellingen.⁷² De wetgever heeft er daarentegen voor gekozen om, net zoals bij de onderhoudsherstellingen, gebruik te maken van een open criterium.⁷³ Inhoudelijk is de toetssteen evenwel *grosso modo* hetzelfde gebleven.⁷⁴ Grove herstellingen die betrekking hebben op bouwwerken en beplantingen die de vruchtgebruiker zelf heeft aangebracht, vallen hier bovendien niet onder.⁷⁵

Daar de blote eigenaar echter niet het genot van het goed heeft, is onder het huidige recht voorzien in de mogelijkheid om een proportionele bijdrage te eisen van de vruchtgebruiker in functie van de waarde van het recht van vruchtgebruik.⁷⁶ Dit vormt een belangrijke vernieuwing ten opzichte van het oude binaire systeem waaronder de blote eigenaar alleen instond voor de uitvoering én financiering van de grove herstellingen.⁷⁷ Het oude systeem zorgde in de gewijzigde maatschappij vaak voor onbillijke situaties. Zo moesten – in nieuw samengestelde gezinnen – de stiefkinderen de grove herstellingen volledig voor hun rekening nemen. Indien de stiefouder echter niet veel ouder is dan de stiefkinderen, zouden laatstgenoemden hoogstwaarschijnlijk zelf nooit het genot hebben van het goed.⁷⁸ Bijgevolg heeft de wetgever ingegrepen en voorzien in een billijke verdeling van de kosten wat de grove herstellingen betreft.⁷⁹

⁷¹ Art. 3.154 BW; N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 220-221; N. CARETTE en R. JANSSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 744 en 746-747; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 77-78; P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 218-220; A. VAN GYSEL en V. WYART, "L'influence, sur les droits successoraux du conjoint ou cohabitant légal survivant, des règles du Livre 3 du Nouveau Code civil concernant l'usufruit", *RNB* 2020, afl. 3154, (756) 790-791; A. WYLLEMAN en J. BAECK, *Goederenrecht*, Brugge, die Keure, 2021, 127-128.

⁷² Zie art. 606, lid 1 en 2 oud BW; P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 219.

⁷³ N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 220-221; P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 219.

⁷⁴ V. SAGAERT, *Goederenrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, 860-862.

⁷⁵ Art. 3.154, §2, lid 2 BW; N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 222.

⁷⁶ Art. 3.154, §3 BW; N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 223; N. CARETTE en R. JANSSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 747; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 77-78; P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 220; V. SAGAERT, *Goederenrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, 864-865; A. WYLLEMAN en J. BAECK, *Goederenrecht*, Brugge, die Keure, 2021, 128.

⁷⁷ I. DURANT, *Droit des biens*, Brussel, Larcier, 2017, 328; V. SAGAERT, *Goederenrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, 865-866.

⁷⁸ V. SAGAERT, *Goederenrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, 865-866.

⁷⁹ Wetsvoorstel houdende invoeging van boek 3 "Goederen" in het nieuw Burgerlijk Wetboek, *Parl.St.* Kamer 2019, nr. 55-0173/001, 291-293.

35. In geval van niet-nakoming van de verplichtingen door één der partijen, kunnen de herstellingen overeenkomstig artikel 3.155 BW worden afgedwongen, dan wel zelf uitgevoerd worden met de mogelijkheid om de gemaakte kosten terug te vorderen van de in gebreke blijvende partij.⁸⁰

Voorbeeldcasus: Indien er kleine werken dienen te gebeuren zoals schilderwerken of het opnieuw plamuren, zullen deze voor rekening van Eva (vruchtgebruikster) zijn daar deze kwalificeren als onderhoudsherstellingen.⁸¹ Indien er daarentegen bijvoorbeeld een nieuwe centrale verwarming geplaatst dient te worden, zullen Tom en Emma als blote eigenaars voor de uitvoering moeten zorgen aangezien dit een grove herstelling uitmaakt.⁸² Voor deze grove herstelling zullen Tom en Emma evenwel een proportionele bijdrage kunnen vorderen van Eva.

III. Periodieke lasten

36. De vruchtgebruiker is gehouden alle periodieke lasten van het bezwaarde goed te dragen die verband houden met het gebruik en genot ervan.⁸³ Hierbij gaat het bijvoorbeeld om leegstandsheffingen of de onroerende voorheffing.⁸⁴ Dit is grotendeels een bevestiging van het oude recht. Onder het huidige recht heeft de wetgever evenwel gekozen voor de bewoording 'periodiek' in plaats van 'jaarlijks', hetgeen in feite op hetzelfde neerkomt.⁸⁵

37. Indien het evenwel gaat om buitengewone lasten, zijn ze – tenzij ze betrekking hebben op de door de vruchtgebruiker aangebrachte bouwwerken of beplantingen – voor rekening van de blote eigenaar.⁸⁶ De voorbereidende werken geven ook hier enkele voorbeelden van, namelijk de jaarlijkse aflossingen op de lening tot verkrijging van het bezwaarde goed of een vermogensbelasting.⁸⁷

Voorbeeldcasus: De onroerende voorheffing die verschuldigd is voor de gezinswoning en eventuele leegstandsheffingen zullen voor rekening van Eva zijn, daar dit periodieke lasten zijn waarvoor de

⁸⁰ Art. 3.155 BW; N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 225-227; N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 750-751; P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 220-221; A. WYLLEMAN en J. BAECK, *Goederenrecht*, Brugge, die Keure, 2021, 128-129.

⁸¹ Rb. Brussel 23 oktober 2009, *RNB* 2010, 575, noot D. STERCKX; P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 218; V. SAGAERT, *Goederenrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, 861.

⁸² Rb. Leuven 14 februari 2003, *FJF* 2003, 900; P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 219.

⁸³ Art. 3.156 BW; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 77-78; P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 221; A. WYLLEMAN en J. BAECK, *Goederenrecht*, Brugge, die Keure, 2021, 129.

⁸⁴ Wetsvoorstel houdende invoeging van boek 3 "Goederen" in het nieuw Burgerlijk Wetboek, *Parl.St.* Kamer 2019, nr. 55-0173/001, 296; N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 228; P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 221; A. WYLLEMAN en J. BAECK, *Goederenrecht*, Brugge, die Keure, 2021, 129.

⁸⁵ Zie art. 608 oud BW; N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 227; P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 221.

⁸⁶ Art. 3.156, lid 2 en 3 BW.

⁸⁷ Wetsvoorstel houdende invoeging van boek 3 "Goederen" in het nieuw Burgerlijk Wetboek, *Parl.St.* Kamer 2019, nr. 55-0173/001, 297.

vruchtgebruiker dient in te staan. De jaarlijkse aflossingen op de hypothecaire lening die op de woning rust, dienen daarentegen betaald te worden door de blote eigenaars Tom en Emma.

IV. Behoud en onderhoud van het goed

38. De vruchtgebruiker heeft een algemene plicht om het goed te beheren als een voorzichtig en redelijk persoon en het op het einde van zijn recht van vruchtgebruik terug te geven aan de blote eigenaar.⁸⁸ Dit volgt niet enkel uit de wettelijke definitie van vruchtgebruik die gevonden kan worden in artikel 3.138 BW, maar ook uit verschillende andere wettelijke bepalingen zoals bijvoorbeeld de artikelen 3.143 en 3.148 BW.⁸⁹ Hierbij dient hij ook steeds de bestemming van het goed te eerbiedigen.⁹⁰ Wat het behoud van het met vruchtgebruik bezwaarde goed betreft, hebben de vruchtgebruiker en blote eigenaar bovendien een gemeenschappelijk belang. Derhalve kunnen beide partijen – de blote eigenaar weliswaar enkel indien de vruchtgebruiker in gebreke blijft – daden van behoud en voorlopig beheer stellen.⁹¹

Deze bevoegdheid (en plicht) tot daden van behoud en voorlopig beheer bestond onder het oude regime ook reeds, waar deze wel slechts impliciet aanwezig was. Het feit dat de blote eigenaar nu eveneens daden van behoud en voorlopig beheer kan stellen – evenwel slechts in bepaalde situaties – is echter een grote vernieuwing (cf. *infra*, nr. 50). Onder het vorige goederenrecht diende de blote eigenaar een eerder afwachtende houding aan te nemen waarbij hij niet mocht tussenkomen om het genotsrecht (cf. *infra*, nr. 53 e.v.) van de vruchtgebruiker te vrijwaren.⁹²

Voorbeeldcasus: Eva dient de gezinswoning te beheren als een voorzichtig en redelijk persoon zodat deze aan het einde van haar vruchtgebruik 'teruggegeven' kan worden in volle eigendom aan Tom en Emma. Indien voor het behoud van de woning daden van behoud en voorlopig beheer nodig zijn, is Eva bevoegd om deze te stellen. Enkel indien zij dit niet tijdig doet, zullen Tom en Emma als blote eigenaars kunnen tussenkomen en zelf overgaan tot het stellen van deze daden.

V. Afzonderingsplicht bij soortgoederen

39. Indien het vruchtgebruik betrekking heeft op soortgoederen, legt artikel 3.162 BW nog een nieuwe extra verplichting op aan de vruchtgebruiker. In dit geval geldt er namelijk een afzonderingsplicht waarbij de vruchtgebruiker de met vruchtgebruik bezwaarde goederen fysiek

⁸⁸ Art. 3.138, lid 1 en art. 3.158, lid 1 BW.

⁸⁹ Art. 3.138 BW; N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 742-743; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 77-78.

⁹⁰ Zie onder meer art. 3.138, lid 1 BW en 3.143, lid 1 BW; S. BOUFFLETTE en A. SALVÉ, *Usufruit, usage et habitation : Aspects civils*, Brussel, Bruylant, 2014, 145-146.

⁹¹ Art. 3.144 BW; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 77-78.

⁹² Zie art. 599, lid 1 oud BW; N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 199-200.

afgescheiden moet houden van andere (eigen) goederen van dezelfde soort om vermenging te vermijden. Deze bepaling biedt aldus een extra waarborg aan de blote eigenaar.⁹³

Voorbeeldcasus: Daar enkel de gezinswoning in de nalatenschap valt, is de afzonderingsplicht in casu irrelevant.

VI. Teruggaveplicht

40. Zoals reeds meermaals kort werd aangestipt, rust er een teruggaveplicht op de vruchtgebruiker (cf. *supra*, o.a. nr. 26).⁹⁴ Op het einde van het vruchtgebruik dient de vruchtgebruiker de met vruchtgebruik bezwaarde goederen aldus in dezelfde staat terug te geven aan de blote eigenaar als de staat waarin de goederen zich bevonden bij aanvang van zijn recht.⁹⁵ Waardeverminderingen die het gevolg zijn van normale slijtage, ouderdom of overmacht komen echter niet voor rekening van de vruchtgebruiker. Indien men geen beschrijving opmaakte bij aanvang van het vruchtgebruik, geldt er een vermoeden in het nadeel van de vruchtgebruiker. Hij wordt dan geacht het goed in goede staat van onderhoud en zonder enig gebrek te hebben ontvangen.⁹⁶

Onder het oude goederenrecht bestond uiteraard ook reeds een restitutieplicht. Hier werd eveneens voorzien dat normale slijtage mogelijk was. Bijgevolg was de vruchtgebruiker slechts gehouden om de goederen – met uitzondering van verbruiksgoederen en behoudens kwade trouw of schade door de schuld van de vruchtgebruiker – terug te geven in de staat waarin zij zich bevonden op het einde van het vruchtgebruik.⁹⁷

Voorbeeldcasus: Gezien de teruggaveplicht die op Eva rust, zal de gezinswoning op het einde van haar vruchtgebruik teruggegeven dienen te worden aan Tom en Emma. De woning dient zich in principe in dezelfde staat te bevinden als bij de aanvang van het vruchtgebruik. Aangezien Eva als vruchtgebruikster een gebruiksrecht heeft op het goed, is het echter logisch dat waarderverminderingen door normale slijtage, ouderdom of overmacht mogelijk zijn. Indien er geen sprake is van omzetting van het vruchtgebruik (cf. *infra*, nr. 70-71) of een andere beëindigingswijze, zal Eva's vruchtgebruik uitdoven bij haar overlijden. De gezinswoning zal bijgevolg niet in haar nalatenschap vallen, maar vanaf dat moment in volle eigendom aan Tom en Emma toekomen.

⁹³ N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 707; V. SAGAERT, J. BAECK, N. CARETTE, P. LECOCQ, M. MUYLLE en A. WYLLEMAN (eds.), *Het nieuwe goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 438.

⁹⁴ Art. 3.158 BW; V. SAGAERT, *Goederenrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, 887.

⁹⁵ V. SAGAERT, *Goederenrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, 887.

⁹⁶ Art. 3.158 BW; P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 223; F. LALIÈRE, "Les abrogations et modifications (anodines ?) au droit des successions", *RNB* 2023, afl. 3178, (121) 136; A. VAN GYSEL en V. WYART, "L'influence, sur les droits successoraux du conjoint ou cohabitant légal survivant, des règles du Livre 3 du Nouveau Code civil concernant l'usufruit", *RNB* 2020, afl. 3154, (756) 763.

⁹⁷ Zie art. 589 oud BW; N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 232; I. DURANT, *Droit des biens*, Brussel, Larcier, 2017, 325-326.

Hoofdstuk III. Rechten van de erfrechtelijke vruchtgebruiker en blote eigenaar

Afdeling I. Rechten van de vruchtgebruiker

I. Rechten op het recht van vruchtgebruik

41. Net zoals onder het oude regime, kan de vruchtgebruiker overeenkomstig artikel 3.142 BW zijn recht van vruchtgebruik overdragen, daarop een vruchtgebruik toestaan, het verpanden indien het gaat om een roerend recht van vruchtgebruik of het met een hypotheek bezwaren als het onroerend van aard is.⁹⁸ Indien hij het recht overdraagt, verkrijgt de overnemer echter geen nieuw recht van vruchtgebruik. Het vruchtgebruik blijft onderworpen aan de initiële voorwaarden en zal aldus ook eindigen bij het overlijden van de oorspronkelijke vruchtgebruiker. Dit volgt uit het principe *nemo plus juris transfere potest quam ipse habet*.⁹⁹ Indien de vruchtgebruiker bouwwerken of beplantingen heeft opgericht in het kader van zijn vruchtgebruik, behoren deze hem toe op grond van een accessoir opstalrecht. Hij kan dergelijke onroerende goederen enkel overdragen of met een hypotheek bezwaren door tegelijk ook zijn vruchtgebruik respectievelijk over te dragen of met een hypotheek te bezwaren.¹⁰⁰ Dit laatste is een vernieuwing ten opzichte van het vroegere goederenrecht.¹⁰¹

Voorbeeldcasus: Eva zal als vruchtgebruikster beschikken over bepaalde rechten op haar recht van vruchtgebruik. Zij zal haar recht bijvoorbeeld met een hypotheek kunnen bezwaren of het kunnen overdragen aan een derde. Zoals vermeld, zal de verkrijger/overnemer van het recht evenwel gebonden zijn aan de oorspronkelijke voorwaarden waaraan Eva's vruchtgebruik onderworpen was.

II. Recht op gebruik en genot van het bezwaarde goed

42. De vruchtgebruiker heeft een wettelijk toegekend gebruiksrecht wat het met vruchtgebruik bezwaarde goed betreft. Hij dient hierbij echter wel voorzichtig en redelijk op te treden en de bestemming van het goed te eerbiedigen.¹⁰² Artikel 3.142 BW specificeert dat het hierbij gaat om de

⁹⁸ Zie art. 595, lid 1 oud BW; N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 195; P. LECOCQ, I. DURANT, N. BERNARD, B. MICHAUX, J.-F. ROMAIN en V. SAGAERT (eds.), *Le nouveau droit des biens*, Brussel, Larcier, 2020, 300.

⁹⁹ Men kan niet meer rechten overdragen dan men zelf heeft en men kan zakelijke rechten ook enkel verkrijgen van een rechtsvoorganger zoals deze ze zelf had; N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 89, 197 en 699; P. LECOCQ, I. DURANT, N. BERNARD, B. MICHAUX, J.-F. ROMAIN en V. SAGAERT (eds.), *Le nouveau droit des biens*, Brussel, Larcier, 2020, 300.

¹⁰⁰ Art. 3.142, lid 2 BW; N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 700; P. LECOCQ, I. DURANT, N. BERNARD, B. MICHAUX, J.-F. ROMAIN en V. SAGAERT (eds.), *Le nouveau droit des biens*, Brussel, Larcier, 2020, 300.

¹⁰¹ N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 196-197.

¹⁰² Art. 3.143 BW; N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 703-707; A. VAN GYSEL en V. WYART, "L'influence, sur les droits successoraux du conjoint ou cohabitant légal survivant, des règles du Livre 3 du Nouveau Code civil concernant l'usufruit", *RNB* 2020, afl. 3154, (756) 770.

bestemming van het goed die bij contract hieraan is gegeven. Bij gebrek aan een contract, dient men te kijken naar de aard van de goederen en het eerdere gebruik door de blote eigenaar.¹⁰³

43. De gebruiksbevoegdheden kunnen opgedeeld worden in twee onderscheiden rechten, zijnde het recht op gebruik *sensu stricto* en het recht op genot van het goed.¹⁰⁴ Bij het recht op gebruik gaat het om het materiële gebruik van het goed en de bevoegdheid om rechtshandelingen te stellen, zijnde daden van behoud en daden van beheer. Het genotsrecht daarentegen heeft betrekking op het verwerven van bepaalde vruchten en/of opbrengsten van het bezwaarde goed.¹⁰⁵

44. Beide bevoegdheden oefent de vruchtgebruiker in principe op exclusieve wijze uit, daar de blote eigenaar – net zoals onder het oude regime – een onthoudingsplicht heeft tegenover de vruchtgebruiker.¹⁰⁶ Het is hierbij van belang om op te merken dat artikel 3.143, tweede lid BW bepaalt dat de gebruiksbevoegdheden ook gelden indien de waarde van het bezwaarde goed wordt aangetast door het voorzichtige en redelijke gebruik. Te denken hierbij valt aan een vruchtgebruik op een wagen. Indien de vruchtgebruiker de wagen gebruikt, zal deze logischerwijs dalen in waarde, hetgeen bijgevolg geen afbreuk zal doen aan zijn gebruiksrecht. Het moet wel steeds gaan om een voorzichtig en redelijk gebruik. De vruchtgebruiker mag het goed aldus niet intenser gebruiken dan men van een voorzichtig en redelijk persoon kan verwachten.¹⁰⁷ Dit is een bevestiging van artikel 589 oud BW (cf. *supra*, nr. 40).

A. Recht op gebruik *sensu stricto*

Materiële gebruikshandelingen

45. Onder de materiële gebruikshandelingen – die de vruchtgebruiker ook reeds gerechtigd was te stellen onder het oude regime – vallen onder meer het recht om de woning te bewonen, een akker te bewerken of een auto te gebruiken.¹⁰⁸ Dit gebruiksrecht strekt zich van rechtswege ook uit tot de accessoria van het goed, waaronder erfdienstbaarheden, goederen die onroerend zijn geworden door bestemming...¹⁰⁹ De vruchtgebruiker is echter geenszins verplicht tot een dergelijk gebruik. Wel dient hij rekening te houden met zijn teruggaveplicht, hetgeen in bepaalde situaties toch zal resulteren in een plicht om het goed te gebruiken of te onderhouden.¹¹⁰

¹⁰³ Art. 3.142, lid 1 BW; V. SAGAERT, J. BAECK, N. CARETTE, P. LECOCQ, M. MUYLLE en A. WYLLEMAN (eds.), *Het nieuwe goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 418.

¹⁰⁴ N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 703-704.

¹⁰⁵ Art. 3.143 – 3.145 BW; N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 703-704.

¹⁰⁶ Zie art. 599, lid 1 oud BW; N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 704; V. SAGAERT, *Goederenrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, 852.

¹⁰⁷ N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 704-705; V. SAGAERT, J. BAECK, N. CARETTE, P. LECOCQ, M. MUYLLE en A. WYLLEMAN (eds.), *Het nieuwe goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 418.

¹⁰⁸ Zie o.a. art. 587 en 589 oud BW; N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 708.

¹⁰⁹ N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 708; V. SAGAERT, *Goederenrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, 836-837.

¹¹⁰ N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 708.

46. Met inachtnaam van de plicht tot behoud van het goed, het feit dat hij als voorzichtig en redelijk persoon dient op te treden en dat hij de bestemming van het goed dient te eerbiedigen, is de vruchtgebruiker eveneens gerechtigd om veranderingen aan te brengen aan het bezwaarde goed of bouwwerken en beplantingen op te richten.¹¹¹ Indien de veranderingen, bouwwerken en beplantingen nog aanwezig zijn bij het einde van het vruchtgebruik, kan er sprake zijn van ongerechtvaardigde verrijking en aldus een vergoedingsplicht bestaan in hoofde van de blote eigenaar.¹¹² Deze regel die de wetgever bij de hervorming van het goederenrecht heeft weerhouden, staat haaks op het oude regime. Artikel 599, lid 2 oud BW bepaalde namelijk uitdrukkelijk dat de vruchtgebruiker bij het eindigen van het vruchtgebruik geen vergoeding kon vorderen voor verbeteringen die hij zou beweren te hebben aangebracht, al mocht de waarde van de zaak hierdoor zijn vermeerderd.¹¹³

Voorbeeldcasus: Overeenkomstig haar recht op gebruik, is Eva gerechtigd om materiële gebruikshandelingen te stellen. Zij heeft onder meer het recht om de gezinswoning te bewonen en hier veranderingen in aan te brengen, zonder dat ze evenwel de bestemming van de woning mag wijzigen. Haar gebruiksrecht heeft ook betrekking op alle toebehoren van de gezinswoning. Zo zal zij bijvoorbeeld kunnen genieten van erfdienstbaarheden.

Rechtshandelingen

47. Zoals reeds vermeld (cf. *supra*, nr. 38), hebben de blote eigenaar en vruchtgebruiker een gemeenschappelijk belang bij het behoud van het goed.¹¹⁴ Bijgevolg heeft de vruchtgebruiker het recht – in beginsel zelfs de plicht – om daden van behoud en voorlopig beheer te stellen wat het met vruchtgebruik bezwaarde goed betreft.¹¹⁵ Dit recht was impliciet ook reeds aanwezig in het oud BW.¹¹⁶

48. Onder daden van behoud vallen de handelingen die ertoe strekken de kapitaalwaarde of het voortbestaan van het goed, dan wel de omvang, effectiviteit of het voortbestaan van een recht te vrijwaren. Denk hierbij aan het stuiten van de verjaring of het blijven gebruiken van erfdienstbaarheden zodat ze niet tenietgaan door uitdoving.¹¹⁷

¹¹¹ Art. 3.143, lid 3 BW; N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 709; V. SAGAERT, J. BAECK, N. CARETTE, P. LECOCQ, M. MUYLLE en A. WYLLEMAN (eds.), *Het nieuwe goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 418.

¹¹² Art. 3.143, lid 3 en 3.160 BW.

¹¹³ N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 236.

¹¹⁴ Art. 3.144, lid 1 BW.

¹¹⁵ N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 711; V. SAGAERT, J. BAECK, N. CARETTE, P. LECOCQ, M. MUYLLE en A. WYLLEMAN (eds.), *Het nieuwe goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 418; A. VAN GYSEL en V. WYART, "L'influence, sur les droits successoraux du conjoint ou cohabitant légal survivant, des règles du Livre 3 du Nouveau Code civil concernant l'usufruit", *RNB* 2020, afl. 3154, (756) 767.

¹¹⁶ N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 199.

¹¹⁷ N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 711-712.

49. Daden van voorlopig beheer daarentegen betreffen alle handelingen die ertoe strekken het goed of de vruchten van het goed te beschermen tegen plotse nadelen of gebeurtenissen. Daarnaast kan het ook gaan om het niet verloren laten gaan van plotse of voorbijgaande voordelen. Onder andere het instellen van een vordering tot aanstelling van een expert die de omvang van aangebrachte schade dient vast te stellen valt hieronder.¹¹⁸

50. Deze bevoegdheden komen niet enkel toe aan de vruchtgebruiker. Indien hij in gebreke blijft, bepaalt artikel 3.144, lid 2 BW dat de blote eigenaar eveneens bevoegd is tot het stellen van deze daden. Het gaat hier dus wel slechts om een subsidiaire bevoegdheid.¹¹⁹ Zoals reeds vermeld, is dit een belangrijke vernieuwing ten opzichte van het oude regime (cf. *supra*, nr. 38).

51. Wanneer het bovendien gaat om een vruchtgebruik dat rust op goederen die vatbaar zijn voor bederf of die onderhevig zijn aan een snelle waardevermindering kan de vruchtgebruiker – of bij gebrek aan een dergelijk optreden, de blote eigenaar – eveneens daden van beschikking stellen. Hiervan dient men de andere partij onverwijld in kennis te stellen.¹²⁰

52. Overeenkomstig artikel 3.145 BW is de vruchtgebruiker daarnaast ook bevoegd om daden van beheer te stellen voor de duurtijd van zijn recht. Hij kan in dit kader gebruiksrechten aan derden toestaan op de bezwaarde goederen, deze rechten verlengen of hernieuwen. De vruchtgebruiker kan dus bijvoorbeeld een erfdiensbaarheid toestaan of het goed verhuren.¹²¹ Indien de vruchtgebruiker overlijdt en zijn recht van vruchtgebruik aldus ophoudt te bestaan, duren de lopende gebruiksrechten onder bezwarende titel door voor de rest van hun duurtijd, met een maximum van drie jaar. Door de vruchtgebruiker toegestane gebruiksrechten die nog niet in uitvoering zijn bij afloop van het vruchtgebruik krijgen daarentegen geen uitwerking. Dit is een gevolg van het 'nemo plus' -beginsel (cf. *supra*, nr. 41).¹²² Artikel 3.145 BW is deels een bestendiging en anderzijds een uitbreiding van het oude principe zoals bepaald door artikel 595 oud BW.¹²³ Zo wordt het oude toepassingsgebied verruimd waardoor de bescherming ingevoerd door artikel 3.145, lid 2 BW geldt voor alle persoonlijke of zakelijke gebruiksrechten ten bezwarende titel, ongeacht of ze al dan niet betrekking hebben op onroerende goederen.¹²⁴

Voorbeeldcasus: Eva zal als vruchtgebruikster in de eerste plaats gerechtigd zijn – en soms zelfs verplicht – om daden van behoud en voorlopig beheer te stellen met betrekking tot de gezinswoning.

¹¹⁸ N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 712.

¹¹⁹ N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 712; P. LECOCQ, I. DURANT, N. BERNARD, B. MICHAUX, J.-F. ROMAIN en V. SAGAERT (eds.), *Le nouveau droit des biens*, Brussel, Larcier, 2020, 302; V. SAGAERT, J. BAECK, N. CARETTE, P. LECOCQ, M. MUYLLE en A. WYLLEMAN (eds.), *Het nieuwe goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 418-419.

¹²⁰ Art. 3.144, lid 3 BW; V. SAGAERT, J. BAECK, N. CARETTE, P. LECOCQ, M. MUYLLE en A. WYLLEMAN (eds.), *Het nieuwe goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 419.

¹²¹ Art. 3.145 BW; N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 712-714; V. SAGAERT, J. BAECK, N. CARETTE, P. LECOCQ, M. MUYLLE en A. WYLLEMAN (eds.), *Het nieuwe goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 419.

¹²² Art. 3.145, lid 2 BW; N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 714-715; V. SAGAERT, J. BAECK, N. CARETTE, P. LECOCQ, M. MUYLLE en A. WYLLEMAN (eds.), *Het nieuwe goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 419-420.

¹²³ N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 201.

¹²⁴ N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 714.

Zo zal zij bijvoorbeeld een reeds bestaande erfdienstbaarheid moeten blijven gebruiken om uitdoving tegen te gaan. Enkel indien Eva deze daden niet tijdig zou stellen, mogen Tom en Emma tussenkomen. Daarnaast kan Eva binnen de grenzen van haar eigen recht ook daden van beheer stellen. Zij kan er bijvoorbeeld voor kiezen om de gezinswoning te verhuren. Dit huurrecht zal evenwel onderworpen zijn aan de regel van artikel 3.145, lid 2 BW. Bijgevolg zal de huur nog doorlopen voor de resturende duur, met een maximale resterende duurtijd van drie jaar. Hierna zal de huur van rechtswege een einde nemen.

B. Recht op genot van het goed

53. De vruchtgebruiker heeft het genot van het bezwaarde goed overeenkomstig de artikelen 3.146 en 3.147 BW. Hij heeft aldus het recht om tijdens de duur van zijn vruchtgebruik de vruchten en in bepaalde gevallen ook de opbrengsten van het bezwaarde goed te ontvangen.¹²⁵ Onder vruchten valt hetgeen het goed periodiek voortbrengt, zonder dat dit de substantie ervan wijzigt en ongeacht of het uit zichzelf gebeurt of als gevolg van de valorisatie ervan.¹²⁶ Een opbrengst daarentegen is datgene wat het goed opbrengt, maar waardoor de waarde van het goed weldegelijk wordt verminderd. Deze waardevermindering kan zowel onmiddellijk als geleidelijk plaatsvinden.¹²⁷

Er wordt onder het huidige goederenrecht geen onderscheid meer gemaakt tussen verschillende soorten vruchten. Éénzelfde regeling geldt voor alle vruchten.¹²⁸ Bijgevolg is nu ook het ogenblik van de eigendomsverkrijging van vruchten geüniformiseerd.¹²⁹ Daarnaast geeft de wet nu een dwingende omschrijving van het begrip 'vrucht' waardoor partijen bijvoorbeeld niet langer kunnen overeenkomen dat bepaalde vruchten al dan niet als opbrengsten gekwalificeerd dienen te worden.¹³⁰

54. Wat de vruchten betreft, heeft de vruchtgebruiker recht op alle vruchten van het bezwaarde goed die tijdens het vruchtgebruik afgescheiden of opeisbaar worden. Hetzelfde geldt voor de vruchten die nog niet afgescheiden of opeisbaar waren op het ogenblik van het ontstaan van het vruchtgebruik. Vruchten die daarentegen nog niet opeisbaar of afgescheiden zijn bij afloop van het vruchtgebruik, komen toe aan de blote eigenaar.¹³¹

Het is evenwel mogelijk dat de vruchten voortvloeien uit geleverde prestaties of inspanningen door de ene dan wel de andere partij. In dit geval kan er sprake zijn van ongerechtvaardigde verrijking.

¹²⁵ N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 735; V. SAGAERT, J. BAECK, N. CARETTE, P. LECOCQ, M. MUYLLE en A. WYLLEMAN (eds.), *Het nieuwe goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 422-423.

¹²⁶ Art. 3.42, lid 1 BW.

¹²⁷ Art. 3.42, lid 2 BW; Wetsvoorstel houdende invoeging van boek 3 "Goederen" in het nieuw Burgerlijk Wetboek, *Parl.St.* Kamer 2019, nr. 55-0173/001, 280.

¹²⁸ N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 736; V. SAGAERT, J. BAECK, N. CARETTE, P. LECOCQ, M. MUYLLE en A. WYLLEMAN (eds.), *Het nieuwe goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 423.

¹²⁹ N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 739-741.

¹³⁰ N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 736.

¹³¹ Art. 3.146, lid 1 BW; N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 740-741; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 77-78; V. SAGAERT, J. BAECK, N. CARETTE, P. LECOCQ, M. MUYLLE en A. WYLLEMAN (eds.), *Het nieuwe goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 422-423; A. VAN GYSEL en V. WYART, "L'influence, sur les droits successoraux du conjoint ou cohabitant légal survivant, des règles du Livre 3 du Nouveau Code civil concernant l'usufruit", *RNB* 2020, afl. 3154, (756) 771-772.

De partij die bovengenoemde prestaties leverde, maar toch geen recht heeft op de vruchten, kan dan een vergoeding eisen.¹³² Net zoals bij artikel 599, lid 2 oud BW (cf. *supra*, nr. 46), was ook hier geen compensatie mogelijk onder het oude regime. Natuurlijke vruchten die op het einde van het vruchtgebruik nog tak- of wortelvast waren, behoorden aan de eigenaar toe zonder dat enige vergoeding verschuldigd was aan de vruchtgebruiker voor geleverde inspanningen.¹³³

55. In principe heeft de vruchtgebruiker daarentegen geen recht op de opbrengsten van het goed, daar deze de waarde van het bezwaarde goed verminderen. Indien deze echter volgen uit een exploitatie die de vruchtgebruiker op dezelfde wijze en in dezelfde mate voortzet als deze die de eigenaar reeds voor aanvang van het vruchtgebruik had ingezet, komen de opbrengsten toch toe aan de vruchtgebruiker.¹³⁴ Deze regeling komt grotendeels overeen met hetgeen gold onder het vroegere goederenrecht. Het grote verschil is evenwel dat de wetgever er nu voor heeft gekozen om het begrip 'opbrengsten' dwingend te definiëren, waar er onder het oud BW enkel sprake was van enkele concrete voorbeelden.¹³⁵ In het huidige BW kan men evenwel ook enkele voorbeelden van opbrengsten terugvinden die sterk gelijken op deze van het oude regime.¹³⁶

Voorbeeldcasus: De vruchten die de gezinswoning periodiek voortbrengt, zullen toekomen aan Eva indien deze tijdens haar vruchtgebruik afgescheiden of opeisbaar worden. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de huurgelden die zij zal ontvangen indien zij beslist om de woning te verhuren. De opbrengsten van de woning komen daarentegen in principe aan Tom en Emma toe als blote eigenaars. Eva zal dus bijvoorbeeld geen bomen mogen kappen op het terrein waarop de gezinswoning zich bevindt, behalve in de mate waarin dit reeds voor aanvang van haar vruchtgebruik gebeurde.

III. Daden van beschikking

56. In beginsel mag de vruchtgebruiker buiten de grenzen van zijn bevoegdheden geen daden van beschikking stellen ten aanzien van het met vruchtgebruik bezwaarde goed.¹³⁷ Er bestaan echter drie grote uitzonderingen op dit principe.¹³⁸

¹³² Art. 3.146, lid 2 BW; N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 741; V. SAGAERT, J. BAECK, N. CARETTE, P. LECOCQ, M. MUYLLE en A. WYLLEMAN (eds.), *Het nieuwe goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 423.

¹³³ Zie art. 585, lid 2 oud BW; N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 204; N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 741.

¹³⁴ Art. 3.147, lid 1 BW; N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 741-742; V. SAGAERT, J. BAECK, N. CARETTE, P. LECOCQ, M. MUYLLE en A. WYLLEMAN (eds.), *Het nieuwe goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 423.

¹³⁵ Zie art. 590-594 en art. 598 oud BW; N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 204-205.

¹³⁶ Art. 3.147, lid 2 en 3 BW; N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 205.

¹³⁷ N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 728-729; P. LECOCQ, I. DURANT, N. BERNARD, B. MICHAUX, J.-F. ROMAIN en V. SAGAERT (eds.), *Le nouveau droit des biens*, Brussel, Larcier, 2020, 306.

¹³⁸ Art. 3.148 BW; N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 728-729; P. LECOCQ, I. DURANT, N. BERNARD, B. MICHAUX, J.-F. ROMAIN en V. SAGAERT (eds.), *Le nouveau droit des biens*, Brussel, Larcier, 2020, 306.

57. In de eerste plaats is dit toegestaan indien een bijzondere wettelijke bepaling de vruchtgebruiker een dergelijke toelating geeft.¹³⁹

58. Daarnaast kan een beschikking ook in overeenstemming zijn met de bestemming van de goederen die reeds bestond op het moment van ontstaan van het vruchtgebruik of die contractueel tussen de partijen werd overeengekomen. Hiervoor is het daarnaast wel vereist dat deze daad van beschikking kadert binnen de verplichting van voorzichtig en redelijk beheer die op de vruchtgebruiker rust.¹⁴⁰

59. Ten slotte zijn beschikkingsdaden ook steeds toegelaten indien het vruchtgebruik betrekking heeft op verbruikbare goederen.¹⁴¹ Na een dergelijke beschikking rust wel nog steeds een teruggaveplicht op de vruchtgebruiker overeenkomstig de artikelen 3.148, tweede lid en 3.159 BW.¹⁴² Al naargelang de situatie dient hij de waarde van de bezwaarde goederen op het ogenblik van de vervreemding van de goederen, op het ogenblik van de vestiging van het vruchtgebruik of op het einde van zijn vruchtgebruik te restitueren aan de blote eigenaar.¹⁴³ Indien het gaat om soortgoederen kan hij er ook voor opteren om een gelijke hoeveelheid zaken van dezelfde hoedanigheid terug te geven.¹⁴⁴ Deze regel bestond reeds onder het vroegere goederenrecht en is grotendeels ongewijzigd gebleven.¹⁴⁵ Onder het oude regime ging het hier echter om een oneigenlijk of quasi-vruchtgebruik waarbij de vruchtgebruiker bijna volle eigenaar werd. Dit quasi-vruchtgebruik is onder het huidige regime teruggebracht tot een daadwerkelijk vruchtgebruik waarbij de blote eigenaar weldegelijk zijn zakelijk recht van blote eigendom blijft behouden.¹⁴⁶

*Voorbeeldcasus: Eva is in principe niet gerechtigd om daden van beschikking te stellen met betrekking tot de gezinswoning. Zoals vermeld, bestaan er enkele uitzonderingen op dit principe. Een typevoorbeeld is dat Eva de bevoegdheid zou krijgen om een illegaal bouwwerk dat deel uitmaakt van de gezinswoning af te breken.*¹⁴⁷

¹³⁹ Art. 3.148, lid 1, 1° BW; V. SAGAERT, *Goederenrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, 849.

¹⁴⁰ Art. 3.148, lid 1, 2° BW; N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 731-732; P. LECOCQ, I. DURANT, N. BERNARD, B. MICHAUX, J.-F. ROMAIN en V. SAGAERT (eds.), *Le nouveau droit des biens*, Brussel, Larcier, 2020, 306-307; V. SAGAERT, *Goederenrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, 849.

¹⁴¹ Art. 3.148, lid 1, 3° BW; N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 730-731; P. LECOCQ, I. DURANT, N. BERNARD, B. MICHAUX, J.-F. ROMAIN en V. SAGAERT (eds.), *Le nouveau droit des biens*, Brussel, Larcier, 2020, 306-307; V. SAGAERT, *Goederenrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, 850.

¹⁴² P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 214 en 223-224; V. SAGAERT, *Goederenrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, 851; A. WYLLEMAN en J. BAECK, *Goederenrecht*, Brugge, die Keure, 2021, 124 en 126.

¹⁴³ Art. 3.159, lid 1 BW; P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 223-224; V. SAGAERT, *Goederenrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, 851.

¹⁴⁴ Art. 3.159, lid 2 BW; P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 224.

¹⁴⁵ Zie art. 587 oud BW; N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 206.

¹⁴⁶ P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 213.

¹⁴⁷ V. SAGAERT, *Goederenrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, 849.

Afdeling II. Rechten van de blote eigenaar

I. Bezoekrecht

60. Het huidige goederenrecht voerde een nieuw recht in voor de blote eigenaar om te kunnen nagaan of de vruchtgebruiker zijn verplichtingen inzake eerbiediging van de bestemming en voorzichtig en redelijk gebruik naleeft.¹⁴⁸ Eenmaal per jaar heeft de blote eigenaar het recht om het met vruchtgebruik bezwaarde onroerend goed te bezoeken en te bezichtigen.¹⁴⁹ Dit recht dient uitgeoefend te worden op een manier die geen rechtsmisbruik uitmaakt. Bijgevolg dient de blote eigenaar de modaliteiten van zijn bezoekrecht te bespreken met de vruchtgebruiker.¹⁵⁰

Voorbeeldcasus: Emma en Tom hebben als blote eigenaars het recht om éénmaal per jaar de gezinswoning in Hasselt te bezoeken en te bezichtigen. Zij zullen in samenspraak met Eva moeten overeenkomen wanneer dit kan.

II. Daden van behoud of voorlopig beheer

61. Zoals reeds vermeld (cf. *supra*, nrs. 38 en 50) zal de blote eigenaar daden van behoud en voorlopig beheer kunnen stellen indien de vruchtgebruiker op dit vlak in gebreke blijft.¹⁵¹ Van een algemene bevoegdheid tot het stellen van daden van behoud of voorlopig beheer is evenwel geen sprake, daar de vruchtgebruiker de gebruiksrechten inzake de bezwaarde goederen in principe op exclusieve wijze uitoefent.¹⁵²

III. Juridisch beschikken

62. Als eigenaar van het bezwaarde goed is de blote eigenaar gerechtigd om juridisch te beschikken over het goed. Hij kan het bijgevolg overdragen aan een derde of deze overgang kan krachtens de wet plaatsvinden. Daar het eigendomsrecht van de blote eigenaar echter bezwaard is met het vruchtgebruik, zal de verkrijger ook enkel een met vruchtgebruik bezwaard eigendomsrecht verkrijgen. Hij neemt alle kwalitatieve rechten en plichten over van de initiële blote eigenaar.¹⁵³

¹⁴⁸ Wetsvoorstel houdende invoeging van boek 3 "Goederen" in het nieuw Burgerlijk Wetboek, *Parl.St.* Kamer 2019, nr. 55-0173/001, 285; P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 214; V. SAGAERT, J. BAECK, N. CARETTE, P. LECOCQ, M. MUYLLE en A. WYLLEMAN (eds.), *Het nieuwe goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 425; V. SAGAERT, *Goederenrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, 852.

¹⁴⁹ Art. 3.149 BW; A. VAN GYSEL en V. WYART, "L'influence, sur les droits successoraux du conjoint ou cohabitant légal survivant, des règles du Livre 3 du Nouveau Code civil concernant l'usufruit", *RNB* 2020, afl. 3154, (756) 784.

¹⁵⁰ Wetsvoorstel houdende invoeging van boek 3 "Goederen" in het nieuw Burgerlijk Wetboek, *Parl.St.* Kamer 2019, nr. 55-0173/001, 285; P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 214.

¹⁵¹ Art. 3.144, lid 2 BW; N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 712; P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 208; P. LECOCQ, I. DURANT, N. BERNARD, B. MICHAUX, J.-F. ROMAIN en V. SAGAERT (eds.), *Le nouveau droit des biens*, Brussel, Larcier, 2020, 302.

¹⁵² N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 704; V. SAGAERT, *Goederenrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, 852.

¹⁵³ N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 760; V. SAGAERT, *Goederenrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, 852-853.

Voorbeeldcasus: Tom en Emma zijn beiden voor 1/2^e blote eigenaar van de gezinswoning. Bijgevolg kunnen zij juridisch beschikken over de woning. Zo kunnen Tom en Emma bijvoorbeeld beslissen dat ze de woning willen verkopen. Hun eigendomsrecht is echter bezwaard met het vruchtgebruik waarvan Eva geniet. Bijgevolg zal – tenzij er sprake is van een gezamenlijke verkoop van de volle eigendom - enkel de blote eigendom verkocht kunnen worden. De nieuwe eigenaar zal in dit geval eveneens een met vruchtgebruik bezwaard eigendomsrecht verkrijgen.

IV. Genotsrecht – opbrengsten

63. In de mate dat de opbrengsten overeenkomstig artikel 3.147 BW niet toekomen aan de vruchtgebruiker, heeft de blote eigenaar er recht op.¹⁵⁴ Dit is een bevestiging van het oude goederenrecht (cf. *supra*, nr. 55).

¹⁵⁴ N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 764.

Hoofdstuk IV. Beëindigingswijzen van het erfrechtelijk vruchtgebruik

Afdeling I. Algemeen

64. Zoals volgt uit de definitie van artikel 3.138, eerste lid BW, is vruchtgebruik slechts een tijdelijk recht. Dit is logisch aangezien er economisch gezien een ongunstige situatie tot stand komt (cf. *supra*, nrs. 3 en 25).¹⁵⁵ De beëindigingsgronden voorzien voor het gemeen vruchtgebruik zijn integraal van toepassing op het erfrechtelijk vruchtgebruik.¹⁵⁶ Daarnaast heeft de wetgever echter ook nog voorzien in twee beëindigingswijzen specifiek voor het erfrechtelijk vruchtgebruik, zijnde de omzetting van het vruchtgebruik en de uitsluiting of vervallenverklaring (cf. *infra*, nrs. 70-73).¹⁵⁷

Onder het vroegere goederenrecht werden de beëindigingswijzen van het vruchtgebruik opgesomd in de artikelen 617 en 618 oud BW, zijnde specifiek onder Titel III. 'Vruchtgebruik, gebruik en bewoning'. Bij de hervorming heeft de wetgever er echter voor gekozen om de regels omtrent het tenietgaan van zakelijke rechten te veralgemenen en te uniformiseren. De beëindigingswijzen van het vroegere regime komen evenwel allemaal terug in de veralgemeende regels.¹⁵⁸ Enkele specifieke gronden van tenietgaan eigen aan het vruchtgebruik zijn ook vandaag opnieuw ondergebracht onder de titel van het recht van vruchtgebruik.¹⁵⁹

Afdeling II. Gemeenrechtelijke beëindigingsgronden

I. Algemene wijzen van tenietgaan zakelijke rechten

65. Overeenkomstig artikel 3.15 BW bestaan er vijf algemene wijzen van tenietgaan van zakelijke rechten.¹⁶⁰ Het gaat hierbij om:

- het tenietgaan van het recht van een rechtsvoorganger van de titularis van het zakelijk recht;
- het tenietgaan van het voorwerp van het zakelijk recht, behoudens toepassing van zakelijke subrogatie zoals voorzien in artikel 3.10;
- het tenietgaan van de titel waardoor het zakelijk recht is verkregen, ten gevolge van met name de vernietiging, de realisatie van de ontbindende voorwaarde, de ontbinding wegens

¹⁵⁵ N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 671, nr. 1091 en 767-768; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 40.

¹⁵⁶ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 49; R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 141; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 77-79.

¹⁵⁷ Respectievelijk: art. 4.60 e.v. BW en art. 4.22 BW; R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 141.

¹⁵⁸ N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 231; N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 768.

¹⁵⁹ Art. 3.141 en 3.161 BW; N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 231-232.

¹⁶⁰ N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 768-770; P. LECOCQ, I. DURANT, N. BERNARD, B. MICHAUX, J.-F. ROMAIN en V. SAGAERT (eds.), *Le nouveau droit des biens*, Brussel, Larcier, 2020, 313.

niet-nakoming, de vervallenverklaring, de herroeping of de opzegging in minnelijke overeenstemming;

- de gerechtelijke onteigening van het goed, onder voorbehoud van de regels inzake erfdienstbaarheden;
- de afstand van het zakelijk recht door de titularis.

II. Bijzondere wijzen van tenietgaan zakelijke gebruiksrechten

A. Zakelijke gebruiksrechten in het algemeen

66. Naast de algemene wijzen van tenietgaan van zakelijke rechten, geeft artikel 3.16 BW vier beëindigingsgronden die specifiek betrekking hebben op zakelijke gebruiksrechten. Daar het vruchtgebruik een zakelijk gebruiksrecht uitmaakt, zijn deze gronden ook van toepassing op het (erfrechtelijk) vruchtgebruik.¹⁶¹ De zakelijke gebruiksrechten gaan, naast de algemene wijzen van tenietgaan van artikel 3.15 BW, teniet door¹⁶²:

- het verstrijken van de wettelijke of contractuele tijdsduur waarvoor het zakelijk recht is ontstaan;
- de niet-uitoefening van het zakelijk recht gedurende dertig jaar;
- de vermenging van de hoedanigheid van zakelijk gerechtigde met de hoedanigheid van degene die het zakelijk recht heeft toegestaan, voor de duur ervan;
- de vervallenverklaring uitgesproken door de rechter, indien de titularis op manifeste wijze misbruik maakt van zijn gebruik en genot, hetzij door het goed te beschadigen, hetzij door bij gebrek aan onderhoud de waarde ervan kennelijk te doen verminderen, zonder afbreuk te doen aan de macht van de rechter om in plaats van de vervallenverklaring andere voorwaarden voor de uitoefening van zijn recht op te leggen.¹⁶³

B. Vruchtgebruik in het bijzonder

67. Naast de gronden van artikel 3.16 BW, geeft ook titel 6 van Boek 3 nog extra beëindigingsgronden voor het vruchtgebruik. Zo kan het vruchtgebruik niet langer voortbestaan na het overlijden van de persoon op wiens hoofd het vruchtgebruik is gevestigd. Hetzelfde geldt in geval van faillietverklaring of ontbinding van de vruchtgebruiker – rechtspersoon.¹⁶⁴

¹⁶¹ Art. 3.3, lid 3 BW; N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 42.

¹⁶² Art. 3.16 BW; N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 768; P. LECOCQ, I. DURANT, N. BERNARD, B. MICHAUX, J.-F. ROMAIN en V. SAGAERT (eds.), *Le nouveau droit des biens*, Brussel, Larcier, 2020, 313.

¹⁶³ Dit vereist een afdoende bewijs van het beweerde misbruik, waarbij het duidelijk moet zijn in welke staat de vruchtgebruiker destijds in het genot van de goederen is getreden, zie Gent 4 januari 2018, *TEP* 2018, 194 en *RW* 2020-21, 431; C. DECLERCK en A. MAELFAIT, "Erfrecht" in C. DECLERCK en S. MOSSELMANS (eds.), *Patrimonium 2021*, Brugge, die Keure, 2021, (63) 65.

¹⁶⁴ Art. 3.141, lid 2, 2° en lid 3 BW; N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 771.

68. Daarnaast heeft het huidige goederenrecht een algemeen omzettingsrecht ingevoerd voor alle gevallen van wettelijk vruchtgebruik.¹⁶⁵ Dit evenwel zonder afbreuk te doen aan de specifieke bepalingen inzake omzetting van het erfrechtelijk vruchtgebruik, die later aan bod komen (cf. *infra*, nr. 78 e.v.).¹⁶⁶

Dit omzettingsrecht is – net zoals het geval is bij het erfrechtelijk omzettingsrecht (cf. *infra*, nr. 96 e.v.) – persoonlijk, onoverdraagbaar en kan niet worden uitgeoefend door de schuldeisers van de rechthebbende.¹⁶⁷ Bovendien zijn ook de omzettingswijzen grotendeels hetzelfde als bij het erfrechtelijk omzettingsrecht. Onder artikel 3.161 BW kan men namelijk de omzetting bekomen in volle eigendom, in een geldsom of in een gewaarborgde en geïndexeerde rente, hetgeen overeenkomt met de algemene omzettingsmodaliteiten van artikel 4.61, §1 BW (cf. *infra*, nrs. 80 en 106).¹⁶⁸ De waardering van het vruchtgebruik zal in beide gevallen gebeuren overeenkomstig artikel 4.64 BW (cf. *infra*, nr. 113 e.v.).¹⁶⁹

Artikel 3.161 BW vertoont echter ook enkele belangrijke verschilpunten ten aanzien van het omzettingsrecht van artikel 4.60 e.v. BW. Een eerste groot verschil is het feit dat de rechter bij artikel 3.161 BW steeds over een appreciatiebevoegdheid beschikt om te oordelen of hij de omzetting al dan niet geheel of gedeeltelijk toestaat, rekening houdend met de belangen van alle partijen.¹⁷⁰ Dit is niet altijd het geval bij het erfrechtelijk omzettingsrecht. In bepaalde situaties kan men hier de omzetting namelijk eisen (cf. *infra*, nr. 86). Daarnaast is het omzettingsrecht van Boek 3 beperkt tot situaties van wettelijk vruchtgebruik, hetgeen niet zo is onder Boek 4 (cf. *infra*, nr. 93).¹⁷¹ Een laatste belangrijke afwijking is dat de vordering van artikel 3.161 BW niet tijdsgebonden is, maar kan ingesteld worden 'op ieder ogenblik'.¹⁷² Zoals later in deze scriptie zal blijken, dient men een

¹⁶⁵ Art. 3.161 BW; N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 779; P. LECOCQ, I. DURANT, N. BERNARD, B. MICHAUX, J.-F. ROMAIN en V. SAGAERT (eds.), *Le nouveau droit des biens*, Brussel, Larcier, 2020, 316; V. SAGAERT, J. BAECK, N. CARETTE, P. LECOCQ, M. MUYLLE en A. WYLLEMAN (eds.), *Het nieuwe goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 437; A. VAN GYSEL en V. WYART, "L'influence, sur les droits successoraux du conjoint ou cohabitant légal survivant, des règles du Livre 3 du Nouveau Code civil concernant l'usufruit", *RNB* 2020, afl. 3154, (756) 801.

¹⁶⁶ Art. 3.161, lid 1 BW; N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 779; P. LECOCQ, I. DURANT, N. BERNARD, B. MICHAUX, J.-F. ROMAIN en V. SAGAERT (eds.), *Le nouveau droit des biens*, Brussel, Larcier, 2020, 316; V. SAGAERT, J. BAECK, N. CARETTE, P. LECOCQ, M. MUYLLE en A. WYLLEMAN (eds.), *Het nieuwe goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 437-438; V. SAGAERT, *Goederenrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, 894.

¹⁶⁷ Art. 3.161, lid 2 BW; N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 241; P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 225; S. SCARNÀ en R. THONET, "Usufruit et planification patrimoniale", *Jurim Pratique* 2022, afl. 2-3, (205) 236.

¹⁶⁸ N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 239; P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 225.

¹⁶⁹ Art. 3.161, lid 3 BW; N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 240.

¹⁷⁰ Art. 3.161, lid 3 BW; N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 239-240; P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 225; S. SCARNÀ en R. THONET, "Usufruit et planification patrimoniale", *Jurim Pratique* 2022, afl. 2-3, (205) 236.

¹⁷¹ Art. 3.161, lid 1 BW en art. 4.62, §1, lid 1 BW; N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 240-241; P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 225.

¹⁷² Art. 3.161, lid 1 BW; P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 225.

omzettingsvordering onder artikel 4.61 BW in bepaalde situaties wel binnen een bepaalde termijn in te stellen (cf. *infra*, nrs. 86 en 88).

69. Ten slotte bestaat ook de mogelijkheid voor vruchtgebruiker en blote eigenaar om het bezwaarde goed te verkopen aan een derde. Er is in dit geval geen sprake van zakelijke subrogatie, maar eerder van een verkoop van enerzijds het vruchtgebruik en anderzijds de blote eigendom. Het vruchtgebruik zal ophouden te bestaan en de blote eigenaar en vruchtgebruiker verdelen de verkregen som.¹⁷³

Afdeling III. Specifieke beëindigingsgronden erfrechtelijk vruchtgebruik

I. Omzetting van het erfrechtelijk vruchtgebruik

70. Zoals reeds vermeld, heeft het huidige goederenrecht een algemeen omzettingsrecht voor het wettelijk vruchtgebruik ingevoerd (cf. *supra*, nr. 68). Voor de hervorming van het goederenrecht bestond deze mogelijkheid reeds voor het erfrechtelijk vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot.¹⁷⁴

71. Het gaat hierbij om een specifieke beëindigingsgrond van het vruchtgebruik waarbij de met vruchtgebruik bezwaarde goederen bevrijd worden en het recht van vruchtgebruik zal vervangen worden door een ander recht of goed met dezelfde waarde. Het vruchtgebruik wordt aldus beëindigd zonder dat het voordeel dat hieraan verbonden was, verloren gaat.¹⁷⁵ Dit erfrechtelijk omzettingsrecht wordt in Deel II van deze scriptie uitgebreid uiteengezet (cf. *infra*, nr. 78 e.v.).

II. Uitsluiting of vervallenverklaring

72. Overeenkomstig artikel 4.22 BW kan de langstlevende echtgenoot geheel of gedeeltelijk van zijn erfrecht worden uitgesloten of daarvan vervallen worden verklaard. Dit is mogelijk indien de langstlevende geheel of gedeeltelijk is ontzet uit het ouderlijk gezag over de kinderen geboren uit zijn huwelijk met de erflater.¹⁷⁶ Er moet echter worden aangenomen dat alle gemeenschappelijke

¹⁷³ N. CARETTE en R. JANSEN, *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 779-780.

¹⁷⁴ N. BERNARD en B. HAVET (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 239; P. LECOCQ, I. DURANT, N. BERNARD, B. MICHAUX, J.-F. ROMAIN en V. SAGAERT (eds.), *Le nouveau droit des biens*, Brussel, Larcier, 2020, 316.

¹⁷⁵ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 49; R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 143; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2011, 209.

¹⁷⁶ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 56; R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 161-162; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2011, 191-192.

kinderen van de langstlevende echtgenoot en erflater hieronder vallen en niet enkel diegenen die effectief geboren werden tijdens het huwelijk.¹⁷⁷

73. Het gaat hier niet om een automatische uitsluiting of vervallenverklaring, daar deze steeds gevorderd dient te worden door de afstammeling(en) tegenover wie de de langstlevende echtgenoot uit het ouderlijk gezag werd ontzet.¹⁷⁸ Aangenomen wordt evenwel dat het om een patrimoniale vordering gaat. Bijgevolg kunnen ook de (achter)kleinkinderen deze vordering instellen indien het kind in kwestie reeds overleden is.¹⁷⁹ De feitenrechter zal oordelen over de uitsluiting of het verval, rekening houdend met alle omstandigheden van de zaak.¹⁸⁰ Deze vordering dient ingesteld te worden binnen een vervaltermijn van één jaar te rekenen vanaf hetzij het openvallen van de nalatenschap, hetzij vanaf de ontzetting uit het ouderlijk gezag indien deze pas plaatsvindt na het openvallen van de nalatenschap.¹⁸¹ De rechterlijke uitspraak heeft terugwerkende kracht tot op het ogenblik waarop de vordering tot verval of uitsluiting werd ingesteld.¹⁸² Indien het vruchtgebruik reeds werd omgezet, bepaalt artikel 4.22, §3 BW dat er een recht ontstaat op vergoeding.

Voorbeeldcasus: Het vruchtgebruik van Eva kan tenietgaan op grond van elk van voornoemde beëindigingswijzen (cf. supra, nrs. 65-73). Het zou bijvoorbeeld kunnen dat Eva op manifeste wijze misbruik heeft gemaakt van haar gebruik en genot van de gezinswoning. In dit geval kan de rechter de vervallenverklaring van haar vruchtgebruik uitspreken op grond van artikel 3.16, 4° BW. Indien er geen sprake is van omzetting, vervallenverklaring of enige andere bovengenoemde beëindigingsgrond tijdens het vruchtgebruik, dooft Eva's vruchtgebruik uit bij haar overlijden (cf. supra, nr. 67).

¹⁷⁷ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 57; R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 162-163; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2011, 193.

¹⁷⁸ Art. 4.22, §2, lid 1 BW; R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 164-165; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2011, 203.

¹⁷⁹ R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 164; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2011, 203.

¹⁸⁰ R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 164-165.

¹⁸¹ Art. 4.22, §2, lid 1; R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 164; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2011, 205.

¹⁸² Art. 4.22, §2, lid 2 BW; R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 165.

Tussenconclusie

74. Het erfrechtelijk vruchtgebruik (en de omzetting hiervan) spelen een belangrijke rol in het vinden van een evenwicht tussen de belangen van de langstlevende echtgenoot als vruchtgebruiker enerzijds en deze van de blote eigenaar(s) – in casu de kinderen van de erflater – anderzijds, aangezien de rechten van laatstgenoemden slechts tijdelijk worden opgeschort (cf. *supra*, nr. 24). Dit vruchtgebruik voorziet de langstlevende echtgenoot van een reeks gebruiks- en genotsrechten aangaande de nalatenschap. De opsplitsing vruchtgebruik-blote eigendom zal echter vaak leiden tot een suboptimaal vermogensbeheer (cf. *supra*, nr. 25). Bijgevolg heeft de wetgever in bepaalde specifieke regels voorzien. Zo worden de gebruiks- en genotsrechten van de langstlevende echtgenoot-vruchtgebruiker onder andere begrensd door een reeks verplichtingen die de rechten van de blote eigenaar(s) dienen te vrijwaren.

75. De wet voorziet in mechanismen zoals de boedelbeschrijving of staat (cf. *supra*, nr. 28 e.v.), het beleggen van gelden (cf. *supra*, nr. 31), een plicht tot beheer als een voorzichtig en redelijk persoon (cf. *supra*, nr. 38), een teruggaveplicht (cf. *supra*, nr. 40) etc. Al deze regels hebben een evenwichtig beheer van het vermogen tot doel. Het goederenrecht werd daarnaast ook verfijnd door onder andere artikel 3.154, §3 BW, dat voorziet in een evenredige verdeling van de kosten van de grove herstellingen (cf. *supra*, nr. 34). Zo werd een billijker evenwicht tussen de vruchtgebruiker en blote eigenaar(s) nagestreefd.

Daarnaast geniet de vruchtgebruiker ook van verschillende rechten, waaronder het recht op gebruik en genot van de bezwaarde goederen (cf. *supra*, nr. 42 e.v.), evenals de mogelijkheid om zijn vruchtgebruik over te dragen of te bezwaren met een ander zakelijk recht (cf. *supra*, nr. 41).

Ter bescherming van zijn rechten geniet de blote eigenaar ook enkele bevoegdheden. Zo kan hij onder bepaalde voorwaarden daden van behoud of voorlopig beheer stellen om de bezwaarde goederen te vrijwaren (cf. *supra*, nr. 61) en heeft hij het recht om deze goederen – indien onroerend van aard - eenmaal per jaar te bezoeken teneinde zich ervan te vergewissen dat de vruchtgebruiker zijn verplichtingen naleeft (cf. *supra*, nr. 60).

76. Wat de beëindigingswijzen van het erfrechtelijk vruchtgebruik betreft, kan worden gewezen op de algemene en bijzondere wijzen van tenietgaan van zakelijke rechten (cf. *supra*, nrs. 65-66). Daarnaast is echter ook voorzien in enkele specifieke beëindigingsgronden voor het vruchtgebruik (cf. *supra*, nr. 67 e.v.). Belangrijk hierbij is dat de wetgever bij de hervorming van het goederenrecht ervoor heeft gekozen om het omzettingsrecht, dat reeds bestond voor het erfrechtelijk vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot, te veralgemenen naar alle gevallen van wettelijk vruchtgebruik (cf. *supra*, nr. 68). Ondanks het feit dat dit algemeen omzettingsrecht verschillende gelijkenissen vertoont met het erfrechtelijk omzettingsrecht, zijn er ook enkele belangrijke verschillen. Zo is het algemeen omzettingsrecht beperkt tot situaties van wettelijk vruchtgebruik, is deze omzettingvordering niet tijdsgebonden en beschikt de rechter steeds over een appreciatiebevoegdheid (cf. *supra*, nr. 68). Tot slot kan voor de beëindigingsgronden ook nog

gewezen worden op de uitsluiting of vervallenverklaring van artikel 4.22 BW die enkel geldt voor het erfrechtelijk vruchtgebruik (cf. *supra*, nrs. 72-73).

77. Concluderend kunnen we aldus stellen dat er in het erf- en goederenrecht sprake is van een constante evenwichtsoefening die men zo goed mogelijk tracht te maken tussen de belangen van de vruchtgebruiker (langstlevende echtgenoot) enerzijds en de blote eigenaar(s) (kinderen van de erflater) anderzijds. De recente hervormingen hebben reeds tot op zekere hoogte gezorgd voor een billijkere regelgeving die beter aansluit bij de huidige maatschappij (cf. *supra*, o.a. nr. 34). Het (erfrechtelijk) omzettingsrecht (cf. *supra*, nrs. 70-71 en cf. *infra*, nr. 78 e.v.) hangt hiermee samen, daar het dé manier is om een einde te maken aan het suboptimale vermogensbeheer dat het gevolg kan zijn van de opsplitsing vruchtgebruik-blote eigendom (cf. *supra*, nrs. 3, 25 en 70-71).

DEEL II. Het omzettingsrecht van het erfrechtelijk vruchtgebruik

78. Zoals reeds meermaals vermeld (cf. *supra*, nrs. 3 en 25), leidt de opsplitsing tussen vruchtgebruik en blote eigendom vaak tot een suboptimaal vermogensbeheer. Om die reden heeft de wetgever reeds in 1896 in de mogelijkheid voorzien om de omzetting van het erfrechtelijk vruchtgebruik te kunnen vragen.¹⁸³

79. Het tweede deel van deze scriptie zal dit erfrechtelijk omzettingsrecht uitgebreid onder de loep nemen. Hoofdstuk I bevat de theoretische uiteenzetting van het omzettingsrecht als specifieke beëindigingsgrond van het erfrechtelijk vruchtgebruik. De rechtsfiguur van het vetorecht van de langstlevende echtgenoot met betrekking tot de preferentiële goederen komt in hoofdstuk II aan bod. In deze theoretische hoofdstukken zal - waar relevant - ook teruggekoppeld worden naar de rechtspraak, zonder evenwel in te gaan op de rechtspraak met betrekking tot de gerechtelijke belangenafweging in de samenloopsituatie van de langstlevende echtgenoot met (al dan niet gemeenschappelijke) kinderen van de erflater. Deze belangenafweging vormt namelijk het voorwerp van het derde en laatste hoofdstuk van deel II. Vooraleer over te gaan tot een rechtspraakanalyse aangaande de belangenafweging dient men namelijk een duidelijk beeld te hebben van het omzettingsrecht en van de situaties waarin er al dan niet sprake is van een dergelijke belangenafweging.

¹⁸³ Reeds bij wet van 20 november 1896 (BS 27 november 1896) werd een beperkt omzettingsrecht voorzien, hetgeen uitgebreid werd door de Wet van 14 mei 1981, BS 27 mei 1981; H. CASMAN, G. VAN OOSTERWIJCK, M. VAN LOOK en M. PUELINCKX-COENE, *Het nieuwe erfrecht van de langstlevende echtgenoot: eerste commentaar op de wet van 14 mei 1981*, Antwerpen – Amsterdam, Maarten Kluwer's internationale uitgeverij, 1982, 20; G. DASAERT, *Commentaire de la loi du 20 novembre 1896 sur les droits successoraux du conjoint survivant*, Brussel, Bruylant-Christophe, 1897, dl. 1, 36; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 355; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 131-132; M. PUELINCKX-COENE, "De wet van 22 mei 2014 bracht helaas geen rust inzake de waardering van het levenslang vruchtgebruik bij kapitalisatie of bij omzetting van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenote of wettelijk samenwonende", *T.Not.* 2015, (290) 292; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 53-55.

Hoofdstuk I. Het omzettingsrecht als specifieke beëindigingsgrond

Afdeling I. Principe en titularissen van het omzettingsrecht

I. Principe

80. Het omzettingsrecht is het recht van de blote eigenaar(s) – *in casu* Tom en Emma – of de langstlevende echtgenoot, Eva, om te vragen dat het vruchtgebruik wordt omgezet of vervangen door een ander recht of goed met dezelfde waarde. Het gaat in principe om een omzetting in volle eigendom, in een geldsom of in een gewaarborgde en geïndexeerde rente.¹⁸⁴ Naast de drie algemene omzettingsmodaliteiten voorziet de wet in twee situaties ook nog in een specifieke omzettingmogelijkheid (cf. *infra*, nrs. 111-112).¹⁸⁵

81. De omzetting van het erfrechtelijk vruchtgebruik kan zowel in onderlinge overeenstemming tussen de vruchtgebruiker en blote eigenaar(s) gebeuren op de wijze die zij bepalen (cf. *infra*, nrs. 119-121), dan wel door middel van een gerechtelijke procedure (cf. *infra*, nrs. 122-123). De ratio legis van het omzettingsrecht is enerzijds gelegen in het ondervangen van de zware economische nadelen die verbonden kunnen zijn aan het vruchtgebruik en anderzijds in het ondervangen van spanningen tussen vruchtgebruiker en blote eigenaar(s).¹⁸⁶

II. Titularissen

82. Wat de titularissen van het omzettingsrecht betreft, dient er een onderscheid te worden gemaakt tussen de verschillende situaties van samenloop. Daarnaast gelden er ook nog enkele bijzondere regels (cf. *infra*, nrs. 90-92).

A. Samenloop langstlevende echtgenoot met gemeenschappelijke afstammelingen

83. Overeenkomstig artikel 4.61, §1 BW kunnen zowel de langstlevende echtgenoot – vruchtgebruiker –, alsook de gemeenschappelijke afstammelingen – blote eigenaars – de omzetting van het vruchtgebruik vragen.¹⁸⁷ Deze omzetting kan gevraagd worden tijdens de gehele duur van het vruchtgebruik en is aldus niet gebonden aan een bepaalde termijn.¹⁸⁸

¹⁸⁴ Art. 4.61, §1 BW; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 355-356; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE, en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: de nieuwe Erfwetten 2017 en 2018*, Antwerpen, Intersentia, 2018, 52; G. HOLLANDERS DE OUDERAEN, "La loi du 22 mai 2014 sur la conversion de l'usufruit : Heurs et malheurs du conjoint survivant", *RPP* 2015, afl. 3, (295) 297; A.-C. VAN GYSEL, F. LALIÈRE en V. WYART, *Les successions : édition 2023*, Limal, Anthemis, 2023, 446.

¹⁸⁵ Art. 4.61, §2, lid 3 BW en art. 4.61, §3, lid 2 BW; A.-C. VAN GYSEL, F. LALIÈRE en V. WYART, *Les successions : édition 2023*, Limal, Anthemis, 2023, 446.

¹⁸⁶ Zie o.a. Gent 29 maart 2007, *T.Not.* 2009, 29; Antwerpen 8 april 2015, *T.Not.* 2015, 364

¹⁸⁷ C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 359; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 69.

¹⁸⁸ C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 359; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen,

84. De rechter beschikt in deze situatie evenwel over een appreciatiebevoegdheid. Hij kan oordelen over de gerechtvaardigdheid van deze omzetting, rekening houdend met de billijkheid en de belangen van de in de zaak betrokken partijen.¹⁸⁹ Het gaat aldus slechts om een facultatief recht waarover beide partijen in dit geval beschikken.¹⁹⁰

Overeenkomstig artikel 4.61, §4, eerste lid BW kan de rechter de omzetting bijvoorbeeld weigeren indien de gezondheidstoestand van de vruchtgebruiker ervoor zorgt dat zijn levensverwachting manifest lager is dan deze bepaald door de omzettingstabellen.¹⁹¹ Daarnaast kan hij op grond van de wet de omzetting van het vruchtgebruik en de toewijzing van de volle eigendom eveneens weigeren wanneer dit de belangen van een onderneming of van een beroepsarbeid ernstig zou schaden.¹⁹² De appreciatiemarge van de rechter is evenwel niet beperkt tot de in de wet genoemde gevallen, hij kan ook rekening houden met subjectieve elementen (cf. *infra*, nr. 147 e.v.).¹⁹³

Voorbeeldcasus: In casu kunnen zowel Eva als langstlevende echtgenoot, alsook Emma als gemeenschappelijk kind van Eva en Jan de omzetting van het vruchtgebruik vragen zonder dat zij hierbij rekening dienen te houden met een bepaalde termijn. Zij beschikken evenwel niet over een absoluut omzettingsrecht, daar de rechter een ruime appreciatiebevoegdheid heeft.

B. Samenloop langstlevende echtgenoot met niet-gemeenschappelijke afstammelingen

85. Met de wet van 31 juli 2017 werd voorzien in een vereenvoudigde omzettingsmogelijkheid van het vruchtgebruik voor het geval van samenloop tussen de langstlevende echtgenoot als vruchtgebruiker en niet-gemeenschappelijke kinderen als blote eigenaar(s).¹⁹⁴ Deze mogelijkheid werd gecreëerd omdat het wettelijk vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot in deze situatie vaak voor conflicten zorgt. Door de invoering van dit omzettingsrecht wilde men tegemoetkomen aan dit probleem zonder de bestaande erfrechtelijke evenwichten uit het oog te verliezen en zonder afbreuk te doen aan de bescherming van de leefomgeving van de langstlevende echtgenoot.¹⁹⁵

Intersentia, 2023, 137; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 69.

¹⁸⁹ Wetsvoorstel houdende boek 2, titel 3, "Relatievermogensrecht" en boek 4 "Nalatenschappen, schenkingen en testamenten" van het Burgerlijk Wetboek, *Parl.St.* Kamer 2019-20, nr. 55-1272/001, 95-97; Brussel 17 februari 2009, *T.Not.* 2009, 311; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 359 en 363-364; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 137-138.

¹⁹⁰ C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 359.

¹⁹¹ Art. 4.61, §4, lid 1 BW; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 364; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 137.

¹⁹² Art. 4.61, §4, lid 2 BW; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 137.

¹⁹³ Gent 27 maart 2009, *T.Not.* 2009, 29-30; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 137-138.

¹⁹⁴ Art. 10, 2° wet van 31 juli 2017, *BS* 1 september 2017; E. DHAENE, *Nieuw erfrecht en nieuw huwelijksvermogensrecht: Wet van 31 juli 2017 en Wet van 22 juli 2018*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2018, 26; P. MOREAU en P. DELNOY, "La succession légale" in *Chroniques notariales nr. 75*, Brussel, Larcier, 2022, (13) 156.

¹⁹⁵ Memorie van Toelichting bij Wetsvoorstel van 25 januari 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *Parl.St.* Kamer 2016-17, nr. 54-2282/001, 29-30.

86. Indien er een samenloop is tussen de langstlevende echtgenoot en niet-gemeenschappelijke kinderen, bepaalt artikel 4.61, §2 BW dat beide partijen de omzetting kunnen vragen. Indien zij dit doen binnen de door artikel 4.63, §2 BW bepaalde termijn kan deze omzetting niet geweigerd worden. De rechter willigt het verzoek in dit geval verplicht in.¹⁹⁶ Concreet betekent dit dat een partij bij een minnelijke procedure de omzetting moet vragen voor de minnelijke verdeling van de nalatenschap wordt afgesloten. Indien het om een gerechtelijke vereffening en verdeling gaat, uiterlijk bij het meedelen van de aanspraken aan de notaris-vereffenaar overeenkomstig artikel 1218, §1 Ger.W.¹⁹⁷ Wanneer deze termijn niet gerespecteerd werd, kan men nog steeds de omzetting vragen, maar beschikt de rechter over eenzelfde appreciatiebevoegdheid als in de situatie van artikel 4.61, §1 BW (cf. *supra*, nr. 84).¹⁹⁸

Belangrijk hierbij is dat in geval de langstlevende echtgenoot in samenloop komt met zowel gemeenschappelijke als niet-gemeenschappelijke kinderen, enkel de laatstgenoemden zullen beschikken over het recht om de omzetting op eerste verzoek te eisen.¹⁹⁹ Noch de wet noch de voorbereidende werken breiden uit over wat dit in de praktijk dan juist betekent wanneer er samenloop is tussen de langstlevende echtgenoot met zowel gemeenschappelijke als niet-gemeenschappelijke kinderen. In de rechtsleer vindt men verschillende opvattingen.²⁰⁰ Één visie is dat de omzetting op eerste verzoek de omzetting van heel het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot inhoudt en aldus eveneens geldt ten opzichte van de gemeenschappelijke kinderen.²⁰¹ Daartegenover staat de opvatting dat de omzetting op eerste verzoek geen impact heeft op de blote eigendom in handen van de gemeenschappelijke kinderen. Voor de omzetting van het vruchtgebruik

¹⁹⁶ C. DECLERCK, "De hervorming van het huwelijksvermogens- en erfrecht in het licht van het na te streven evenwicht tussen de langstlevende echtgenoot en de kinderen" in N. DANDOY, J. SOSSON, F. TAINMONT en G. WILLEMS (eds.), *Individu, famille, état: réflexions sur le sens du droit de la personne, de la famille et de son patrimoine*, Brussel, Larcier, 2022, (515) 520; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 360; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 138; F. DERÈME en F. TAINMONT, "Les règles de conversion de l'usufruit du conjoint et du cohabitant légal survivant & la programmation successorale", *RPP* 2021, afl. 1, (40) 61; S. MAELFEYT, "La planification successorale et les familles recomposées", *Le Pli Juridique* 2022, afl. 61, (17) 20; F. TAINMONT, "La conversion de l'usufruit du conjoint et du cohabitant légal dans le cadre des familles recomposées", *JT* 2018, afl. 9, (208) 208; A.-C. VAN GYSEL, F. LALIÈRE en V. WYART, *Les successions : édition 2023*, Limal, Anthemis, 2023, 444; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 70.

¹⁹⁷ R. BARBAIX, *Handboek familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2018, 536; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 360.

¹⁹⁸ Art. 4.63, §2 BW; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 360.

¹⁹⁹ Art. 4.63, §2 BW; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 360.

²⁰⁰ Wetsvoorstel van 25 januari 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *Parl.St.* Kamer 2016-17, nr. 54-2282/001, 30; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 360; F. DERÈME en F. TAINMONT, "Les règles de conversion de l'usufruit du conjoint et du cohabitant légal survivant & la programmation successorale", *RPP* 2021, afl. 1, (40) 71; F. TAINMONT, "La conversion de l'usufruit du conjoint et du cohabitant légal dans le cadre des familles recomposées", *JT* 2018, afl. 9, (208) 209.

²⁰¹ F. DERÈME en F. TAINMONT, "Les règles de conversion de l'usufruit du conjoint et du cohabitant légal survivant & la programmation successorale", *RPP* 2021, afl. 1, (40) 72-73.

²⁰² B. DELAHAYE, "Les outils de la planification successorale pour une famille recomposée en harmonie" in S. BILLER, B. DELAHAYE, P. DE PAGE, F. LALIÈRE en J.-L. RENCHON, *Actualités en droit des successions. Pratiques et perspectives*, Limal, Anthemis, 2017, (115) 118.

ten opzichte van laatstgenoemden, blijft de appreciatiebevoegdheid van de rechter gelden (cf. *supra*, nr. 84).²⁰²

Ik vind het persoonlijk moeilijk om mij volledig aan te sluiten bij één van de visies. Enerzijds kan ik mij vinden in de tweede visie, daar ik achter het argument sta dat er anders een ongelijkheid gecreëerd zou worden tussen gemeenschappelijke kinderen die alleen opkomen en gemeenschappelijke kinderen die samen met niet-gemeenschappelijke kinderen van de erflater opkomen. Indien er eveneens niet-gemeenschappelijke kinderen zijn, zouden de gemeenschappelijke kinderen namelijk genieten van een automatische omzetting wanneer de omzetting op eerste verzoek gevraagd wordt. Bij gebrek aan niet-gemeenschappelijke kinderen, dienen zij daarentegen de omzetting te vragen, waarbij de rechter over een grote appreciatiebevoegdheid beschikt (cf. *supra*, nr. 84) en de uitkomst van de omzettingsvordering aldus onzeker is.²⁰³ Daartegenover staat echter het feit dat het uiteraard wel praktischer zou zijn, moest de omzetting op eerste verzoek de omzetting van heel het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot inhouden. Mijns inziens zou de situatie heel complex worden, moest men een onderscheid maken tussen de omzetting ten aanzien van de gemeenschappelijke kinderen, dan wel de niet-gemeenschappelijke kinderen.

87. Tenzij anders overeengekomen, zal het in deze situatie om een omzetting in een onverdeeld aandeel van de nalatenschap in volle eigendom gaan.²⁰⁴ In dit geval wordt de langstlevende echtgenoot onverdeelde mede-eigenaar van de nalatenschap, waardoor er aldus een onverdeeltheid ontstaat tussen de partijen. Op grond van artikel 4.66 BW kan men echter te allen tijde uit onverdeeltheid treden.²⁰⁵ Op deze omzettingsmodaliteit kan kritiek worden geuit. Door te kiezen voor een omzetting in een onverdeeld aandeel van de nalatenschap in volle eigendom, creëert men namelijk een onverdeeltheid tussen de partijen die niet eerder bestond. Meestal zal men in deze situatie de omzetting echter nastreven om de banden met de stiefouder/stiefkind(eren) te verbreken, hetgeen door deze omzettingswijze aldus niet automatisch het geval is.²⁰⁶ Uiteraard kan men wel steeds de uitoonverdeelddheid treding vorderen, maar hiervoor is opnieuw actie vereist van één van de mede-eigenaars.²⁰⁷

Voorbeeldcasus: Dit is de situatie die zich afspeelt tussen Eva als langstlevende echtgenoot en Tom als niet-gemeenschappelijk kind. Beiden beschikken in casu aldus over een omzettingsrecht waarbij de rechter hun verzoek verplicht dient in te willigen indien dit binnen de termijn van artikel 4.63, §2

²⁰² R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 149-150.

²⁰³ F. DERÈME en F. TAINMONT, "Les règles de conversion de l'usufruit du conjoint et du cohabitant légal survivant & la programmation successorale", *RPP* 2021, afl. 1, (40) 73.

²⁰⁴ Art. 4.61, §2, lid 3 BW; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 360; P. MOREAU en P. DELNOY, "La succession légale" in *Chroniques notariales* nr. 75, Brussel, Larcier, 2022, (13) 156.

²⁰⁵ C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 357.

²⁰⁶ A. DEMORTIER, "Les droits successoraux du conjoint et du cohabitant légal survivants après la loi de recodification du 19 janvier 2022", *RNB* 2023, afl. 3178, (150) 169.

²⁰⁷ C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 357; S. TAILLIEU, "De omzetting van vruchtgebruik bij huwelijksvoordelen: tot de dood (of de rechter) ons scheidt?" in W. PINTENS en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2019*, Brugge, die Keure, 2019, (167) 171.

BW werd ingesteld. Indien Eva of Tom het verzoek echter indienen na deze termijn, kan de rechter vrij beoordelen of hij het omzettingsverzoek al dan niet opportuun acht.

C. Samenloop langstlevende echtgenoot met andere erfgenamen

88. Wanneer de langstlevende echtgenoot in samenloop komt met andere erfgenamen dan afstammelingen, bepaalt artikel 4.61, §3 BW dat de langstlevende echtgenoot binnen vijf jaar na het openvallen van de nalatenschap de omzetting kan vragen, dan wel te allen tijde de overdracht van de blote eigendom van de preferentiële goederen (cf. *infra*, nr. 92).²⁰⁸ De rechter kan deze omzetting enkel weigeren in de gevallen zoals bepaald in artikel 4.61, §4 BW, namelijk wanneer de gezondheidstoestand van de vruchtgebruiker zijn levensduur aantast waardoor deze manifest lager is dan deze zoals bepaald in de omzettingstabellen of wanneer de omzetting de belangen van een onderneming of van een beroepsarbeid ernstig zou schaden.²⁰⁹

Na deze termijn van vijf jaar kan de rechter de vordering nog steeds toewijzen indien hij dit billijk acht wegens omstandigheden eigen aan de zaak.²¹⁰ Zo oordeelde het hof van beroep te Gent bijvoorbeeld dat een vordering ingesteld door de langstlevende echtgenoot op grond van huidig artikel 4.61, §3 BW na de termijn van vijf jaar nog steeds moest worden toegewezen op grond van economische en niet-economische omstandigheden eigen aan de zaak. Er waren namelijk aanzienlijke spanningen tussen vruchtgebruiker en blote eigenaars en door het sterk verouderde karakter van het onroerend goed was er een nood aan structurele herstellingen of renovatie, hetgeen niet mogelijk was gezien de beperkte mogelijkheden en middelen van de vruchtgebruiker.²¹¹

89. Enkel indien dergelijke omstandigheden eigen aan de zaak aanwezig zijn die een omzetting verantwoorden, kan de rechter tevens beslissen om een vordering ingesteld door een andere erfgenaam dan afstammelingen toe te wijzen. Zij beschikken echter niet over een algemeen vorderingsrecht aangaande de omzetting.²¹²

²⁰⁸ C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 360-361; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE, en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: de nieuwe Erfwetten 2017 en 2018*, Antwerpen, Intersentia, 2018, 58; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 70-71.

²⁰⁹ Wetsvoorstel houdende boek 2, titel 3, "Relatievermogensrecht" en boek 4 "Nalatenschappen, schenkingen en testamenten" van het Burgerlijk Wetboek, *Parl.St.* Kamer 2019-20, nr. 55-1272/001, 96-97; Gent 29 maart 2007, *T.Not.* 2009, 29; R. BARBAIX, *Handboek familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2018, 538; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE, en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: de nieuwe Erfwetten 2017 en 2018*, Antwerpen, Intersentia, 2018, 58; A.-C. VAN GYSEL, F. LALIÈRE en V. WYART, *Les successions : édition 2023*, Limal, Anthemis, 2023, 444; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 70-71.

²¹⁰ Art. 4.61, §5 BW; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 361; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 138-139; A.-C. VAN GYSEL, F. LALIÈRE en V. WYART, *Les successions : édition 2023*, Limal, Anthemis, 2023, 444.

²¹¹ Gent 17 september 2015, *T.Not.* 2015, 670; R. BARBAIX, *Handboek familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2018, 539.

²¹² Art. 4.61, §5 BW; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 361; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 139; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 71-72.

Voorbeeldcasus: Gezien het feit dat de volledige nalatenschap in onze voorbeeldcasus zal toekomen aan Eva als langstlevende echtgenoot en Tom en Emma als kinderen van erflater Jan, is deze hypothese van samenloop in casu niet van toepassing.

D. Bijzondere regel: goederen onderworpen aan het recht van wettelijke terugkeer

90. Het wettelijk recht van terugkeer houdt in dat de wet in enkele specifieke gevallen en enkel indien voldaan aan bepaalde voorwaarden, voorziet dat bepaalde goederen aan de gewone nalatenschap van de erflater worden onttrokken. Deze goederen zullen dan toekomen aan anderen dan de klassieke erfgenamen, ze keren terug naar de anomale erfgenamen. Een dergelijk recht van wettelijke terugkeer wordt erkend in twee situaties, namelijk ten voordele van ascendent-schenkers en ten voordele van adoptanten en ascendent-schenkers in geval van gewone adoptie. In beide gevallen is vereist dat de begiftigde overleden is zonder afstammelingen na te laten.²¹³

91. Enkel de beneficiaris van een wettelijk recht van terugkeer kan de omzetting vragen van het vruchtgebruik op goederen onderworpen aan dit recht van wettelijke terugkeer. Dit houdt aldus in dat enkel de anomale erfgenaam de omzetting kan vorderen, met uitsluiting van de langstlevende echtgenoot.²¹⁴ Er geldt in dit geval geen termijn waarbinnen de omzetting gevraagd dient te worden.²¹⁵

E. Bijzondere regel: preferentiële goederen

92. Wat de preferentiële goederen betreft, kan de omzetting niet plaatsvinden dan met instemming van de langstlevende echtgenoot.²¹⁶ Het gaat hierbij om het vetorecht van de langstlevende echtgenoot dat later nog uitgebreid aan bod komt (cf. *infra*, nr. 135 e.v.). Belangrijk hierbij is dat de erflater in principe niet over de mogelijkheid beschikt om de langstlevende

²¹³ Art. 4.24 - 4.25 BW; R. BARBAIX, *Familiaal vermogensrecht in essentie (vijfde editie)*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 194 en 217; P. DELNOY en P. MORREAU, *Les libéralités et les successions. Précis de droit civil*, Brussel, Larcier, 2023, 381-382; A.-C. VAN GYSEL, F. LALIÈRE en V. WYART, *Les successions : édition 2023*, Limal, Anthemis, 2023, 87-92.

²¹⁴ Art. 4.61, §6 BW; R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 152; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 361; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 139; A. DEMORTIER, "Les droits successoraux du conjoint et du cohabitant légal survivants après la loi de recodification du 19 janvier 2022", *RNB* 2023, afl. 3178, (150) 169; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 74.

²¹⁵ C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 361; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE, en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: de nieuwe Erfwetten 2017 en 2018*, Antwerpen, Intersentia, 2018, 58.

²¹⁶ Art. 4.61, §7 BW; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 359; G. HOLLANDERS DE OUDERAEN, "La loi du 22 mai 2014 sur la conversion de l'usufruit : Heurs et malheurs du conjoint survivant", *RPP* 2015, afl. 3, (295) 297; P. MOREAU en P. DELNOY, "La succession légale" in *Chroniques notariales nr. 75*, Brussel, Larcier, 2022, (13) 156; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 72.

echtgenoot dit omzettingsrecht te ontnemen, noch kan hij voorkomen dat de langstlevende echtgenoot de toewijzing in volle eigendom van deze goederen vraagt (cf. *infra*, nr. 99).²¹⁷

Afdeling II. Voorwerp van het omzettingsrecht

93. Overeenkomstig artikel 4.62, §1, lid 1 BW geldt het omzettingsrecht voor elk vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot dat verkregen is krachtens de wet, bij testament, ingevolge een huwelijksovereenkomst of ingevolge een contractuele erfstelling. Het omzettingsrecht kan ook toepassing vinden op wettelijk toegekend opvolgend vruchtgebruik en op goederen onderworpen aan de wettelijke terugkeer (cf. *supra*, nrs. 90-91).²¹⁸

94. Er heeft lange tijd – en mijns inziens nog steeds – discussie bestaan over de vraag of het omzettingsrecht al dan niet van toepassing is op vruchtgebruik dat toegekend werd via huwelijksvoordelen. Op grond van artikel 4.62, §1, eerste lid BW zijn de omzettingsregels eveneens van toepassing op vruchtgebruik dat verkregen werd ingevolge huwelijksovereenkomst. Over de concrete invulling hiervan bij huwelijksvoordelen (bv. via de toebedeling van het gemeenschappelijk vermogen aan de langstlevende echtgenoot voor de helft in volle eigendom en voor de helft in vruchtgebruik) bestond echter geen eensgezindheid. In de rechtsleer kon men drie strekkingen vinden.²¹⁹ De auteurs die van oordeel waren dat het omzettingsrecht weldegelijk toepassing moest vinden bij huwelijksvoordelen, baseerden zich hiervoor op een letterlijke interpretatie van de wettekst die duidelijk is en geen aanvulling behoeft. De bewoording die gekozen werd door de wetgever, zijnde ‘ingevolge huwelijksovereenkomst’, kon huns inziens niet anders begrepen worden dan dat elk vruchtgebruik toegekend via huwelijksovereenkomst daadwerkelijk onder het toepassingsgebied van het omzettingsrecht viel.²²⁰ Het hof van beroep te Gent oordeelde eveneens in deze zin met betrekking tot een vruchtgebruik dat besloten lag in een verblijfsbeding en aldus geen erfrechtelijk karakter had.²²¹ Volgens sommigen zou dit arrest de discussie in de rechtsleer definitief kunnen beslecht hebben, maar valt latere rechtspraak af te wachten.²²²

Een andere opvatting stelde dat de omzettingsregels enkel toepassing konden vinden wanneer het vruchtgebruik werd toegekend via de vereffening en verdeling van de nalatenschap. Indien het vruchtgebruik verkregen wordt via huwelijksvoordelen is dit echter niet het geval, daar de verkrijging

²¹⁷ Art. 4.62, §2, lid 2 BW; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 72.

²¹⁸ C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 361-362; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 133.

²¹⁹ F. DERÈME en F. TAINMONT, “Les règles de conversion de l’usufruit du conjoint et du cohabitant légal survivant & la programmation successorale”, *RPP* 2021, afl. 1, (40) 64; S. TAILLIEU, “De omzetting van vruchtgebruik bij huwelijksvoordelen: tot de dood (of de rechter) ons scheidt?” in W. PINTENS en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2019*, Brugge, die Keure, 2019, (167) 176-177.

²²⁰ A. VERBEKE, “Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot” in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 48-50; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 60-61.

²²¹ Gent 2 november 2017, *NFM* 2019, (17) 24-25, noot J. VERSTRAETE; S. TAILLIEU, “De omzetting van vruchtgebruik bij huwelijksvoordelen: tot de dood (of de rechter) ons scheidt?” in W. PINTENS en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2019*, Brugge, die Keure, 2019, (167) 178.

²²² M. BALESTRA en S. TAILLIEU, “Feu vert pour la conversion de l’usufruit recueilli à titre d’avantage matrimonial”, *RPP* 2019, (227) 229-230; J. VERSTRAETE, “Omzettingsrecht geldt ook voor vruchtgebruik verkregen als huwelijksvoordeel”, *NFM* 2019, afl. 1, (24) 24-25.

dan plaatsvindt op het niveau van het huwelijksvermogensrecht. Bijgevolg kon het erfrechtelijk omzettingsrecht hier geen toepassing vinden. De bewoordingen van de wet, zijnde 'ingevolge huwelijksvereenkomst' zou huns inziens enkel contractuele erfstellingen bedongen bij huwelijksvereenkomst viseren.²²³

Tot slot was er ook nog een tussenoplossing te vinden in de rechtsleer. Deze tussenoplossing hield in dat men een onderscheid diende te maken naargelang het huwelijksvoordeel al dan niet als schenking gekwalificeerd kon worden. Enkel indien het voordeel niet onder bezwarende titel werd verkregen - ingevolge een overschrijding van de plafonds voor de verkrijging als een huwelijksvoordeel overeenkomstig de huidige artikelen 2.3.57 en 2.3.58 BW - waren de omzettingsregels van toepassing.²²⁴

BARBAIX bepleit dat ingevolge de invoering van het algemeen omzettingsrecht van artikel 3.161 BW (cf. *supra*, nr. 68) deze rechtsvraag grotendeels beslecht is. Zij stelt namelijk dat overeenkomstig artikel 3.161 BW elk vruchtgebruik omzetbaar is geworden. De vraag is volgens haar dan ook niet langer of het vruchtgebruik toegekend via huwelijksvoordeel al dan niet omzetbaar is, maar wel of deze omzetting gebeurt overeenkomstig artikel 3.161 BW of volgens de erfrechtelijke omzettingsregels van Boek 4.²²⁵

Ik kan deze zienswijze echter niet volgen, daar zowel de wet als de rechtsleer uitdrukkelijk stellen dat artikel 3.161 BW enkel van toepassing is op wettelijk vruchtgebruik (cf. *supra*, nr. 68). Het gaat hierbij bijvoorbeeld om het wettelijk vruchtgebruik dat overeenkomstig artikel 4.29, §4, lid 2 BW wordt toegekend aan de overlevende vader of moeder.²²⁶ Mijns inziens kan dit argument de discussie omtrent het vruchtgebruik toegekend via huwelijksvoordelen dan ook niet beslechten, daar het in dit geval niet gaat om een wettelijk vruchtgebruik onderworpen aan artikel 3.161 BW. Volgens mij is de discussie aldus nog steeds actueel en sluit ik mij aan bij de strekking die opteert voor een letterlijke lezing van de wet. Artikel 4.62, §1, eerste lid BW bepaalt uitdrukkelijk dat het omzettingsrecht eveneens geldt voor vruchtgebruik verkregen ingevolge huwelijksvereenkomst. Dit kan men naar mijn mening niet anders interpreteren dan dat de omzettingsregels weldegelijk toepassing vinden bij vruchtgebruik toegekend via huwelijksvoordelen.

²²³ R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 159; S. TAILLIEU, "De omzetting van vruchtgebruik bij huwelijksvoordelen: tot de dood (of de rechter) ons scheidt?" in W. PINTENS en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2019*, Brugge, die Keure, 2019, (167) 176; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 48-50.

²²⁴ R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 160-161; H. CASMAN, "De omzetting van het vruchtgebruik", *TPR* 1991, (803) 812-814; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 49.

²²⁵ R. BARBAIX, *Familiaal vermogensrecht in essentie (vijfde editie)*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 260-261.

²²⁶ R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften (Vijfde herwerkte editie)*, Antwerpen, Intersentia, 2025, 136; P.-Y. ERNEUX en I. GERLO (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 225; M. VAN MOLLE en J. FONTEYN, "Organisation conventionnelle de l'usufruit immobilier familial", *RPP* 2023, (105) 116; A. WYLLEMAN, "Vruchtgebruik vanaf 1 september 2021 bekeken door een notariële bril" in Vlanot by Fednot (ed.), *VlaNot Jaarboek 2021*, Brussel, Intersentia, 2022, (541) 560-561.

95. Een ander element waarover onenigheid bestaat, is de vraag of het omzettingsrecht ook geldt indien de goederen niet volledig tot de nalatenschap of tot het gemeenschappelijk vermogen behoren.²²⁷ Diegenen die betogen dat het omzettingsrecht enkel van toepassing is op goederen die volledig tot de nalatenschap of tot het gemeenschappelijk vermogen van de eerststervende behoren, beargumenteren dit door te stellen dat men geen afbreuk kan doen aan verworven rechten van derden.²²⁸ Een andere visie hierop is dat er inderdaad geen afbreuk mag worden gedaan aan rechten van derden, maar dat dit niet noodzakelijkerwijs het geval is indien men effectief een omzettingsrecht toekent. In de rechtsleer worden verschillende argumenten naar voren geschoven om deze zienswijze te onderbouwen. Zo voert de wet bijvoorbeeld expliciet een bescherming in voor het vruchtgebruik op de gezinswoning, zonder enigszins te vereisen dat dit vruchtgebruik betrekking moet hebben op de gehele woning. Daarnaast heeft ook een partieel vruchtgebruik daadwerkelijk nut, daar de langstlevende hierdoor recht heeft op een woon- of huurvergoeding. Ten slotte biedt dit partieel vruchtgebruik ook meer bescherming aan de langstlevende. Naast een sterkere onderhandelingspositie, kan men namelijk de kans op verkoop of verdeling van de gezinswoning verkleinen.²²⁹ Ik sluit mij aan bij de tweede zienswijze. Net zoals mijns inziens bij artikel 4.62 BW het geval is (cf. *supra*, nr. 94), is ook hier de wet duidelijk (in zijn stilzwijgen). Nergens vereist de wettekst dat bijvoorbeeld een vruchtgebruik op de gehele gezinswoning vereist is opdat men kan genieten van het vetorecht en bijgevolg een omzettingsrecht.

²²⁷ C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 362; A.-C. VAN GYSEL, "L'usufruit du conjoint survivant et du cohabitant légal survivant, les inconvénients d'une solution idéale" in P. DE PAGE, I. DE STEFANI, F. LALIÈRE, Y.-H. LELEU, S. NUDELHOLC, J. SAUVAGE, A.-C. VAN GYSEL, T. VAN HALTEREN, M. VAN MOLLE en V. WYART, *La famille et son patrimoine en questions*, Limal, Anthemis, 2015, (245) 255; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 57-58.

²²⁸ Antwerpen 8 mei 2000, *RW* 2000-01, 1279; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 362; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 56-57; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 57-58.

²²⁹ R. BARBAIX, *Handboek familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2018, 539-540; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 57-58; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 58.

Afdeling III. Kenmerken van het omzettingsrecht

I. Persoonlijk recht

96. Overeenkomstig artikel 4.62, §1, lid 2 BW is het omzettingsrecht een persoonlijk recht. Het kan niet overgedragen worden en ook de schuldeisers van de rechthebbende kunnen het niet uitoefenen. Dit in tegenstelling tot het vruchtgebruik zelf, hetgeen wel effectief overdraagbaar is.²³⁰ De niet-overdraagbaarheid sluit echter niet uit dat men het omzettingsrecht kan uitoefenen indien men de erfrechten verkreeg door overlijden. Er wordt aldus aangenomen dat ook de erfgenamen van een blote eigenaar over een omzettingsrecht beschikken indien deze laatste overlijdt alvorens de omzetting gevraagd te hebben.²³¹

II. Deelbaar

97. Het omzettingsrecht is deelbaar wat de goederen betreft. Men kan aldus een vordering tot omzetting instellen die slechts betrekking heeft op een deel van de nalatenschapsgoederen. Het deelbare karakter geldt evenwel niet ten aanzien van de gerechtigden. Eenieder die rechten op de om te zetten goederen kan laten gelden, zal betrokken moeten worden bij de omzetting.²³² Zoals reeds vermeld, bestaat er geen eensgezindheid over de gevolgen van een omzetting op eerste verzoek indien er samenloop is tussen de langstlevende met zowel gemeenschappelijke als niet-gemeenschappelijke kinderen (cf. *supra*, nr. 86). Afhankelijk van welk standpunt men verdedigt, zullen de gemeenschappelijke kinderen al dan niet betrokken worden in de procedure.

²³⁰ R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 152-153; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 357; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 139; A.-C. VAN GYSEL, F. LALIÈRE en V. WYART, *Les successions : édition 2023*, Limal, Anthemis, 2023, 449; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 93-94.

²³¹ R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 152-153; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 357.

²³² R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 153; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 359; A.-C. VAN GYSEL, F. LALIÈRE en V. WYART, *Les successions : édition 2023*, Limal, Anthemis, 2023, 449; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 93.

III. Niet van openbare orde

98. Het gaat niet om een recht van openbare orde. Het omzettingsrecht kan aldus – binnen de door de wet gestelde grenzen – worden ontnomen, beperkt, uitgebreid of aan modaliteiten worden onderworpen.²³³

99. Voor twee categorieën van erfgenamen bepaalt de wet echter uitdrukkelijk dat hun omzettingsrecht niet kan worden ontnomen. Afstammelingen uit een vorige relatie van de vooroverleden echtgenoot zullen overeenkomstig artikel 4.62, §2, lid 1 BW steeds over een omzettingsrecht beschikken.²³⁴ Daarnaast kan ook het omzettingsrecht van de langstlevende echtgenoot met betrekking tot de preferentiële goederen niet worden ontnomen.²³⁵

Over voornoemde (on)mogelijkheid tot ontneming van het omzettingsrecht ten aanzien van afstammelingen uit een vorige relatie bestaat discussie in de rechtsleer.²³⁶ Bepaalde door de wet limitatief opgesomde personen – zijnde de afstammelingen en de langstlevende echtgenoot – genieten een reserve, wat inhoudt dat een deel van de nalatenschap voor hen is voorbehouden en de erflater hier niet vrij kan over beschikken.²³⁷ Bepaalde auteurs zien deze reservebescherming – hetgeen één van de algemene principes van ons erfrecht uitmaakt – als de basis om te stellen dat de bescherming van artikel 4.62, §2, eerste lid BW ook enkel geldt ten opzichte van deze reserve. Indien men niet raakt aan de reserve, zou men het omzettingsrecht nog steeds kunnen ontnemen aan kinderen uit een vorige relatie.²³⁸ Een ander deel van de rechtsleer gaat er daarentegen van uit dat de bescherming van artikel 4.62, §2, eerste lid BW absoluut is. Bijgevolg zou de erflater het omzettingsrecht nooit kunnen ontnemen van deze categorie van erfgenamen, ook niet indien men de reserve onverlet laat. Een andere interpretatie zou tot gevolg hebben dat artikel 4.62, §2 BW overbodig is, aangezien men in principe ook niet aan de reserve van gemeenschappelijke kinderen kan raken (cf. *infra*, nr. 100).²³⁹

100. Voor de overige categorieën van erfgenamen – waaronder de langstlevende echtgenoot wanneer het niet gaat om de preferentiële goederen – kan de erflater in principe het omzettingsrecht wel ontnemen. Indien hij dit kan ontnemen, is het logisch dat hij het ook kan laten bestaan maar onderwerpen aan bepaalde modaliteiten.²⁴⁰ De erflater kan er zowel voor kiezen om het omzettingsrecht uit te breiden door bijvoorbeeld te bepalen dat de termijn van artikel 4.61, §3 BW niet geldt, dan wel te beperken door bijvoorbeeld enkel specifiek bepaalde goederen aan het omzettingsrecht te onderwerpen.²⁴¹

²³³ R. BARBAIX, *Handboek familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2018, 541-542; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 358; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 94.

²³⁴ C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 358; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 95.

²³⁵ Art. 4.62, §2, lid 2 BW; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 358; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 95.

Zoals vermeld (cf. *supra*, nr. 99), is bepaalde rechtsleer van oordeel dat men ook in dit geval rekening dient te houden met de reserve. De erflater zou aldus het omzettingsrecht slechts kunnen beperken of ontnemen voor zover dit enkel betrekking heeft op het beschikbaar deel. Dit is een gevolg van de kwalitatieve bescherming van de reserve die inhoudt dat men de nalatenschapsgoederen die deel uitmaken van zijn reserve vrij van lasten en bezwarende modaliteiten dient te verkrijgen.²⁴²

Aangezien de reserve onder het nieuwe erfrecht echter een reserve in waarde is geworden, is een deel van de rechtsleer van oordeel dat de erflater ten aanzien van gemeenschappelijke kinderen weldegelijk in elke situatie het omzettingsrecht kan ontnemen, ook indien het gaat om een vruchtgebruik dat betrekking heeft op hun reserve. Dit komt in essentie neer op een afschaffing van de kwalitatieve reserve.²⁴³ Een bezwaring van de reserve ingevolge bijvoorbeeld de ontneming door de erflater van het recht om de omzetting te vragen, kan onder het huidige erfrecht namelijk gekwantificeerd worden. Zolang de nettowaarde van het erfdeel niet minder bedraagt dan de reserve waarop de erfgenaam recht heeft, vormt deze bezwaring geen schending van de reserve en is deze aldus geoorloofd.²⁴⁴ De kwalitatieve reserve is evenwel niet volledig afgeschaft. De reservataire erfgenamen hebben namelijk nog steeds recht op hun reservataire deel, maar dit recht wordt onder het huidige erfrecht in principe enkel beschermd door een geldelijk vorderingsrecht. Dit vorderingsrecht kan door de erflater niet bezwaard worden met lasten en bezwarende modaliteiten, waardoor de kwalitatieve bescherming toch nog gedeeltelijk overeind blijft.²⁴⁵

²³⁶ A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 96.

²³⁷ Art. 4.145-4.147 BW; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 456-458.

²³⁸ Zie o.a. R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 360-361; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2011, 230-231.

²³⁹ Zie o.a. H. CASMAN, "De omzetting van het vruchtgebruik", *TPR* 1991, (803) 822-823; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 60; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 96.

²⁴⁰ R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften (Vijfde herwerkte editie)*, Antwerpen, Intersentia, 2025, 140-141.

²⁴¹ R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 140; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 60-62.

²⁴² Zie o.a. C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 358; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen België, 1996, 143.

²⁴³ R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften (Vijfde herwerkte editie)*, Antwerpen, Intersentia, 2025, 401.

²⁴⁴ R. BARBAIX, *Familiaal vermogensrecht in essentie (vijfde editie)*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 312-313; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 140 en 397-398.

²⁴⁵ R. BARBAIX, *Familiaal vermogensrecht in essentie (vijfde editie)*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 313; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 457-458.

101. Overeenkomstig de artikelen 4.132, §1, tweede lid BW en artikel 4.242 BW bestaat er een principieel verbod op het sluiten van erfovereenkomsten²⁴⁶, behoudens indien de wet anders bepaald.²⁴⁷ Bij gebrek aan een wettelijke uitzondering, dient de ontneming, beperking of uitbreiding door de erflater te gebeuren bij testament of in een contractuele erfstelling.²⁴⁸

102. Naast bovengenoemde mogelijkheden waarover de erflater beschikt, kan men als titularis van het omzettingsrecht hier ook zelf afstand van doen. Om te vermijden dat het zou gaan om een verboden erfovereenkomst (cf. *supra*, nr. 101), is een dergelijke afstand enkel mogelijk na het openvallen van de nalatenschap.²⁴⁹

IV. Geen verdeling

103. De omzetting vertoont weldegelijk bepaalde gelijkenissen met de verdeling. Desondanks dient men de omzetting eerder te zien als een verkoop of ruil. Aangezien er geen onverdeeldheid bestaat tussen de vruchtgebruiker en blote eigenaar kan er namelijk geen verdeling plaatsvinden.²⁵⁰ Daarnaast zijn er nog diverse andere verschillen tussen beide mechanismen. De omzetting is bijvoorbeeld slechts in een beperkt aantal gevallen een recht, waar dit bij verdeling steeds het geval is. Bovendien is de verdeling ondeelbaar, hetgeen niet het geval is voor de omzetting (cf. *supra*, nr. 97). Ten slotte is een verdeling declaratief van aard en heeft deze terugwerkende kracht, wat niet geldt bij het omzettingsrecht (cf. *infra*, nr. 105).²⁵¹

104. Niettegenstaande de verschillen tussen beide procedures, dient er op te worden gewezen dat de omzetting in bepaalde gevallen wel deel uitmaakt van een procedure van gerechtelijke vereffening-verdeling. Zo kan de omzetting op eerste verzoek (cf. *supra*, nr. 85 e.v.) enkel gevraagd worden binnen het kader van een dergelijke procedure.²⁵² Daarnaast kan men een vraag tot

²⁴⁶ Erfovereenkomsten kunnen worden omschreven als overeenkomsten en bedingen betreffende nog niet-opengevallen of toekomstige nalatenschappen; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften (Vijfde herwerkte editie)*, Antwerpen, Intersentia, 2025, 459.

²⁴⁷ R. BARBAIX, *Familiaal vermogensrecht in essentie (vijfde editie)*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 294-295; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften (Vijfde herwerkte editie)*, Antwerpen, Intersentia, 2025, 463-466.

²⁴⁸ C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 358; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 62.

²⁴⁹ R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 153; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 358.

²⁵⁰ C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 356; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 46; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 91.

²⁵¹ A.-C. VAN GYSEL, F. LALIÈRE en V. WYART, *Les successions : édition 2023*, Limal, Anthemis, 2023, 449; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 46.

²⁵² C. AUGHUET, "La réforme du droit successoral opérée par les lois des 31 juillet 2017 et 22 juillet 2018 – Tour d'horizon revu et augmenté", *Act.dr.fam.* 2018, (142) 176-177; S. MOSSELMANS, "Uitonverdeeldheidstreding in een familiale of relationele context – Aandachtspunten inzake onverdeeldheden, uitonverdeeldheidstreding en de aanloop naar vereffening-verdeling", *NFM* 2019, afl. 10, (322) 332.

omzetting – naast het aanhangig maken door middel van een verzoekschrift op tegenspraak bij de familierechtbank (cf. *infra*, nr. 122) – ook steeds stellen tijdens de gerechtelijke vereffening-verdeling.²⁵³

V. Gevolgen

105. De omzetting heeft – tenzij men bij een minnelijke omzetting anders zou bepalen – geen terugwerkende kracht. De vruchtgebruiker zal het vruchtgebruik behouden tot op het ogenblik dat de kapitalisatiewaarde van het vruchtgebruik hem effectief betaald is.²⁵⁴ In principe brengt deze som geen interesten op voor de vruchtgebruiker tot het tijdstip van effectieve betaling, tenzij de vruchtgebruiker afstand doet van het genot van het goed na definitieve vaststelling van de kapitalisatiewaarde.²⁵⁵

Afdeling IV. Modaliteiten van de omzetting

I. Algemeen

106. De wet voorziet in vijf verschillende omzettingsmogelijkheden (cf. *supra*, nr. 80). Drie hiervan zijn algemeen, namelijk: de omzetting in volle eigendom van met vruchtgebruik belaste goederen, de omzetting in een geldsom en de omzetting in een gewaarborgde en geïndexeerde rente.²⁵⁶ De andere twee – zijnde de omzetting in een onverdeeld aandeel van de nalatenschap en de omzetting door inkoop of overdracht van de blote eigendom – zijn enkel in een specifieke situatie van toepassing.²⁵⁷

107. Over het feit of de wettelijke opsomming al dan niet limitatief is, bestaat onenigheid in de rechtspraak en rechtsleer. Volgens verschillende auteurs gaat het om een niet-limitatieve opsomming waarvan de partijen – en volgens sommigen eveneens de rechter – kunnen afwijken.²⁵⁸ Een mogelijke

²⁵³ S. MOSSELMANS, "Uitonverdeeldheidtrekking in een familiale of relationele context – Aandachtspunten inzake onverdeeldheden, uitonverdeeldheidtrekking en de aanloop naar vereffening-verdeling", *NFM* 2019, afl. 10, (322) 331-332.

²⁵⁴ Art. 4.63, §3, lid 1 BW; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 143; A.-C. VAN GYSEL, F. LALIÈRE en V. WYART, *Les successions : édition 2023*, Limal, Anthemis, 2023, 449; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 90.

²⁵⁵ Art. 4.63, §3, lid 2 BW; C. DECLERCK, "De waardering van het vruchtgebruik in geval van omzetting in een kapitaal in het licht van de wet van 22 mei 2014", *VIP* 2015, afl.1, (32) 35.

²⁵⁶ Art. 4.61, §1 BW; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 356; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 135-136; A.-C. VAN GYSEL, F. LALIÈRE en V. WYART, *Les successions : édition 2023*, Limal, Anthemis, 2023, 446; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 62-65.

²⁵⁷ Art. 4.61, §2, lid 3 BW en art. 4.61, §3, lid 2 BW; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 356; A.-C. VAN GYSEL, F. LALIÈRE en V. WYART, *Les successions : édition 2023*, Limal, Anthemis, 2023, 446; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 65-66.

²⁵⁸ Zie o.a. Gent 29 maart 2007, *T.Not.* 2009, 30; R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 124; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 356; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 62.

omzettingsmodaliteit waarin de wet niet voorziet, is bijvoorbeeld de overdracht van een eigen goed van de blote eigenaar in ruil voor de stopzetting van het vruchtgebruik.²⁵⁹ Bepaalde auteurs zijn daarentegen van mening dat de rechter enkel kan overgaan tot een omzetting op een door de wet bepaalde wijze.²⁶⁰ Mijns inziens gaat het bij een gerechtelijke omzetting weldegelijk om een limitatieve opsomming. Indien de partijen daarentegen overgaan tot een minnelijke omzetting, kan men volgens mij weldegelijk opteren voor eender welke vrij te bepalen omzettingswijze.

In een arrest van het hof van beroep te Brussel d.d. 5 mei 2020 kwam deze vraag eveneens aan bod. *In casu* wenste de langstlevende de omzetting van haar vruchtgebruik op twee gronden te bekomen, zodat deze in volle eigendom aan haar zouden toebehoren. De rechter in eerste aanleg willigde deze vraag in. TAILLIEU bestempelt dit echter terecht als opmerkelijk aangezien de wet niet voorziet in een dergelijke inkoop.²⁶¹ De moeder wilde namelijk de blote eigendom van haar kinderen afkopen zodat zij de nalatenschapsgoederen in volle eigendom verkreeg. De wet voorziet overeenkomstig artikel 4.61, §1 BW effectief in een omzetting in volle eigendom van met vruchtgebruik belaste goederen. Het gaat hierbij evenwel om een soort 'ruil' waarbij zowel de vruchtgebruiker als de blote eigenaar(s) bepaalde nalatenschapsgoederen in volle eigendom verkrijgen (cf. *infra*, nr. 108), hetgeen dus niet overeenkomt met de omzettingswijze die de moeder *in casu* beoogde (en verkreeg).

II. Omzetting in volle eigendom van met vruchtgebruik belaste goederen

108. De eerste mogelijkheid die artikel 4.61, §1 BW biedt, is de omzetting van het vruchtgebruik in volle eigendom van met vruchtgebruik belaste goederen. In dit geval wordt het vruchtgebruik op bepaalde goederen afgestaan in ruil voor de volle eigendom van andere goederen.²⁶² Behoudens andersluidend akkoord van de partijen kan men enkel nalatenschapsgoederen in deze verdeling betrekken. Hiervoor is aldus vereist dat er voldoende goederen aanwezig zijn. Kleine verschillen tussen de verschillende kavels kunnen worden gecorrigeerd door betaling van een opleg.²⁶³

²⁵⁹ C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 356; A. RENIERS, "Omzetting vruchtgebruik: moet vooraf de keuze gemaakt worden op welke manier dit zal gebeuren?", *RABG* 2016, (319) 321.

²⁶⁰ R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 144; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 135; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 45.

²⁶¹ S. TAILLIEU, "De belangenafweging bij de gerechtelijke omzetting van vruchtgebruik: overzicht van rechtspraak 2005-2021", *VIP* 2022, afl. 1, (26) 31.

²⁶² R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 144; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 356; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 136; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 62-63.

²⁶³ R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 144; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 356.

Voorbeeldcasus: Aangezien Jans nalatenschap enkel de gezinswoning bevat, is deze omzettingsmodaliteit in casu geen optie. Indien er echter sprake is van een minnelijke omzetting (cf. *infra*, nrs. 119-121), zijn de partijen vrij om de omzetting naar eigen goeddunken vorm te geven. Bijgevolg zou er in die situatie wel sprake kunnen zijn van een omzetting in volle eigendom, mits men ook andere dan erfgoederen betreft.

III. Omzetting in een geldsom

109. In dit geval wordt het vruchtgebruik vervangen door een som geld of een kapitaal dat overeenstemt met de waarde van het vruchtgebruik. In principe zal de vruchtgebruiker zijn vruchtgebruik 'verkopen' aan de blote eigenaars, maar het is ook mogelijk dat ze samen de volle eigendom verkopen aan een derde. De gelden die de vruchtgebruiker ontvangt, kunnen bestaan uit de beschikbare gelden van de nalatenschap, gelden die men ontvangt uit de verkoop van de met vruchtgebruik bezwaarde goederen of uit eigen gelden van de blote eigenaars.²⁶⁴

IV. Omzetting in een gewaarborgde en geïndexeerde rente

110. De derde en laatste algemene omzettingsmogelijkheid is de omzetting in een gewaarborgde en geïndexeerde rente. Bij deze omzettingswijze kan een verder onderscheid worden gemaakt al naargelang het een kapitaalrente betreft, dan wel een opbrengstrente. Waar eerstgenoemde gebaseerd is op het gekapitaliseerde vruchtgebruik en uitgekeerd wordt in annuïteiten²⁶⁵, gaat het in het tweede geval om een rente die berekend wordt op basis van de gemiddelde netto-inkomsten van het vruchtgebruik.²⁶⁶ Het moet hierbij niet noodzakelijkerwijs gaan om een lijfrente, maar meestal zal dit wel het geval zijn. De vruchtgebruiker zal niet langer recht hebben op het gebruik en genot van de goederen waarop het vruchtgebruik rustte, maar zal schuldeiser zijn van een vordering ten opzichte van de blote eigenaar(s). Deze vordering dient overeen te komen met de waarde van het vruchtgebruik.²⁶⁷ Bovendien dient dit vorderingsrecht van de langstlevende echtgenoot gewaarborgd te worden door een persoonlijke of zakelijke zekerheid.²⁶⁸

²⁶⁴ R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 144-145; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 356; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 136; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 64.

²⁶⁵ Een periodiek te betalen (of te ontvangen) vast bedrag.

²⁶⁶ C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 356-357; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 45.

²⁶⁷ R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 145; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 356-357; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 135; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 64-65.

²⁶⁸ C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 357; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 65.

V. Omzetting in een onverdeeld aandeel van de nalatenschap

111. Artikel 4.61, §2, lid 3 BW bevat een bijzondere omzettingsmodaliteit wanneer het gaat om stiefouderrelaties. Deze omzettingswijze werd ingevoerd bij wet van 31 juli 2017 (cf. *supra*, nr. 85).²⁶⁹ Indien er geen andersluidend akkoord werd bereikt tussen de partijen, zal in dit geval het vruchtgebruik worden omgezet in een onverdeeld aandeel van de nalatenschap. De vruchtgebruiker – stiefouder wordt aldus onverdeeld mede-eigenaar van de nalatenschap. Aangezien we vanaf dat ogenblik effectief met een zuivere onverdeeldheid te maken hebben, kan elk van de mede-eigenaars (waaronder dus ook de voormalige vruchtgebruiker) de uitoverdeeldheidtrekking vorderen op basis van artikel 4.66 BW (cf. *supra*, nr. 87).²⁷⁰

VI. Omzetting door inkoop/overdracht van de blote eigendom

112. In geval van samenloop van de langstlevende echtgenoot met andere erfgenamen dan afstammelingen, voorziet artikel 4.61, §3, lid 2 BW in een specifieke omzettingsmogelijkheid aangaande de preferentiële goederen. De langstlevende echtgenoot-vruchtgebruiker zal de blote eigendom van de preferentiële goederen (of een deel hiervan) afkopen van de blote eigenaar(s) zodat hij hierover een vol eigendomsrecht verkrijgt.²⁷¹

Afdeling V. Waardering van het vruchtgebruik

113. In het verleden bestonden er geen bindende richtlijnen voor de waardering van het vruchtgebruik, hetgeen voor vele moeilijkheden en conflicten zorgde. Er waren weldegelijk verschillende omzettingstabellen, maar geen enkele hiervan was wettelijk opgelegd en aldus bindend. Daarnaast bevatte de wet veel te ruime waarderingscriteria waarmee men rekening diende te houden.²⁷² Bijgevolg werd er in 2013 een wetsvoorstel ingediend om een einde te stellen aan deze

²⁶⁹ Wet van 31 juli 2017, BS 1 september 2017.

²⁷⁰ R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 145; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 357; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 136; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 65-66.

²⁷¹ R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 145-146; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 357; R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 136; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 66.

²⁷² Wetsvoorstel tot wijziging van artikel 745sexies van het Burgerlijk Wetboek teneinde de regels vast te leggen voor de waardering van het vruchtgebruik in geval van omzetting van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot en van de langstlevende wettelijk samenwonende, en houdende invoeging van artikel 624/1 in het Burgerlijk Wetboek, *Parl.St. Senaat 2013-14*, nr. 5-2338/1, 3-7; R. BARBAIX, *Handboek familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2018, 542-543; G. HOLLANDERS DE OUDERAEN, "La loi du 22 mai 2014 sur la conversion de l'usufruit : Heurs et malheurs du conjoint survivant", *RPP* 2015, afl. 3, (295) 298-300; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 79-80.

onzekerheid en moeilijkheden.²⁷³ De wet van 22 mei 2014 voerde uiteindelijk een wijziging van artikel 745sexies (oud) BW (thans artikel 4.64 BW) in om een bindend waarderingssysteem vast te leggen.²⁷⁴

114. De belangrijkste vernieuwingen van de wet van 22 mei 2014 zijn het feit dat het nu – indien er sprake is van een gerechtelijke omzetting (cf. *infra*, nrs. 122-123) – om wettelijk bindende regels gaat en dat de waardering vanaf dat ogenblik gebeurt op de datum van het indienen van het verzoekschrift tot omzetting en niet langer op het ogenblik van de omzetting zelf.²⁷⁵ Deze regels zijn – met een beperkte correctie ingevoerd door de wet van 19 juni 2016 – vandaag nog steeds van toepassing.²⁷⁶

De wijziging van de beoordelingsdatum is niet alleen één van de belangrijkste vernieuwingen, maar tegelijk ook een belangrijk knelpunt. Er kan namelijk een groot verschil in waardering ontstaan tussen het indienen van het verzoekschrift tot omzetting en de effectieve omzetting, daar een omzettingsprocedure enige tijd in beslag kan nemen. Bijgevolg zou bijvoorbeeld de langstlevende echtgenoot de procedure kunnen rekken om op deze manier langer gebruik te kunnen maken van de met vruchtgebruik bezwaarde goederen zonder hierdoor waarde te verliezen.²⁷⁷ Tussen het indienen van het verzoekschrift tot omzetting en de effectieve omzetting geniet de langstlevende echtgenoot dus als het ware een dubbel vruchtgebruik. De waarde van het vruchtgebruik wordt namelijk vastgelegd op het ogenblik van het instellen van de vordering tot omzetting, terwijl de vruchtgebruiker wel nog zijn vruchtgebruik behoudt totdat de kapitalisatiewaarde hem effectief is betaald.²⁷⁸ Aan de andere kant verdwijnt door het nieuwe beoordelingstijdstip wel het risico op uitstel van omzetting door de blote eigenaars.²⁷⁹

115. Overeenkomstig artikel 4.64, §1 BW zal de waardering – tenzij partijen anders zijn overeengekomen – gebeuren op basis van de verkoopwaarde van de goederen, de leeftijd van de vruchtgebruiker op datum van de indiening van het verzoekschrift tot omzetting en de

²⁷³ Wetsvoorstel tot wijziging van artikel 745sexies van het Burgerlijk Wetboek teneinde de regels vast te leggen voor de waardering van het vruchtgebruik in geval van omzetting van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot en van de langstlevende wettelijk samenwonende, en houdende invoeging van artikel 624/1 in het Burgerlijk Wetboek, *Parl.St.* Senaat 2013-14, nr. 5-2338/1.

²⁷⁴ Art. 3 Wet van 22 mei 2014 houdende invoeging van artikel 624/1 van het Burgerlijk Wetboek en tot wijziging van artikel 745sexies van hetzelfde wetboek teneinde de regels vast te leggen voor de waardering van het vruchtgebruik in geval van omzetting van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot en de van de langstlevende wettelijk samenwonende, *BS* 13 juni 2014; R. BARBAIX, *Handboek familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2018, 543.

²⁷⁵ R. BARBAIX, *Handboek familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2018, 543; A.-C. VAN GYSEL, F. LALIÈRE en V. WYART, *Les successions : édition 2023*, Limal, Anthemis, 2023, 447-448.

²⁷⁶ Art. 4.64 BW; Wet van 19 juni 2016 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de berekening van de waarde van het vruchtgebruik betreft, *BS* 21 juni 2016; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 79.

²⁷⁷ R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 156; G. HOLLANDERS DE OUDERAEN, "La loi du 22 mai 2014 sur la conversion de l'usufruit : Heurs et malheurs du conjoint survivant", *RPP* 2015, afl. 3, (295) 302-303; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 85.

²⁷⁸ R. BARBAIX, *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 156; R. BARBAIX, *Familiaal vermogensrecht in essentie (vijfde editie)*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 259.

²⁷⁹ C. DECLERCK, "De waardering van het vruchtgebruik in geval van omzetting in een kapitaal in het licht van de wet van 22 mei 2014", *VIP* 2015, afl.1, (32) 33.

omzettingstabellen uit paragraaf 3.²⁸⁰ In overeenstemming met artikel 4.64, §5 BW worden deze omzettingstabellen jaarlijks opgemaakt door de minister van Justitie na kennis te hebben genomen van de werkzaamheden van het Federaal Planbureau en het Instituut voor actuarissen in België. Daarnaast houdt hij hierbij ook rekening met de voorstellen van de Koninklijke Federatie van het Belgisch notariaat.²⁸¹ De omzettingstabellen die gelden sedert 8 juli 2024 werden bekendgemaakt bij Ministerieel Besluit d.d. 1 juli 2024.²⁸²

Als uitgangspunt geldt dat het vruchtgebruik wordt uitgedrukt als een percentage van de volle eigendom. Bijgevolg dient eerst de waarde van de volle eigendom bepaald te worden. Het gaat hierbij om "de normale verkoopwaarde" van de met vruchtgebruik bezwaarde goederen. Hoe men deze verkoopwaarde dient te berekenen, werd echter niet nader bepaald.²⁸³ Deze lacune werd dan ook gezien als grond voor nieuwe twistpunten.²⁸⁴

Overeenkomstig artikel 4.64, §6 BW is de waarde van het vruchtgebruik gelijk aan het verschil tussen de waarde van de volle eigendom en de waarde van de blote eigendom. De waarde van de blote eigendom dient berekend te worden door een breuk, waarvan de teller gelijk is aan de waarde van de volle eigendom/de normale verkoopwaarde en de noemer gelijk is aan één te vermeerderden met de rentevoet, tot de macht te verheffen die gelijk is aan de levensverwachting van de vruchtgebruiker.²⁸⁵

Voorbeeldcasus: Stel dat Jan sterft zonder uiterste wilsbeschikking op te maken. Hij laat Eva (40 jaar) achter als langstlevende echtgenoot en – in tegenstelling tot in voormelde voorbeeldcasus (cf. supra, nr. 1) - enkel één dochter Emma (gemeenschappelijk aan beide echtgenoten). In dit geval erft Eva het vruchtgebruik op de hele nalatenschap, Emma zal de blote eigendom verkrijgen. Jan heeft als eigen goed de gezinswoning in Hasselt waarvan de normale verkoopwaarde 600 000 euro bedraagt. We nemen in casu aan dat het gemeenschappelijk vermogen van de echtgenoten 0 bedraagt. Jans nalatenschap heeft aldus een waarde van 600 000 euro.

²⁸⁰ C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 362; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 81.

²⁸¹ C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 362-363; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 81.

²⁸² Ministerieel besluit tot bepaling van de omzettingstabellen van het vruchtgebruik als bedoeld in artikel 4.64, §§3 en 5, van het Burgerlijk Wetboek, BS 8 juli 2024.

²⁸³ C. DECLERCK, "De waardering van het vruchtgebruik in geval van omzetting in een kapitaal in het licht van de wet van 22 mei 2014", *VIP* 2015, afl.1, (32) 34; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 81-82.

²⁸⁴ Wetsontwerp tot wijziging van artikel 745sexies van het Burgerlijk Wetboek teneinde de regels vast te leggen voor de waardering van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot en van de langstlevende wettelijk samenwonende, en houdende invoeging van artikel 624/1 in het Burgerlijk Wetboek, *Parl.St.* Kamer 2013-14, nr. 3451/003, 4-5; C. DECLERCK, "De waardering van het vruchtgebruik in geval van omzetting in een kapitaal in het licht van de wet van 22 mei 2014", *VIP* 2015, afl.1, (32) 34; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 81-82.

²⁸⁵ Art. 4.64, §6 BW; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 362; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 82.

Overeenkomstig de omzettingstabellen van 2024²⁸⁶ bedraagt het percentage van Eva haar vruchtgebruik 66,02%, hetgeen in casu neerkomt op 396 120 euro (korte berekening a.d.h.v. omrekeningskoers).

Indien we de uitgebreide berekening van art. 4.64, §6 BW toepassen:

- Blote eigendom = $600\,000 / (1 + 2,25\%)^{48,51} = 203\,884,29$ euro

- Vruchtgebruik = $600\,000$ (VE) – $203\,884,29$ (BE) = $396\,115,71$ euro

116. Aangezien het – in geval van een gerechtelijke omzetting – om bindende waarderingsregels gaat, kan de rechter hier in principe niet van afwijken. Artikel 4.64, §4 BW bepaalt echter dat wanneer de gezondheidstoestand van de vruchtgebruiker ervoor zorgt dat zijn verwachte levensduur manifest lager is dan deze van de omzettingstabellen, de rechter in dit geval – op vraag van een blote eigenaar of van de langstlevende echtgenoot – de toepassing van de omzettingstabellen kan uitsluiten, dan wel de omzetting kan weigeren.²⁸⁷ Degene die de rechter verzoekt om met deze omstandigheid rekening te houden, zal het bewijs moeten leveren van de gezondheidstoestand van de langstlevende echtgenoot – vruchtgebruiker. Het is evenwel niet duidelijk hoe de blote eigenaar aan deze informatie zou kunnen komen indien deze niet door de langstlevende echtgenoot zelf wordt verstrekt.²⁸⁸ Ook de formulering “manifest lagere verwachte levensduur” zorgt voor onduidelijkheid.²⁸⁹

117. Ten slotte voorziet de wet nog in een afwijkende regel voor de waardering van het vruchtgebruik in aanwezigheid van niet-gemeenschappelijke kinderen. Dit is de zogenaamde instant-veroudering.²⁹⁰ Deze regel werd ingevoerd om te vermijden dat kinderen uit een vorige relatie geconfronteerd zouden worden met een zeer hoog geschat vruchtgebruik in hoofde van de stiefouder.²⁹¹ Overeenkomstig artikel 4.64, §2 BW wordt de langstlevende echtgenoot – vruchtgebruiker geacht minstens twintig jaar ouder te zijn dan de oudste afstammeling uit een vorige relatie. De instant-veroudering geldt ongeacht of het de blote eigenaar is die de omzetting vraagt,

²⁸⁶ Ministerieel besluit tot bepaling van de omzettingstabellen van het vruchtgebruik als bedoeld in artikel 4.64, §§3 en 5, van het Burgerlijk Wetboek, BS 8 juli 2024.

²⁸⁷ Respectievelijk art. 4.64, §4 BW en art. 4.61, §4, lid 1 BW; R. BARBAIX, *Handboek familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2018, 544; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 362; P. MOREAU en P. DELNOY, “La succession légale” in *Chroniques notariales nr. 75*, Brussel, Larcier, 2022, (13) 156; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 84.

²⁸⁸ R. DEKKERS, H. CASMAN, A.-L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften (Vijfde herwerkte editie)*, Antwerpen, Intersentia, 2025, 142-143; A. VAN GYSEL, “La conversion de l’usufruit du survivant : une évaluation raisonnée?”, *RNB* 2019, (629) 654.

²⁸⁹ Verslag bij wetsontwerp tot wijziging van artikel 745sexies van het Burgerlijk Wetboek teneinde de regels vast te leggen voor de waardering van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot en van de langstlevende wettelijk samenwonende, en houdende invoering van artikel 624/1 in het Burgerlijk Wetboek, *Parl.St.* Kamer 2013-14, nr. 3451/003, 5; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 84.

²⁹⁰ Art. 4.64, §2 BW; R. BARBAIX, *Handboek familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2018, 545; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 363; F. DERÈME en F. TAINMONT, “Les règles de conversion de l’usufruit du conjoint et du cohabitant légal survivant & la programmation successorale”, *RPP* 2021, afl. 1, (40) 69; A.-C. VAN GYSEL, F. LALIÈRE en V. WYART, *Les successions : édition 2023*, Limal, Anthemis, 2023, 448; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 87-88.

²⁹¹ C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 363; S. MAELFEYT, “La planification successorale et les familles recomposées”, *Le Pli Juridique* 2022, afl. 61, (17) 20; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 87.

dan wel de stiefouder-vruchtgebruiker.²⁹² Deze regeling is tevens van toepassing op eventuele jongere stiefkinderen waarvan het leeftijdsverschil met de stiefouder weldegelijk meer dan twintig jaar bedraagt.²⁹³

Indien er zowel gemeenschappelijke als niet-gemeenschappelijke kinderen tot de nalatenschap komen, wordt doorgaans aangenomen dat een dubbele berekening van de waarde van het vruchtgebruik noodzakelijk is. Ten aanzien van de gemeenschappelijke kinderen zal men aldus rekening houden met de reële leeftijd van de langstlevende echtgenoot-vruchtgebruiker.²⁹⁴

Het Grondwettelijk Hof oordeelde in arrest nr. 66/2019 d.d. 16 mei 2019 dat artikel 745quinquies, §3 BW (thans artikel 4.64, §2 BW) geen schending uitmaakt van de artikelen 10 en 11 van de GW, in samenhang gelezen met de artikelen 8 en 14 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens²⁹⁵ en met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij dat Verdrag.²⁹⁶

De verwijzende rechter wenste een antwoord te bekomen op de vraag of de instant-veroudering van artikel 4.64, §2 BW afbreuk doet aan het recht van de langstlevende echtgenoot op eerbiediging van het gezinsleven dat uit zijn relatie met de overledene is ontstaan en aan het recht van die echtgenoot op het ongestoord genot van zijn eigendom. Deze bepaling vermindert de waarde van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot namelijk indien deze niet minstens twintig jaar ouder is dan het oudste kind van de overledene.

In de eerste plaats oordeelt het Hof dat er geen schending voorligt van artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het EVRM, hetgeen een bescherming van eigendom inhoudt. Het recht van vruchtgebruik valt volgens het Hof weldegelijk onder het toepassingsgebied van dit artikel. Bijgevolg is vereist dat er een redelijk verband van evenredigheid bestaat tussen de aangewende middelen – zijnde de instant-veroudering – en het nagestreefde doel – zijnde het mee in aanmerking nemen van het kleine verschil in leeftijd tussen de langstlevende echtgenoot en de niet-gemeenschappelijke kinderen om op deze manier onbillijke situaties te voorkomen. De regel van artikel 4.64, §2 BW kadert dan ook in het zoeken naar een noodzakelijk evenwicht tussen de belangen van de langstlevende echtgenoot en die van de kinderen. Op grond van deze elementen besluit het Hof dat de instant-veroudering niet onbestaanbaar is met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het EVRM.

Met betrekking tot artikel 8 EVRM stelt het Hof dat de erfopvolging tussen naaste verwanten effectief deel uitmaakt van het “gezinsleven”. Het recht op eerbiediging van het gezinsleven bevat echter geen algemeen recht op een zeker deel van de nalatenschap van de personen met wie dit gezinsleven

²⁹² C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 363.

²⁹³ A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 87-88.

²⁹⁴ R. BARBAIX, *Handboek familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2018, 545-546; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 87-88.

²⁹⁵ Hierna : EVRM.

²⁹⁶ GwH 16 mei 2019, *RABG* 2019, afl. 14, 1259, noot B. VERLOOY; A.-C. VAN GYSEL, “Quel est le champ d’application de la règle « des vingt ans » ?” in V. WYART, E. DEHOTTE, F. LALIÈRE, R. SABBAH, J. SAUVAGE en A.-C. VAN GYSEL, *Le couple et le droit patrimonial de la famille*, Brussel, Larcier, 2022, (77) 80.

is opgebouwd. De instant-veroudering van artikel 4.64, §2 BW vertoont dan ook – op grond van het bovengenoemde nagestreefde doel – een billijk evenwicht tussen de belangen van de langstlevende echtgenoot en die van de kinderen. De beperking van de erfrechten van de langstlevende echtgenoot is derhalve niet onevenredig.²⁹⁷

Voorbeeldcasus: Stel dat Jan sterft zonder uiterste wilsbeschikking op te maken en Eva (40 jaar) achterlaat als langstlevende echtgenoot. Daarnaast laat hij twee kinderen na. Emma is gemeenschappelijk aan beide echtgenoten, Tom (31 jaar) is een kind uit een vorige relatie. In dit geval erft Eva het vruchtgebruik op de hele nalatenschap, Emma en Tom zullen de blote eigendom verkrijgen. Aangezien er hier sprake is van een stiefouderrelatie tussen Tom en Eva, dient men rekening te houden met de instant-veroudering. Men zal aldus twee berekeningen van de waarde van het vruchtgebruik dienen te maken. Ten opzichte van Emma wordt rekening gehouden met de reële leeftijd van Eva, zijnde 40 jaar. Ten opzichte van Tom speelt art. 4.64, §2 BW en zal Eva geacht worden 51 jaar te zijn.

De waarde van Eva's vruchtgebruik ten opzichte van Emma werd reeds berekend (cf. supra, nr. 115) en bedraagt 396 115, 71 euro.

Indien Eva daarentegen wordt geacht 51 jaar te zijn, bedraagt het percentage van haar vruchtgebruik overeenkomstig de omzettingstabellen (cf. supra, nr. 115) 56,02%, hetgeen neerkomt op 336 120 euro (korte berekening a.d.h.v. omrekeningskoers). Wanneer we de uitgebreide berekeningsmethode van art. 4.64, §4 BW toepassen, komen we op de volgende bedragen uit:

- Blote eigendom = $600\,000 / (1 + 2,25\%)^{36,92} = 263\,864,89$ euro*
- Vruchtgebruik = $600\,000 (VE) - 263\,864,89 (BE) = 336\,135,11$ euro*

Door de toepassing van de instant-veroudering is Eva's vruchtgebruik ten opzichte van haar stiefzoon, Tom, aldus ongeveer 60 000 euro minder waard dan ten opzichte van Emma (gemeenschappelijk aan beide echtgenoten).

Afdeling VI. Procedureverloop

118. Er dient een onderscheid gemaakt te worden al naargelang het gaat om een minnelijke omzetting in de zin van artikel 4.60 BW, dan wel een gerechtelijke omzetting in de zin van artikel 4.63 BW.²⁹⁸

I. Minnelijke omzetting

119. Overeenkomstig artikel 4.60, lid 1 BW kan men, indien alle blote eigenaars en de langstlevende echtgenoot meerderjarig en handelingsbekwaam zijn, in onderlinge overeenstemming

²⁹⁷ GwH 16 mei 2019, RABG 2019, afl. 14, 1259, noot B. VERLOOY; F. DERÈME en F. TAINMONT, "Les règles de conversion de l'usufruit du conjoint et du cohabitant légal survivant & la programmation successorale", RPP 2021, afl. 1, (40) 70.

²⁹⁸ R. BARBAIX, *Handboek familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2018, 531.

overgaan tot de omzetting van het vruchtgebruik of de overdracht van de blote eigendom van de preferentiële goederen. Dit kan in iedere stand van de zaak en men bepaalt zelf de omzettingwijze.²⁹⁹ Indien een van de partijen echter minderjarig of onbekwaam is, dient men de procedure van artikel 1206 Ger.W. in acht te nemen, hetgeen een notariële verdeling onder voorzitterschap en met de goedkeuring van de vrederechter impliceert.³⁰⁰

120. Voor deze wijze van omzetting gelden geen bijzondere regels of vormvereisten. Men kan de omzetting overeenkomen van eender welk vruchtgebruik en op eender welke wijze.³⁰¹ Indien de omzetting betrekking heeft op een onroerend goed, dient men voor de tegenwerpelijkheid aan derden uiteraard wel te beschikken over een notariële akte die overeenkomstig artikel 3.30 BW kan worden overgeschreven op het bevoegde kantoor van de Algemene Administratie van de Patrimoniumdocumentatie.³⁰²

121. Gezien de appreciatiebevoegdheid waarover de rechter bij een gerechtelijke omzetting in bepaalde situaties beschikt (cf. *supra*, nrs. 84, 86 en 88), hebben de partijen geen zekerheid wat de uitkomst van de procedure betreft. Bijgevolg zal men de omzetting meestal minnelijk trachten te regelen.³⁰³

II. Gerechtelijke omzetting

122. Indien men geen overeenstemming kan bereiken, zal een gerechtelijke omzetting plaatsvinden.³⁰⁴ De modaliteiten voor de gerechtelijke omzetting zijn vastgelegd in artikel 4.63 BW. De procedure wordt aanhangig gemaakt op verzoekschrift op tegenspraak. In dit geval zullen alle erfgenamen bij gerechtsbrief opgeroepen worden.³⁰⁵

Het verzoekschrift dat de omzetting vordert, dient volgens de meerderheidsopvatting verplicht een keuze van omzettingwijze te bevatten. De rechter is namelijk gebonden door het

²⁹⁹ C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 363; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 47; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 75.

³⁰⁰ Art. 4.60, lid 2 BW; art. 1206 Ger.W.; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 47; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 75.

³⁰¹ N. MEERSMAN, "Omzetting van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in R. BARBAIX, C. BLOMME, J. CROMMEN, R. DE NIJS, R. ELSERMANS, R. JANSEN, L. JANSSENS, S. JANSSENS, N. LABEEUW, D. LEIRE, N. MEERSMAN, S. MOSSELMANS, H. NYS, K. NYS, V. SAGAERT, B. VAN DEN BERGH, A. VAN DEN BOSSCHE, B. VAN DEN HOUTE, B. VERDICKT, J. VERSTRAETE, E. VYNCKE, L. WUYTS en T. WUYTS, *Focus op nalatenschappen, schenkingen en testamenten*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2023, (81) 82.

³⁰² A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 47; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 75.

³⁰³ S. TAILLIEU, "De belangenafweging bij de gerechtelijke omzetting van vruchtgebruik: overzicht van rechtspraak 2005-2021", *VIP* 2022, afl. 1, (26) 26.

³⁰⁴ Art. 4.60, lid 3 BW; R. BARBAIX, *Handboek familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2018, 531; F. DERÈME en F. TAINMONT, "Les règles de conversion de l'usufruit du conjoint et du cohabitant légal survivant & la programmation successorale", *RPP* 2021, afl. 1, (40) 68.

³⁰⁵ Art. 4.63, §1, lid 1 BW; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 76-77.

beschikkingsbeginsel.³⁰⁶ Bijgevolg is minstens een impliciete keuze van omzettingswijze vereist volgens deze strekking.³⁰⁷ Zo oordeelde het hof van beroep te Gent reeds meermaals dat bij gebrek aan een dergelijke keuze, de rechter verplicht is de vordering tot omzetting af te wijzen, zoniet zou hij uitspraak *ultra petita*³⁰⁸ doen.³⁰⁹ Daartegenover staat de minderheidsopvatting die een voorafgaande verplichte keuze van de omzettingsmodaliteit betwist.³¹⁰ Het hof van beroep te Brussel oordeelde d.d. 17 februari 2009 in deze zin door te stellen dat er weldegelijk een keuze van omzettingsmodaliteit was gebeurd, maar dat dit helemaal niet noodzakelijk was. De zaak kon ook gewoon doorverwezen worden naar de notaris die dan kon oordelen welke de meest adequate of opportune wijze van omzetting was.³¹¹ Ook bepaalde rechtsleer sluit zich hierbij aan. Zo zou er, indien een voorafgaandelijke keuze vereist wordt, afbreuk gedaan worden aan de zin van de ruime appreciatiebevoegdheid die toekomt aan de rechtbank bij omzettingsvorderingen. Men kan namelijk pas nadat duidelijk is geworden welke goederen al dan niet bezwaard zijn met vruchtgebruik, naar billijkheid en rekening houdend met de belangen van alle betrokkenen oordelen welke de meest geschikte omzettingswijze is.³¹²

Ik ben persoonlijk van mening dat de waarheid ergens tussen beide visies dient te liggen. Enerzijds ben ik van oordeel dat het beschikkingsbeginsel fundamenteel is om een eerlijk proces te waarborgen. Anderzijds denk ik dat het in veel situaties inderdaad noodzakelijk is om de concrete omstandigheden van de zaak in acht te nemen en pas nadien over te gaan tot het bepalen van de adequate omzettingsmodaliteit. Mijns inziens kan in eenzelfde context namelijk een bepaalde omzettingsmodaliteit onbillijk zijn terwijl een andere omzettingsmodaliteit weldegelijk gerechtvaardigd is.

123. Zoals reeds vermeld, is het omzettingsrecht niet absoluut (cf. *supra*, nr. 84). De rechter beschikt – op enkele reeds besproken uitzonderingsgevallen na (cf. *supra*, nrs. 86 en 92) – over een appreciatiemarge (cf. *infra*, nr. 147 e.v.).³¹³ Hij kan de omzetting toestaan, weigeren, dan wel slechts gedeeltelijk toestaan. Indien de eis geheel of gedeeltelijk wordt toegewezen, bepaalt de rechtbank de wijze van omzetting of de prijs die betaald dient te worden voor de overdracht van de blote

³⁰⁶ Het beschikkingsbeginsel gaat over de vraag wat de rechter zelf, uit eigen beweging mag doen of beslissen zonder dat partijen hierom hebben gevraagd; P. VAN ORSHOVEN, "Het verschil tussen 'vragen' en 'inroepen' Over het beschikkingsbeginsel of de macht van de rechter in fiscalibus", *TFR* 2004, afl. 4, (155) 155.

³⁰⁷ C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 365; C. LEETEN en A. MAELFAIT, "Erfrecht" in C. DECLERCK en S. MOSSELMANS (eds.), *Patrimonium 2024*, Brugge, die Keure, 2024, (117) 118; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 76; J. VERSTRAETE, "De omzetting van het erfrechtelijk vruchtgebruik" in J. VERSTRAETE (ed.), *De verdeling van de nalatenschap*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, (571) 597.

³⁰⁸ Een rechter doet uitspraak *ultra petita* indien hij uitspraak doet over niet gevorderde zaken en aldus het voorwerp van de vordering wijziget; P. GIRAUD, *Le devoir de l'arbitre de se conformer à sa mission*, Brussel, Bruylant, 2017, 255-257.

³⁰⁹ Gent 15 januari 2015, *RW* 2015-16, 1348; Gent 5 mei 2022, *T. Not.* 2022, 1021; W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 797.

³¹⁰ Brussel 17 februari 2009, *T. Not.* 2009, 311; A. RENIERS, "Omzetting vruchtgebruik: moet vooraf de keuze gemaakt worden op welke manier dit zal gebeuren?", *RABG* 2016, (319) 323.

³¹¹ Brussel 17 februari 2009, *T. Not.* 2009, 311.

³¹² A. RENIERS, "Omzetting vruchtgebruik: moet vooraf de keuze gemaakt worden op welke manier dit zal gebeuren?", *RABG* 2016, (319) 323.

³¹³ Art. 4.61, §4 BW; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 363-365; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 77.

eigendom van de preferentiële goederen.³¹⁴ De rechter is hier evenwel gebonden door het beschikkingsbeginsel. Hij zal enkel een omzettingwijze kunnen opleggen die effectief gevorderd werd door de eiser in het verzoekschrift.³¹⁵ Een uitzondering hierop geldt wanneer de verweerder – die eveneens titularis is van het omzettingsrecht – een tegeneis instelt en hierin een andere omzettingwijze vordert. In dit geval kan de rechter kiezen tussen beide omzettingwijzen.³¹⁶

Voorbeeldcasus: Indien Eva, Emma en Tom een akkoord bereiken omtrent de omzetting van Eva's vruchtgebruik, kunnen zij op minnelijke wijze overgaan tot deze omzetting. In dit geval zijn zij vrij om de omzettingwijze, waardering etc. van het vruchtgebruik te bepalen. Kunnen zij daarentegen geen akkoord bereiken, dan zal de omzetting gerechtelijk dienen plaats te vinden waarbij een van hen een verzoekschrift op tegenspraak indient bij de rechtbank.

Afdeling VII. Fiscale implicaties van de omzetting

124. Zoals reeds vermeld, dient men de omzetting niet te beschouwen als een verdeling, maar eerder als een verkoop of ruil (cf. *supra*, nrs. 103-104). Op grond van artikel 2.10.1.0.1, 3° Vlaamse Codex Fiscaliteit³¹⁷ wordt de omzetting fiscaalrechtelijk echter onderworpen aan het voordelige verdeelrecht van 2,5%, ook al bestaat er geen onverdeeldheid tussen de blote eigenaar(s) en de vruchtgebruiker.³¹⁸ Op grond van Standpunt 15178 van Vlabel d.d. 21 december 2015 valt, naast de drie algemene omzettingwijzen, ook de omzetting door inkoop of overdracht van de blote eigendom van de gezinswoning onder voornoemd artikel.³¹⁹ Daarnaast vallen de minnelijke omzetting en de omzetting in een onverdeeld aandeel van de nalatenschap eveneens onder het verdeelrecht ingevolge Standpunt 17048 d.d. 2 oktober 2017.³²⁰ In dit standpunt verduidelijkt Vlabel bovendien dat er niet tweemaal verdeelrecht zal verschuldigd zijn indien de langstlevende en de afstammelingen van de erflater in één akte overgaan tot zowel de omzetting van het vruchtgebruik als tot een verdeling van de tussen hen ontstane onverdeeldheid.³²¹

³¹⁴ Art. 4.63, §1, lid 2 BW; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 363 en 365; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 77.

³¹⁵ Gent 15 januari 2015, RW 2015-16, 1349; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 365; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 77.

³¹⁶ C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 365.

³¹⁷ Hierna: VCF.

³¹⁸ Art. 2.10.1.0.1, 3° VCF in samenhang gelezen met art. 2.10.4.0.1, lid 1 VCF; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 91; J. VERSTRAETE, "De omzetting van het erfrechtelijk vruchtgebruik" in J. VERSTRAETE (ed.), *De verdeling van de nalatenschap*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, (571) 587.

³¹⁹ VLABEL Standpunt nr. 15178 d.d. 21 december 2015, gepubliceerd op 14 januari 2016.

³²⁰ VLABEL Standpunt nr. 17048 d.d. 2 oktober 2017, gepubliceerd op 12 maart 2018; N. LABEEUW en E. JANSSENS, "Het erfrechtelijk vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot: omzetbaar en belast?", *BN* 2020/1, (31) 33.

³²¹ VLABEL Standpunt nr. 17048 d.d. 2 oktober 2017, gepubliceerd op 12 maart 2018; F. DERÈME en F. TAINMONT, "Les règles de conversion de l'usufruit du conjoint et du cohabitant légal survivant & la programmation successorale", *RPP* 2021, afl. 1, (40) 67; N. LABEEUW en E. JANSSENS, "Het erfrechtelijk vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot: omzetbaar en belast?", *BN* 2020/1, (31) 33.

125. Opdat men effectief onder het verdeelrecht valt in plaats van het verkooprecht is vereist dat men binnen het toepassingsgebied blijft van de artikelen 4.61 en 4.62 BW.³²² Er moet aldus sprake zijn van een vruchtgebruik dat effectief omzetbaar is ingevolge artikel 4.62, §1, lid 1 BW en de omzetting dient te gebeuren op een door de wet voorziene wijze. Daarnaast dient het uiteraard te gaan om een omzetting die plaatsvindt tussen de langstlevende echtgenoot en de erfgenamen van de vooroverleden echtgenoot.³²³ Logischerwijs is het verdeelrecht enkel van toepassing wanneer de omzetting betrekking heeft op onroerende goederen.³²⁴

126. Belangrijk om hierbij op te merken is dat de fiscale waarderingsregels verschillen van deze zoals ingeschreven in het Burgerlijk Wetboek (cf. *supra*, nr. 113 e.v.). Voor de berekening van de verschuldigde registratie- of successierechten zal de fiscus de fiscale omzettingstabellen toepassen.³²⁵ Bijgevolg heeft de instant-veroudering van artikel 4.64, §2 BW (cf. *supra*, nr. 117) geen impact op de fiscale waardering.³²⁶ Derhalve zal men, wanneer de instant-veroudering wordt toegepast, erfbelasting dienen te betalen op een hogere vruchtgebruikwaarde dan men effectief verkrijgt, hetgeen als onbillijk kan worden ervaren.³²⁷

Voorbeeldcasus: Eva erft het vruchtgebruik over de hele nalatenschap, dewelke in casu enkel bestaat uit het preferentiële goed. Tom en Emma zijn als kinderen elk voor 1/2^e blote eigenaars van deze woning. Indien men in casu overgaat tot omzetting van het vruchtgebruik – al dan niet op minnelijke wijze – zal men onder bepaalde voorwaarden onder het verdeelrecht kunnen vallen. Hiervoor is vereist dat de omzetting gebeurt op een door de wet bepaalde wijze, bijvoorbeeld: men komt overeen dat het vruchtgebruik van Eva zal omgezet worden in een geldsom zodoende dat Tom en Emma elk voor 1/2^e volle eigenaars worden van de woning. In dit geval zal men onder het verdeelrecht vallen.

Tussenconclusie

127. Het erfrechtelijk omzettingsrecht vormt, gezien de suboptimale situatie die ontstaat bij een opsplitsing vruchtgebruik-blote eigendom, een belangrijk mechanisme binnen ons erfrecht. Het wordt echter gekenmerkt door diverse knel- en discussiepunten.

³²² A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 91; J. VERSTRAETE, "De omzetting van het erfrechtelijk vruchtgebruik" in J. VERSTRAETE (ed.), *De verdeling van de nalatenschap*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, (571) 588.

³²³ B. MEDAER, "Vlabel en het verdeelrecht" in Fednot (ed.), *VlaNot Jaarboek 2020*, Antwerpen, Intersentia, (801) 825-826; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 91.

³²⁴ N. LABEEUW en E. JANSSENS, "Het erfrechtelijk vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot: omzetbaar en belast?", *BN* 2020/1, (31) 33; B. MEDAER, "Vlabel en het verdeelrecht" in Fednot (ed.), *VlaNot Jaarboek 2020*, Antwerpen, Intersentia, (801) 825; E. SPRUYT, N. GEELHAND DE MERXEM en H. PELGROMS, *De registratie- en erfbelasting in de Vlaamse Codex Fiscaliteit*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2016, 754.

³²⁵ E. SPRUYT, N. GEELHAND DE MERXEM en H. PELGROMS, *De registratie- en erfbelasting in de Vlaamse Codex Fiscaliteit*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2016, 751.

³²⁶ F. DERÈME en F. TAINMONT, "Les règles de conversion de l'usufruit du conjoint et du cohabitant légal survivant & la programmation successorale", *RPP* 2021, afl. 1, (40) 69; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 88.

³²⁷ H. CASMAN, A.-L. VERBEKE, N. NIJBOER, S. SLAETS en B. VERDICKT, *Vermogensplanning tussen echtgenoten anno 2020*, Antwerpen, Intersentia, 2020, 15-16; F. DERÈME en F. TAINMONT, "Les règles de conversion de l'usufruit du conjoint et du cohabitant légal survivant & la programmation successorale", *RPP* 2021, afl. 1, (40) 69; A.-L. VERBEKE en B. VERDICKT (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 88.

128. Een eerste aspect dat problematisch zou kunnen zijn, is de appreciatiebevoegdheid die aan de rechter toekomt bij verschillende omzettingsvorderingen (cf. *supra*, nrs. 84, 86 en 88). Hier wordt dieper op ingegaan in hoofdstuk III (cf. *infra*, nr. 147 e.v.).

129. Daarnaast blijft er (mijns inziens) ook discussie bestaan over de toepassing van het omzettingsrecht op vruchtgebruik toegekend via huwelijksvoordelen (cf. *supra*, nr. 94) en de vraag of het omzettingsrecht van toepassing is indien de goederen niet volledig tot de nalatenschap of tot het gemeenschappelijk vermogen behoren (cf. *supra*, nr. 95). De verschillende opvattingen in rechtspraak en rechtsleer zorgen voor onduidelijkheid.

130. Verder wordt er kritiek geuit op de omzetting in een onverdeeld aandeel van de nalatenschap in volle eigendom bij samenloop tussen de langstlevende echtgenoot met niet-gemeenschappelijke kinderen (cf. *supra*, nr. 87). Met deze omzetting beoogt men meestal het verbreken van de banden met de andere partij. Door deze omzettingsmodaliteit wordt echter een onverdeeldheid gecreëerd tussen stiefouder en stiefkind(eren). Bijgevolg zou men kunnen argumenteren dat dit niet de meest geschikte omzettingswijze is voor deze samenloopsituatie. Een belangrijke nuance hierbij is dat men nadien uiteraard steeds uit onverdeeldheid kan treden (cf. *supra*, nr. 87).

131. De omzetting op eerste verzoek zorgt tevens voor onzekerheid wanneer er ook gemeenschappelijke kinderen zijn (cf. *supra*, nrs. 86 en 97). Kunnen deze ook genieten van de automatische omzetting?

132. Daarenboven kan nog worden gewezen op de discussie die bestaat in de rechtsleer omtrent het al dan niet kunnen beperken van het omzettingsrecht dat verder gaat dan enkel het beschikbaar deel (cf. *supra*, nrs. 99-100), over het feit of de wettelijke opsomming van de omzettingswijzen al dan niet limitatief van aard is (cf. *supra*, nr. 107) en op de onduidelijkheden en/of knelpunten inzake de waardering van het erfrechtelijk vruchtgebruik (cf. *supra*, nrs. 114 en 116).

133. Tot slot kan nog worden gewezen op de onzekerheid die bestaat omtrent het al dan niet noodzakelijk zijn van een voorafgaandelijke keuze van omzettingsmodaliteit (cf. *supra*, nr. 122).

134. Hoewel het omzettingsrecht in theorie dus een belangrijke oplossing biedt voor het overkomen van de nadelen die verbonden zijn aan de opsplitsing vruchtgebruik-blote eigendom, bestaan er in de praktijk verschillende discussiepunten. Verduidelijkingen en/of aanpassingen zijn dan ook aangewezen om te zorgen voor een uniforme toepassing en om rechtszekerheid te bewerkstelligen.

Hoofdstuk II. Het vetorecht van de langstlevende echtgenoot met betrekking tot de preferentiële goederen

Afdeling I. Ratio legis en principe

135. Zoals reeds vermeld (cf. *supra*, nr. 92), beschikt de langstlevende echtgenoot over een vetorecht wat de omzetting van het vruchtgebruik op de preferentiële goederen betreft. Dit vetorecht van de langstlevende is wettelijk vastgelegd in artikel 4.61, §7 BW. Deze bepaling stelt namelijk dat het vruchtgebruik van het onroerend goed dat bij het openvallen van de nalatenschap het gezin tot voornaamste woning diende, en van het daarin aanwezige huisraad, niet kan worden omgezet dan met instemming van de langstlevende echtgenoot.³²⁸ Bijgevolg zal de rechter in deze situatie niet over een appreciatiebevoegdheid beschikken aangaande de omzetting. Dit vetorecht kadert in de bescherming die de wetgever wenst te bieden aan het woonmilieu van de echtgenoten, hetgeen een rode draad vormt doorheen het volledig familiaal vermogensrecht.³²⁹

136. Het vetorecht wordt gezien als een verlengstuk van de concrete reserve, hetwelk een minimale reserve van de langstlevende uitmaakt.³³⁰ Overeenkomstig artikel 4.147, §2, eerste lid BW heeft de langstlevende namelijk een reserve in vruchtgebruik op het onroerend goed dat bij het openvallen van de nalatenschap het gezin tot voornaamste woning diende en op het daarin aanwezige huisraad.³³¹

137. Belangrijk hierbij is dat het vetorecht niet belet dat de blote eigenaars de blote eigendom van het onroerend goed kunnen verkopen, hetgeen het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot onverlet laat.³³² Bijgevolg kunnen schuldeisers van de blote eigenaars ook beslag leggen op het onroerend goed.³³³ De langstlevende kan de verkoop van het onroerend goed in sommige

³²⁸ R. BARBAIX, *Handboek familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2018, 539-540; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 359; J. VERSTRAETE, "De omzetting van het erfrechtelijk vruchtgebruik" in J. VERSTRAETE (ed.), *De verdeling van de nalatenschap*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, (571) 593.

³²⁹ M. PUELINCKX-COENE, J. VERSTRAETE, N. GEELHAND en I. VERHAERT, "Overzicht van rechtspraak, Erfenissen 1996-2004", *TPR* 2005, 449 (488); A.-C. VAN GYSEL, "L'usufruit du conjoint survivant et du cohabitant légal survivant, les inconvénients d'une solution idéale" in P. DE PAGE, I. DE STEFANI, F. LALIÈRE, Y.-H. LELEU, S. NUDELHOLC, J. SAUVAGE, A.-C. VAN GYSEL, T. VAN HALTEREN, M. VAN MOLLE en V. WYART, *La famille et son patrimoine en questions*, Limal, Anthemis, 2015, (245) 254; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 56; J. VERSTRAETE, "De omzetting van het erfrechtelijk vruchtgebruik" in J. VERSTRAETE (ed.), *De verdeling van de nalatenschap*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, (571) 593.

³³⁰ M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2011, 225; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 57. Contra: S. EGGERMONT, *Tweereelaties: huwelijk, wettelijke samenwoning en feitelijke samenwoning juridisch ontleed*, Brussel, Intersentia, 2016, 289.

³³¹ C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 461 en 463-464.

³³² Zie o.a. Gent 26 september 1997, *T. Not.* 1999, 151; Antwerpen 8 mei 2000, *RW* 2000-01, 1279; Gent 19 november 2015, *T. Not.* 2017, 433; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2011, 227; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 56.

³³³ Rb. Antwerpen 23 mei 1997, *T. Not.* 1998, 128; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2011, 227; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 56.

gevallen evenwel beletten door de omzetting in volle eigendom van de preferentiële goederen te vorderen (cf. *supra*, nr. 112).³³⁴

Afdeling II. Voorwerp van het vetorecht, de 'gezinswoning'

138. De gezinswoning krijgt hier dezelfde invulling als bij de concrete reserve.³³⁵ Het gaat bijgevolg om de goederen die onder het toepassingsgebied van artikel 215 oud BW vallen.³³⁶ Extra verduidelijking over welke goederen juist vervat zitten in de bescherming kan eveneens gevonden worden in parlementaire stukken bij de wet van 14 mei 1981 tot wijziging van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot.³³⁷ Het gaat namelijk om de gezinswoning inclusief alle aanhorigheden van de woning zoals bijvoorbeeld de garage en de tuin.³³⁸ Indien er daarentegen sprake is van een bedrijf dat samenhoort met de gezinswoning, zal de reserve – en *in casu* het vetorecht – enkel spelen op de delen van de woning die effectief als woning gebruikt worden door het gezin.³³⁹

Ook de rechtspraak erkent dat niet enkel de woning zelf onder de bescherming valt. In een arrest van 8 mei 2000 oordeelde het hof van beroep te Antwerpen namelijk dat huidig artikel 4.61, §7 BW eveneens van toepassing is op alle toebehoren die een geheel vormen met de gezinswoning, zoals de tuin en een achterliggende grond.³⁴⁰ Meer bepaald dient men te kijken naar hoe de eigendom *de facto* door het gezin gebruikt werd wanneer de eerststervende echtgenoot overleed.³⁴¹

139. Een vraag die zich in deze context stelt, is of de langstlevende echtgenoot het vetorecht verliest indien zij niet meer in de gezinswoning woont. Zoals ook volgt uit de bewoording van artikel 4.61 §7 BW zijnde: 'het onroerend goed dat bij het openvallen van de nalatenschap...', is het niet vereist dat de langstlevende in de woning blijft wonen. Het vetorecht gaat aldus niet verloren indien de langstlevende de woning na het overlijden van de eerststervende echtgenoot verlaat.³⁴² Indien het onroerend goed bij het openvallen van de nalatenschap diende als voornaamste gezinswoning, is de bescherming van artikel 4.61, §7 BW dan ook definitief verworven.³⁴³ Dit werd reeds meermaals

³³⁴ Gent 26 september 1997, *T. Not.* 1999, 151; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2011, 227.

³³⁵ M. PUELINCKX-COENE, J. VERSTRAETE, N. GEELHAND en I. VERHAERT, "Overzicht van rechtspraak, Erfenissen 1996-2004", *TPR* 2005, 449 (490); M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2011, 502-503; J. VERSTRAETE, "De omzetting van het erfrechtelijk vruchtgebruik" in J. VERSTRAETE (ed.), *De verdeling van de nalatenschap*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, (571) 593.

³³⁶ C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 463; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2011, 502-503.

³³⁷ Wet van 14 mei 1981 tot wijziging van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot, *BS* 27 mei 1981.

³³⁸ Verslag COOREMAN, *Parl.St.* Senaat, 1980-81, nr. 600/2, 37; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2011, 503.

³³⁹ Verslag COOREMAN, *Parl.St.* Senaat, 1980-81, nr. 600/2, 37.

³⁴⁰ Antwerpen 8 mei 2000, *RW* 2000-01, 1279.

³⁴¹ Antwerpen 8 mei 2000, *RW* 2000-01, 1279; J. VERSTRAETE, "De omzetting van het erfrechtelijk vruchtgebruik" in J. VERSTRAETE (ed.), *De verdeling van de nalatenschap*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, (571) 593.

³⁴² F. DERÈME en F. TAINMONT, "Les règles de conversion de l'usufruit du conjoint et du cohabitant légal survivant & la programmation successorale", *RPP* 2021, afl. 1, (40) 64; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2011, 224; J. VERSTRAETE, "De omzetting van het erfrechtelijk vruchtgebruik" in J. VERSTRAETE (ed.), *De verdeling van de nalatenschap*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, (571) 593-594.

³⁴³ Gent 26 september 1997, *T. Not.* 1999, 151; M. PUELINCKX-COENE, J. VERSTRAETE, N. GEELHAND en I. VERHAERT, "Overzicht van rechtspraak, Erfenissen 1996-2004", *TPR* 2005, 449 (491-492).

bevestigd in de rechtspraak.³⁴⁴ Zo oordeelde het hof van beroep te Gent bijvoorbeeld uitdrukkelijk dat het vetorecht niet vervalt indien de langstlevende korte tijd na het overlijden van de eerststervende echtgenoot de gezinswoning verlaat en deze te huur stelt.³⁴⁵

Anderzijds is het evenwel duidelijk dat vereist wordt dat de woning op het tijdstip van het openvallen van de nalatenschap reeds effectief als gezinswoning gebruikt werd. Dit werd nogmaals bevestigd door het hof van beroep te Antwerpen in een arrest van 13 oktober 2020.³⁴⁶

140. Zoals reeds vermeld, bestaat er onenigheid in de rechtspraak over de vraag of het omzettingsrecht geldt indien de goederen – de gezinswoning *in casu* – slechts gedeeltelijk tot de nalatenschap behoren (cf. *supra*, nr. 95). Deze discussie kan worden doorgetrokken naar het al dan niet van toepassing zijn van het vetorecht. Indien het omzettingsrecht niet zou spelen, is het vetorecht van de langstlevende echtgenoot vanzelfsprekend ook niet relevant.³⁴⁷ Een deel van de rechtspraak en rechtsleer houdt vast aan het traditionele standpunt dat het omzettingsrecht – en bijgevolg ook het vetorecht – enkel geldt indien de gezinswoning volledig tot de nalatenschap of het gemeenschappelijk vermogen behoort.³⁴⁸ Bepaalde auteurs zijn daarentegen van oordeel dat de langstlevende eveneens over een concrete reserve, een omzettingsrecht en een vetorecht beschikt indien de gezinswoning slechts gedeeltelijk tot de nalatenschap behoort.³⁴⁹ Om eerdergenoemde redenen sluit ik mij aan bij deze laatste visie (cf. *supra*, nr. 95).

141. Tot slot is het nog belangrijk om op te merken dat het vetorecht niet geldt indien de woning werd ingebracht in een vennootschap. In dit geval zullen namelijk de aandelen deel uitmaken van de nalatenschap en niet het onroerend goed zelf.³⁵⁰

³⁴⁴ Zie o.a. Gent 26 september 1997, *T. Not.* 1999, 151; Gent 24 november 2016, *T. Not.* 2017, 254; Gent 2 november 2017, *NFM* 2019, 17.

³⁴⁵ Gent 2 november 2017, *T. Not.* 2017, 925 en *NFM* 2019, 17, noot J. VERSTRAETE.

³⁴⁶ Antwerpen 13 oktober 2020, *TBBR* 2022, 302.

³⁴⁷ A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 57-59.

³⁴⁸ Zie o.a. Gent 10 oktober 2019, *T. Not.* 2020, 253; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 463; A.-C. VAN GYSEL, "L'usufruit du conjoint survivant et du cohabitant légal survivant, les inconvénients d'une solution idéale" in P. DE PAGE, I. DE STEFANI, F. LALIÈRE, Y.-H. LELEU, S. NUDELHOLC, J. SAUVAGE, A.-C. VAN GYSEL, T. VAN HALTEREN, M. VAN MOLLE en V. WYART, *La famille et son patrimoine en questions*, Limal, Anthemis, 2015, (245) 255.

³⁴⁹ R. BARBAIX, *Handboek familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2018, 540; R. DEKKERS en H. CASMAN, *Handboek Burgerlijk recht, deel IV: Huwelijksstelsels, Erfrecht, Giften*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 851-852; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2011, 226 506-508; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 57-59.

³⁵⁰ M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2011, 225; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 56; J. VERSTRAETE, "De omzetting van het erfrechtelijk vruchtgebruik" in J. VERSTRAETE (ed.), *De verdeling van de nalatenschap*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, (571) 593.

Afdeling III. Verlies van het vetorecht

142. In principe is het vetorecht een absoluut en dwingend recht dat de rechter niet kan negeren en dat door de vooroverleden echtgenoot ook niet kan worden ontnomen.³⁵¹ Het vetorecht geldt bovendien ook bij een tweede huwelijk, zelfs indien de gezinswoning een familiegoed is van de eerststervende echtgenoot.³⁵²

143. Aangezien het vetorecht evenwel – volgens de meesten – het verlengde is van de concrete reserve (cf. *supra*, nr. 136), verliest de langstlevende het vetorecht indien zijn aanspraak op de concrete reserve verloren is gegaan ingevolge artikel 4.147 BW.³⁵³ Dit artikel zorgt voor een beperkte, maar belangrijke uitzondering op het onontneembaar karakter van het vetorecht. Op grond van artikel 4.147, §2 BW verliest de langstlevende die de gezinswoning vrijwillig verliet voor het overlijden van zijn echtgenoot zijn aanspraak op de concrete reserve en het vetorecht. Daarnaast kan de erflater de concrete reserve – en dus ook het vetorecht – bij testament ontnemen indien de echtgenoten op de dag van het overlijden van de eerststervende reeds meer dan zes maanden feitelijk gescheiden leefden en één van de echtgenoten een vordering tot afzonderlijk verblijf of een vordering tot echtscheiding op grond van onherstelbare ontwrichting van het huwelijk had ingesteld.³⁵⁴

Indien de langstlevende daarentegen – ondanks een feitelijke scheiding – in de gezinswoning is blijven wonen of tegen zijn zin verhinderd werd dit te doen, dan kan hij volgens bepaalde rechtsleer nog steeds aanspraak maken op de concrete reserve op voorwaarde dat de toekenning van dit vruchtgebruik billijk wordt geacht.³⁵⁵ Het zou namelijk onlogisch zijn – gezien het feit dat het vetorecht een verlengstuk uitmaakt van de concrete reserve –, moest de langstlevende in deze situatie geen aanspraak meer kunnen maken op het vetorecht. Indien de langstlevende echtgenoot dus, niettegenstaande de feitelijke scheiding, de concrete reserve heeft kunnen behouden, heeft men volgens deze visie ook recht op de dwingende bescherming van het vetorecht.³⁵⁶ Om deze zienswijze te onderbouwen, beroept men zich op een vonnis van de rechtbank van eerste aanleg te Brussel d.d.

³⁵¹ Antwerpen 25 mei 1998, *T.Not.* 1999, 67; Antwerpen 8 mei 2000, *RW* 2000-01, 1279; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 359; M. PUELINCKX-COENE, J. VERSTRAETE, N. GEELHAND en I. VERHAERT, "Overzicht van rechtspraak, Erfenissen 1996-2004", *TPR* 2005, 449 (489); M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2011, 224.

³⁵² Brussel 8 januari 2001, *RW* 2001-02, 314; Rb. Nijvel 21 maart 2002, *JT* 2002, 520; E. BUYASSE, *Een nieuw hersamengesteld gezin! Denk eerder aan later*, Gent, Story Publishers, 2011, 30; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 359; M. PUELINCKX-COENE, J. VERSTRAETE, N. GEELHAND en I. VERHAERT, "Overzicht van rechtspraak, Erfenissen 1996-2004", *TPR* 2005, 449 (489); M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2011, 225.

³⁵³ Famrb. Namen 19 juni 2017, *Act.dr.fam.* 2017, 182; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2011, 227; J. VERSTRAETE, "De omzetting van het erfrechtelijk vruchtgebruik" in J. VERSTRAETE (ed.), *De verdeling van de nalatenschap*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, (571) 594.

³⁵⁴ Zie art. 4.147, §4 BW; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2011, 227 en 699-710; J. VERSTRAETE, "De omzetting van het erfrechtelijk vruchtgebruik" in J. VERSTRAETE (ed.), *De verdeling van de nalatenschap*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, (571) 594.

³⁵⁵ Art. 4.147, §2, lid 2 BW; C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 464-465; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2011, 699-700.

³⁵⁶ M. COENE en A. VERBEKE, "Art. 745quater B.W.", *OEST* 2008, (39) 57-58; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 59.

20 maart 1987.³⁵⁷ Hierin oordeelde de rechtbank dat de langstlevende echtgenoot geen aanspraak meer kan maken op het vetorecht, indien deze de gezinswoning niet bewoonde op het ogenblik van het overlijden van de eerststervende.³⁵⁸

EGGERMONT is daarentegen van mening dat het vetorecht in principe gewoon speelt in geval van een feitelijke scheiding, ongeacht het al dan niet vervuld zijn van bepaalde voorwaarden. Zelfs indien de concrete reserve verloren is gegaan ingevolge artikel 4.147, §2 BW, zou dit zijns inziens geen effect hebben op het al dan niet beschikken over een vetorecht. Men dient het vetorecht en de concrete reserve zijns inziens dan ook van elkaar te onderscheiden.³⁵⁹

144. Daarnaast kan de langstlevende zijn vruchtgebruik – en bijgevolg ook zijn vetorecht – verliezen indien er sprake is van rechtsmisbruik in de zin van artikel 1.10 BW of misbruik van vruchtgebruik in de zin van artikel 3.16, 4° BW.³⁶⁰ Te denken valt hierbij aan de situatie waarin de langstlevende de woning heeft verlaten, er geen inkomen uithaalt door bijvoorbeeld verhuuring en zich toch blijft verzetten tegen de gevraagde omzetting.³⁶¹ Een andere situatie waarin besloten werd tot vervallenverklaring van het vruchtgebruik op grond van huidig artikel 3.16 BW kan gevonden worden in een vonnis van de rechtbank van eerste aanleg te Luik d.d. 15 oktober 2015.³⁶² De vruchtgebruiker had het pand reeds maanden eerder verlaten en het laten verkommeren door een gebrek aan onderhoud. De rechter oordeelde dan ook dat de vordering tot vervallenverklaring gegrond was.³⁶³

Voorbeeldcasus: Emma en Tom kunnen niet eisen dat het vruchtgebruik op de woning in Hasselt wordt omgezet. Eva beschikt namelijk over een vetorecht aangaande deze omzetting. Enkel met haar toestemming kan de omzetting plaatsvinden. Tom en Emma beschikken daarentegen in principe wel over de mogelijkheid om de blote eigendom van de woning te verkopen (cf. supra, nr. 137). De koper zal dan wel enkel een eigendomsrecht verkrijgen dat belast is met Eva's vruchtgebruik.

Eva's vetorecht zal overeenkomstig artikel 4.61, §7 BW betrekking hebben op de gezinswoning in Hasselt en het daarin aanwezige huisraad. Daarnaast zullen alle toebehoren die een geheel vormen met de woning evengoed onderworpen zijn aan het vetorecht (cf. supra, nr. 138). Indien de woning bijvoorbeeld over een tuin of losstaande garage beschikt, zal Eva hierop dus eveneens haar vetorecht kunnen laten gelden. Om te bepalen of iets een aanhorigheid bij de gezinswoning uitmaakt, kijkt men naar het gebruik dat het gezin – in casu Jan, Eva en Emma – maakte (van de woning en eventuele aanhorigheden) op het ogenblik van Jans overlijden.

³⁵⁷ Rb. Brussel 20 maart 1987, *T.Not.* 1989, 366.

³⁵⁸ Rb. Brussel 20 maart 1987, *T.Not.* 1989, 366; W. PINTENS, B. VAN DER MEERSCH en K. VANWINCKELEN, *Inleiding tot het familiaal vermogensrecht*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2002, 607.

³⁵⁹ S. EGGERMONT, *Tweereelaties: huwelijk, wettelijke samenwoning en feitelijke samenwoning juridisch ontleed*, Brussel, Intersentia, 2016, 289.

³⁶⁰ J. VERSTRAETE, "De omzetting van het erfrechtelijk vruchtgebruik" in J. VERSTRAETE (ed.), *De verdeling van de nalatenschap*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, (571) 594.

³⁶¹ H. CASMAN, "De omzetting van het vruchtgebruik", *TPR* 1991, (803) 822.

³⁶² Rb. Luik 15 oktober 2015, *JLMB* 2016, 89.

³⁶³ Rb. Luik 15 oktober 2015, *JLMB* 2016, 89; C. DECLERCK en A. MAELFAIT, "Erfrecht" in W. PINTENS en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium* 2016, Brugge, die Keure, 2016, (97) 98-99.

Het vetorecht zal bovendien blijven gelden, ook indien Eva in de toekomst beslist om de woning in Hasselt te verlaten (cf. supra, nr. 139). Maakt Eva zich evenwel schuldig aan rechtsmisbruik of misbruik van vruchtgebruik door bijvoorbeeld de woning ernstig te beschadigen, dan zal zij haar vruchtgebruik – en bijgevolg ook haar vetorecht – mogelijks wel verliezen (cf. supra, nr. 144).

Tussenconclusie

145. Het vetorecht van de langstlevende echtgenoot met betrekking tot de preferentiële goederen biedt een belangrijke bescherming bij het openvallen van de nalatenschap. Dit vetorecht wordt doorgaans beschouwd als een verlengstuk van de concrete reserve en kadert in de bescherming die de wetgever wenst te bieden aan het woonmilieu van de echtgenoten (cf. *supra*, nrs. 135-136). Het verhindert de omzetting van het vruchtgebruik zonder instemming van de langstlevende en blijft ook bestaan indien de langstlevende de woning verlaat na het overlijden (cf. *supra*, nr. 139).

146. Er bestaan echter ook enkele knel- en discussiepunten met betrekking tot dit vetorecht. De reeds eerder besproken discussie omtrent het al dan niet beschikken over een omzettingsrecht indien de goederen slechts gedeeltelijk tot de nalatenschap behoren (cf. *supra*, nrs. 95 en 140), wordt namelijk eveneens doorgetrokken naar het vetorecht. In de rechtspraak en rechtsleer worden hieromtrent opvattingen in beide richtingen gevonden (cf. *supra*, nr. 140). Daarnaast bestaat er ook onduidelijkheid over de concrete gevolgen van een feitelijke scheiding voor het vetorecht (cf. *supra*, nr. 143).

Hoofdstuk III. De gerechtelijke belangenafweging bij samenloop tussen de langstlevende echtgenoot en kinderen van de erflater

Afdeling I. Algemeen

147. Indien men geen overeenstemming kan bereiken omtrent de omzetting, zal men moeten overgaan tot een gerechtelijke omzetting in de zin van artikel 4.63 BW (cf. *supra*, nrs. 122-123). Zoals reeds vermeld, is de rechter in de meeste situaties evenwel niet verplicht om de omzetting toe te wijzen. Hij beschikt in deze gevallen over een appreciatiebevoegdheid (cf. *supra*, nrs. 84, 86 en 88). De rechter zal dan in principe overgaan tot een belangenafweging.

148. De wet bevat echter geen wettelijk vastgelegde criteria waarmee de rechter in dit geval rekening dient te houden. Dit hoofdstuk zal dan ook trachten om na te gaan welke elementen of criteria door de rechtspraak gehanteerd worden bij deze belangenafweging. Hiervoor zal een analyse gemaakt worden van de (gepubliceerde) rechtspraak voor een periode van circa tien jaar, zijnde van 2015 tot heden. Enerzijds laat deze periode toe om een behoorlijk omstandige analyse uit te voeren rekening houdend met de (enigszins) beperkte omvang van deze scriptie. Anderzijds zijn er de afgelopen decennia geen wettelijke aanpassingen geweest aangaande de inhoud van de appreciatiemarge/belangenafweging, hetgeen toelaat om de analyse te beperken tot deze periode van tien jaar.

149. Gezien de focus van deze scriptie (cf. *supra*, nr. 10), omvat de analyse enkel de samenloopssituatie van de langstlevende echtgenoot met (al dan niet gemeenschappelijke) kinderen van de erflater.

Wat de samenloopssituatie met niet gemeenschappelijke kinderen betreft, dient er op gewezen te worden dat de rechter sinds 1 september 2018 – mits naleving van bepaalde voorwaarden – niet langer over een appreciatiebevoegdheid beschikt, gezien de mogelijkheid tot omzetting op eerste verzoek (cf. *supra*, nrs. 85-86). Aangezien het echter in de eerste plaats enkel de notaris-vereffenaar is die in aanraking zal komen met deze omzetting op eerste verzoek en de hervorming van het erfrecht nog zo recent is, kon geen gepubliceerde rechtspraak omtrent deze vernieuwde omzettingmogelijkheid worden teruggevonden.³⁶⁴ De rechtspraak in verband met de belangenafweging in nieuw samengestelde gezinnen heeft dan ook enkel betrekking op nalatenschappen opengevallen voor 1 september 2018.

Daarnaast komen enkel vonnissen en/of arresten aan bod waarin effectief een belangenafweging plaatsvond. Algemene rechtspraak in verband met het omzettingsrecht of rechtspraak waarin bijvoorbeeld de omzetting werd toegewezen louter omwille van het feit dat de er zich tegen verzettende erfgenaam geen middelen aanvoerde om deze betwisting te ondersteunen³⁶⁵, dragen

³⁶⁴ S. TAILLIEU, "De belangenafweging bij de gerechtelijke omzetting van vruchtgebruik: overzicht van rechtspraak 2005-2021", *VIP* 2022, afl. 1, (26) 28.

³⁶⁵ Zie bijvoorbeeld Famrb. Henegouwen (afd. Charleroi) 12 oktober 2020, onuitg., https://www-stradalex-com.bib-proxy.uhasselt.be/nl/sl_src_publ_jur_be/document/tfam_20201012_19-2529-A-FR.

namelijk niet bij aan de zoektocht naar de in de rechtspraak gehanteerde criteria bij de belangenafweging.

Zoals reeds vermeld, vormen de preferentiële goederen een uitzondering op de appreciatiebevoegdheid van de rechter (cf. *supra*, nrs. 92 en 135 e.v.). Aangezien er in dit geval aldus geen belangenafweging plaatsvindt, hoort deze rechtspraak niet thuis onder dit hoofdstuk. In het voorgaande hoofdstuk werd deze uitzondering op de gerechtelijke appreciatiebevoegdheid evenwel uitvoerig onder de loep genomen (cf. *supra*, nr. 135 e.v.).

150. Om te beginnen zal afdeling II van dit hoofdstuk een analyse bevatten van de rechterlijke uitspraken – en de daarin aangehaalde criteria met betrekking tot de belangenafweging – waarin de vordering tot omzetting werd geweigerd. Onder afdeling III komen de vonnissen en arresten aan bod waarin de omzettingsvordering weldegelijk werd ingewilligd. Tot slot zal afdeling IV de belangrijkste bevindingen van de uitgevoerde rechtspraakanalyse behandelen.

Afdeling II. Rechtspraak waarin het omzettingsverzoek werd geweigerd

151. Een eerste uitspraak waarin de omzettingsvordering geweigerd werd, betreft deze van het hof van beroep te Gent d.d. 24 november 2016.³⁶⁶ De zoon – blote eigenaar vorderde de omzetting in volle eigendom van het vruchtgebruik op o.a. een perceel campinggrond met stacaravan en parkeerplaats. Deze omzetting werd geweigerd door de rechtbank, waarbij volgende elementen van belang waren: de omzetting werd pas twintig jaar na het overlijden van de vader gevorderd, de moeder maakte als vruchtgebruikster nog steeds gebruik van de stacaravan, de zoon gaf niet aan dat er spanningen waren tussen beide partijen, er werd niet bewezen dat herstellingen nodig waren en moest dit wel het geval zijn, kon de moeder deze kosten dragen en ten slotte behoorde de helft van deze goederen reeds in volle eigendom toe aan de moeder. Hierdoor zouden de partijen bij een omzetting in volle eigendom nog steeds in onverdeeldheid blijven, hetgeen negatieve gevolgen kon hebben.³⁶⁷ Hierbij valt op te merken dat de partijen dan steeds uit onverdeeldheid zouden kunnen treden (cf. *supra*, nr. 111). Bijgevolg is deze laatste overweging mijns inziens minder relevant.

152. De familierechtbank te Brussel weigerde op 11 mei 2017 een omzettingsvordering in een geldsom ingesteld door de stiefkinderen.³⁶⁸ De langstlevende echtgenote haalde belangrijke inkomsten uit de verhuur van de met vruchtgebruik bezwaarde goederen. Indien het vruchtgebruik zou worden omgezet, moest de vruchtgebruikster geacht worden 81 jaar te zijn (ingevolge de instant-veroudering van artikel 4.64, §2 BW). Dit zou resulteren in de uitbetaling van een geldsom die, gezien de effectieve leeftijd van de vruchtgebruikster, hoogstwaarschijnlijk veel lager zou zijn dan de inkomsten die zij uit de met vruchtgebruik bezwaarde goederen kon halen. Zeker indien de vruchtgebruikster ooit naar een woonzorgcentrum zou moeten, zou ze deze inkomsten nodig kunnen

³⁶⁶ Gent 24 november 2016, *T.Not.* 2017, 254.

³⁶⁷ S. TAILLIEU, "De belangenafweging bij de gerechtelijke omzetting van vruchtgebruik: overzicht van rechtspraak 2005-2021", *VIP* 2022, afl. 1, (26) 30.

³⁶⁸ Famrb. Brussel 11 mei 2017, nr. 16/6722/A, onuitg.; P. MOREAU (ed.), *La réforme du droit des successions : actes du XVe colloque de l'Association « Famille & droit », Liège, 20 avril 2018*, Brussel, Larcier, 2018, 329; A.-C. VAN GYSEL, F. LALIÈRE en V. WYART, *Les successions : édition 2023*, Limal, Anthemis, 2023, 444-446.

hebben. Daarnaast was er aan de actuele situatie ook geen economisch nadeel verbonden voor de blote eigenaars, hetgeen wel het geval zou zijn voor de langstlevende echtgenote indien werd overgegaan tot de omzetting. Bijgevolg achtte de rechtbank het niet opportuun om de omzetting in te willigen.³⁶⁹

153. In een procedure voor het hof van beroep te Gent, vorderde één van de zes kinderen de omzetting van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenote - zijnde zijn moeder - op alle elementen van de nalatenschap.³⁷⁰ De zoon had gedurende een bepaalde periode met zijn gezin in de gezinswoning verbleven waarbij hij het leven van zijn moeder onmogelijk had gemaakt. Zeventien jaar na het overlijden van zijn vader, vraagt hij nu de omzetting van het volledige vruchtgebruik van zijn moeder. Het hof was van oordeel dat, gezien de voorgeschiedenis, de omzetting in essentie tot doel had om zijn moeder voor een zowel financieel als anderszins onmogelijke situatie te plaatsen en bijgevolg enkel negatieve doeleinden tot voorwerp had. De zoon kon namelijk geen enkele dienstige reden geven tot ondersteuning van zijn vordering. Bijgevolg oordeelde het hof dat het niet gepast zou zijn om in te gaan op de omzettingsoverdracht.³⁷¹

154. In een vonnis van de familierechtbank van Henegouwen (afdeling Charleroi) d.d. 1 april 2020 vorderde de stiefdochter de omzetting van het vruchtgebruik van haar stiefmoeder, zowel met betrekking tot de roerende goederen (o.a. banktegoeden) als met betrekking tot de onroerende goederen.³⁷² Zij vorderde deze omzetting hoofdzakelijk om de successierechten inzake de nalatenschap van de erflater te kunnen betalen, waarvoor zij reeds een betalingsherinnering ontving. De vruchtgebruikster wees daarentegen op het economische nadeel dat zij zou lijden indien de omzetting werd ingewilligd. Gezien haar hoge leeftijd (87 jaar) zou zij slechts een heel beperkte som geld ontvangen. Indien haar vruchtgebruik daarentegen behouden bleef, zouden haar huurinkomsten uit de met vruchtgebruik bezwaarde goederen veel meer bedragen. Om haar standpunt verder te onderbouwen riep de stiefmoeder een arrest in van het hof van beroep te Antwerpen d.d. 20 november 2006³⁷³ waarin gesteld werd dat een gepensioneerd vruchtgebruikster die huurgelden ontvangt uit de onroerende goederen van de nalatenschap, terecht de voorkeur geeft aan deze huurgelden die praktisch altijd hoger zullen liggen dan de som geld die zij zou ontvangen uit de omzetting. Overeenkomstig dit arrest zou er geen enkel motief zijn om de omzettingsoverdracht in te willigen indien de blote eigenaar niet kan aantonen dat er grote restauratiewerken nodig zijn aan de onroerende goederen in kwestie.

De rechtbank volgde dit arrest en oordeelde dat de omzetting van het vruchtgebruik met betrekking tot het verhuurde onroerend goed in kwestie niet kon worden ingewilligd, daar de stiefdochter niet aantoonde dat er effectief grote restauratiewerken nodig waren. Om evenwel tegemoet te komen

³⁶⁹ Famrb. Brussel 11 mei 2017, nr. 16/6722/A, onuitg.; P. MOREAU (ed.), *La réforme du droit des successions : actes du XVe colloque de l'Association « Famille & droit », Liège, 20 avril 2018*, Brussel, Larcier, 2018, 329; A.-C. VAN GYSEL, F. LALIÈRE en V. WYART, *Les successions : édition 2023*, Limal, Anthemis, 2023, 444-446.

³⁷⁰ Gent 28 september 2017, RW 2019-20, 64.

³⁷¹ Gent 28 september 2017, RW 2019-20, 64; S. TAILLIEU, "De belangenafweging bij de gerechtelijke omzetting van vruchtgebruik: overzicht van rechtspraak 2005-2021", *VIP* 2022, afl. 1, (26) 30.

³⁷² Famrb. Henegouwen (afd. Charleroi) 1 april 2020, onuitg., https://www-stradalex-com.bib-proxy.uhasselt.be/nl/sl_src_publ_jur_be/document/tfam_19-1560-A-FR.

³⁷³ Antwerpen 20 november 2006, *NJW* 2007, 321.

aan de financiële nood van de stiefdochter om de successierechten te kunnen betalen, werd de omzetting wel toegekend wat betreft de bankrekeningen en twee grondpercelen.³⁷⁴

155. Het hof van beroep te Brussel oordeelde in een arrest van 5 mei 2020 dat de omzettingsvordering dient afgewezen te worden indien deze tot gevolg heeft dat aan één van de partijen een onverantwoord voordeel wordt toegekend of dit tot een onverantwoord nadeel van een partij strekt. *In casu* wenste de langstlevende – samen met vier van haar vijf kinderen – de omzetting van het vruchtgebruik op twee gronden te bekomen, zodat deze in volle eigendom aan haar zouden toebehoren. De rechter in eerste aanleg willigde deze vraag in, hetgeen, zoals reeds eerder vermeld, behoorlijk opmerkelijk is (cf. *supra*, nr. 107).

Één van de gronden in kwestie was gelegen naast de woning van de vijfde afstammeling, die zich aldus verzette tegen de omzetting. Het hof was van oordeel dat de vruchtgebruikster *in casu* geen economisch nadeel leed ingevolge haar vruchtgebruik (daar er geen kosten verbonden waren aan het beheer van de gronden) en zij ook geen economisch voordeel kon halen uit de gevorderde omzetting. Zij zou namelijk veel eigen gelden moeten aanwenden om de volle eigendom over de goederen te verwerven, terwijl deze haar geen maandelijkse inkomsten zouden opleveren. De eerder genoemde vijfde afstammeling zou daarentegen mogelijks wel een ernstig economisch nadeel lijden indien de omzetting werd ingewilligd daar hij dan niet langer gebruik zou kunnen maken van de grond langs zijn woning. Bijgevolg wees het hof de vordering van de langstlevende echtgenote af.³⁷⁵

156. Indien het voordeel dat het kind als blote eigenaar zou putten uit de door hem gevorderde omzetting van het vruchtgebruik niet opweegt tegen het nadeel ervan voor de langstlevende echtgenoot, dient de omzettingsvordering afgewezen te worden, zo oordeelde het hof van beroep te Gent d.d. 4 maart 2021. De zoon vorderde de omzetting van het vruchtgebruik op een onroerend goed (niet de gezinswoning). De woning in kwestie leverde de vruchtgebruiker echter maandelijkse huurinkomsten op ten bedrage van 600 euro, hetgeen hij mogelijks nodig had of nodig zou kunnen hebben in de toekomst om in zijn levensonderhoud te voorzien. Dit element werd tevens versterkt doordat de zoon aangaf zelf meermaals geld te hebben overgemaakt aan zijn vader opdat deze in zijn onderhoud kon voorzien. Daarnaast speelde ook de hoge leeftijd van de vruchtgebruiker een rol in de belangenafweging van het hof. Daar de vader reeds 93 jaar was, zou zijn vruchtgebruik nog maar een zeer beperkte waarde hebben. Dat de zoon aangaf zich zorgen te maken over het beheer van het onroerend goed in kwestie, zag de rechter niet als afdoende grond om de omzetting toe te staan. De partijen waren namelijk akkoord gegaan met de opmaak van een staat van bevinding van het onroerend goed, hetgeen tegemoet diende te komen aan deze bezorgdheid. Bijgevolg wogen de voordelen van de omzetting voor de blote eigenaar niet op tegen de nadelen die de vruchtgebruiker

³⁷⁴ Famrb. Henegouwen (afd. Charleroi) 1 april 2020, onuitg., https://www-stradalex-com.bib-proxy.uhasselt.be/nl/sl_src_publ_jur_be/document/tfam_19-1560-A-FR.

³⁷⁵ Brussel 5 mei 2020, *TEP* 2020, 723; C. DECLERCK en A. MAELFAIT, "Erfrecht" in W. PINTENS, C. DECLERCK en S. MOSSELMANS (eds.), *Patrimonium 2021*, Brugge, die Keure, 2021, (63) 64; S. TAILLIEU, "De belangenafweging bij de gerechtelijke omzetting van vruchtgebruik: overzicht van rechtspraak 2005-2021", *VIP* 2022, afl. 1, (26) 31-32.

ingevolge de omzetting zou lijden. Ondanks de sfeer van wantrouwen en moeizame communicatie tussen de partijen, werd de vordering tot omzetting dan ook afgewezen.³⁷⁶

157. De familierechtbank van Henegouwen (afdeling Bergen) wees op 3 september 2021 een omzettingsvordering ingesteld door één van de blote eigenaars af.³⁷⁷ In casu vorderde een dochter van de vruchtgebruikster de omzetting in een geldsom betreffende alle met vruchtgebruik bezwaarde goederen (op de gezinswoning na), bestaande uit o.a. banktegoeden en een verhuurd onroerend goed. Gezien de moeilijke verstandhouding met haar zus wenste ze namelijk een einde te maken aan de erfrechtelijke onverdeeldheid die tussen hen bestond.

De moeder leed aan de ziekte van Alzheimer en met akkoord van haar twee dochters bleef zij in de gezinswoning wonen. Bijgevolg had zij echter voldoende middelen nodig om haar medische kosten te kunnen betalen. Indien haar vruchtgebruik zou worden omgezet, zou zij huurinkomsten mislopen. Dit zou er voor zorgen dat zij niet meer volledig in haar behoeften kon voorzien. Gezien haar hoge leeftijd zou de geldsom die zij zou ontvangen ingevolge de omzetting veel lager liggen dan de huurinkomsten die ze verkrijgt uit het met vruchtgebruik bezwaarde onroerend goed. Bijgevolg zou de omzetting haar een ongerechtvaardigd nadeel toebrengen in verhouding tot het voordeel dat haar dochter hieruit zou halen. De omzetting met betrekking tot het onroerend goed werd dan ook geweigerd. Aangaande de banktegoeden willigde de rechtbank de vordering wel in.³⁷⁸

158. Op 16 oktober 2023 wees de familierechtbank van Henegouwen een omzettingsvordering ingesteld door de stiefdochter van de langstlevende echtgenote af. De stiefdochter haalde aan dat haar stiefmoeder niet langer in het onroerend goed zou wonen en dat zij dit liet verkommeren. Dit argument werd echter voldoende weerlegd door de langstlevende echtgenote. Daarnaast nam de rechtbank aan dat de stiefdochter met kennis van haar rechten heeft besloten om haar stiefmoeder gedurende vijftien jaar in de woning te laten verblijven, in overeenstemming met de keuzemogelijkheid die de erflater testamentair aan zijn dochter had gegeven. De rechtbank is dan ook van oordeel dat er hoogstwaarschijnlijk een al dan niet stilzwijgend akkoord bestond tussen beide partijen omtrent de woning. Gezien de hoge leeftijd van de stiefmoeder was haar vruchtgebruik bovendien nog slechts van zeer lage waarde. Tevens had zij bijna heel haar leven in de woning gewoond en beschikte zij maar over lage inkomsten. Al deze elementen in aanmerking genomen, achtte de rechtbank het niet billijk om de vordering tot omzetting in te willigen.³⁷⁹

159. In een arrest van 15 januari 2024 weigerde het hof van beroep te Brussel een omzettingsvordering ingesteld door een gemeenschappelijk kind. Het ging *in casu* om een vraag tot omzetting met betrekking tot een leegstaand onroerend goed dat aanpalend was aan de

³⁷⁶ Gent 4 maart 2021, *T.Not.* 2022, 317; C. LEETEN en A. MAELFAIT, "Erfrecht" in C. DECLERCK en S. MOSSELMANS (eds.), *Patrimonium 2024*, Brugge, die Keure, 2024, (117) 117-118; S. TAILLIEU, "De belangenafweging bij de gerechtelijke omzetting van vruchtgebruik: overzicht van rechtspraak 2005-2021", *VIP* 2022, afl. 1, (26) 29-30.

³⁷⁷ Famrb. Henegouwen (afd. Bergen) 3 september 2021, onuitg., https://www-stradalex-com.bib-proxy.uhasselt.be/nl/sl_src_publ_jur_be/document/tfam_20210903_19-2773-A-FR.

³⁷⁸ Famrb. Henegouwen (afd. Bergen) 3 september 2021, onuitg., https://www-stradalex-com.bib-proxy.uhasselt.be/nl/sl_src_publ_jur_be/document/tfam_20210903_19-2773-A-FR.

³⁷⁹ Famrb. Henegouwen (afd. Charleroi) 16 oktober 2023, *RNB* 2024, 160.

gezinswoning die door de langstlevende echtgenote bewoond werd. De twee onroerende goederen waren onderling verbonden met achterliggende gevels en hadden een gemeenschappelijke tuin. Het afzonderlijk verkopen van het leegstaand pand was niet aangewezen, daar beide onroerende goederen gelet op de staat en verbondenheid beter als één geheel verkocht zouden worden. Daarenboven zou de omzetting tot gevolg hebben dat de vruchtgebruikster niet langer gebruik zou kunnen maken van de tuin. Zij woonde echter al zeer lang in de gezinswoning en was reeds 86 jaar oud. Gelet op deze omstandigheden zou de omzetting een nadeel veroorzaken aan de langstlevende echtgenote dat manifest groter is dan het voordeel dat het kind in kwestie uit de omzetting zou halen. Bijgevolg weigerde het hof de omzetting.³⁸⁰

160. Een omzettingsvordering ingesteld door de langstlevende echtgenote werd d.d. 12 maart 2024 afgewezen door het hof van beroep te Brussel. De vruchtgebruikster vorderde de omzetting van haar vruchtgebruik op een studio en een bouwgrond. Zij wenste dat deze verkocht zouden worden of overgenomen door haar kinderen, waardoor zij hieraangaande geen kosten meer diende te dragen en zij over genoeg fondsen zou beschikken om in haar onderhoud te voorzien. De kinderen wensten daarentegen het patrimonium van de ouders in stand te houden. Zij beschikten echter niet over voldoende middelen om de onroerende goederen over te kunnen nemen. Bijgevolg zou de omzetting tot gevolg hebben dat zij een deel van het familiaal patrimonium zouden verliezen, hetgeen aldus een nadeel uitmaakt in hun hoofde. De door de langstlevende echtgenote beweerde financiële moeilijkheden werden al snel weerlegd. Zij verkocht namelijk de gezinswoning en hiervan hield zij, zelfs na aankoop van een nieuw appartement, nog een grote som geld over. Daarnaast genoot zij, naast haar pensioen, nog huurinkomsten uit de met vruchtgebruik bezwaarde studio. Bijgevolg was het hof van oordeel dat er geen economische nadelen verbonden waren aan het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenote. Dat er spanningen waren tussen beide partijen werd mee in rekening genomen, maar dit was volgens het hof niet te wijten aan het beheer van de desbetreffende onroerende goederen. Indien de omzetting zou worden ingewilligd, zouden deze spanningen enkel toenemen en zou de afstand tussen de partijen alleen maar groter worden. Gezien al het voorgaande wees het hof de vordering tot omzetting af.³⁸¹

Afdeling III. Rechtspraak waarin het omzettingsverzoek werd ingewilligd

161. Een eerste arrest waarin de omzettingsvordering werd toegestaan is dat van het hof van beroep te Antwerpen d.d. 8 april 2015. Het hof stond *in casu* de vordering tot omzetting ingesteld door de stiefdochter toe. Hierbij baseerde het hof zich hoofdzakelijk op de verstoorde relatie tussen de stiefdochter als blote eigenaar en de stiefmoeder als vruchtgebruikster. Volgens het hof zou het aanhouden van de relatie blote eigenaar-vruchtgebruiker enkel tot nog grotere moeilijkheden leiden, bijvoorbeeld wanneer men onderling de bijdragen in de onkosten dient te regelen.³⁸²

³⁸⁰ Brussel 15 januari 2024, *TEP* 2024, 332.

³⁸¹ Brussel 12 maart 2024, *TEP* 2024, 335.

³⁸² Antwerpen 8 april 2015, *T.Not.* 2015, 361; C. DECLERCK en G. DEKNUDT, "Erfrecht" in W. PINTENS en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2015*, Brugge, die Keure, 2015, (77) 80; S. TAILLIEU, "De belangenafweging bij de gerechtelijke omzetting van vruchtgebruik: overzicht van rechtspraak 2005-2021", *VIP* 2022, afl. 1, (26) 34-35.

162. Een volgend arrest waarin de omzetting weldegelijk werd toegestaan, dateert van 29 juni 2017. De vader vorderde als langstlevende echtgenoot de omzetting van zijn vruchtgebruik in een geldsom en dit zowel wat de roerende goederen betrof, alsook de onroerende goederen. Gezien de sfeer van wantrouwen en de moeizame communicatie tussen de partijen, oordeelde het hof dat het aangewezen was om over te gaan tot de omzetting.³⁸³

163. Ook in een arrest van 2 november 2017 werd de door de niet-gemeenschappelijke kinderen gevraagde omzetting toegewezen door het hof van beroep te Gent.³⁸⁴ Het hof baseerde zich *in casu* wederom op de sfeer van manifest wantrouwen en moeizame communicatie en samenwerking tussen de partijen.³⁸⁵

164. Het hof van beroep te Gent willigde d.d. 28 juni 2018 een omzettingsvordering in een geldsom in. De omzetting werd *in casu* gevraagd door één van de vier kinderen. De moeder als langstlevende en één ander kind sloten zich hierbij aan. De andere twee kinderen bleven zich echter tegen de omzetting verzetten aangezien zij de gezinswoning in het familiepatrimonium wilden houden en wilden verhuren. Gezien de staat van de woning kon deze echter niet, zonder aanzienlijke kosten te maken, verhuurd worden. Daarnaast speelde ook de slechte verstandhouding binnen de familie een belangrijke rol in de belangenafweging van het hof. Hierdoor was een gezamenlijk beheer namelijk niet aangewezen. De omzetting van het vruchtgebruik werd dan ook bevolen, dit ingevolge de verkoop van de gezinswoning.³⁸⁶

165. Zoals reeds vermeld, wees het hof van beroep te Brussel op 5 mei 2020 de omzettingsvordering ingesteld door de langstlevende echtgenote af (cf. *supra*, nr. 155). In eenzelfde arrest willigde het hof echter wel de tegenvordering tot omzetting uitgaande van één van de kinderen in. Het hof stond de omzetting in een geldsom toe aangezien de vruchtgebruikster op deze manier direct een som geld zou verkrijgen en dus een economisch voordeel, terwijl de kinderen samen de volle eigendom zouden verwerven. Bijgevolg konden de kinderen uit onverdeeldheid treden en aldus een einde maken aan de tussen hen bestaande onenigheid.³⁸⁷

166. Het hof van beroep te Antwerpen achtte het d.d. 13 oktober 2020 niet opportuun om de verhouding blote eigendom-vruchtgebruik te handhaven gezien de sfeer van wantrouwen en de moeizame communicatie tussen de partijen.³⁸⁸ Daarnaast nam de langstlevende een houding aan die niet verenigbaar was met deze van een diligent en correct vruchtgebruikster, daar zij bijvoorbeeld niet wist waar bepaalde met vruchtgebruik bezwaarde voertuigen zich bevonden. Aangezien de

³⁸³ Gent 29 juni 2017, *T.Not.* 2017, 790.

³⁸⁴ Gent 2 november 2017, *T.Not.* 2017, 925 en *NFM* 2019, 17, noot J. VERSTRAETE.

³⁸⁵ Gent 2 november 2017, *T.Not.* 2017, 925 en *NFM* 2019, 17, noot J. VERSTRAETE; C. DECLERCK en A. MAELFAIT, "Erfrecht" in W. PINTENS en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2018*, Brugge, die Keure, 2018, (55) 56; S. TAILLIEU, "De belangenafweging bij de gerechtelijke omzetting van vruchtgebruik: overzicht van rechtspraak 2005-2021", *VIP* 2022, afl. 1, (26) 33-34.

³⁸⁶ Gent 28 juni 2018, *T.Not.* 2019, 413; C. DECLERCK en A. MAELFAIT, "Erfrecht" in W. PINTENS en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2019*, Brugge, die Keure, 2019, (57) 57.

³⁸⁷ Brussel 5 mei 2020, *TEP* 2020, 723; S. TAILLIEU, "De belangenafweging bij de gerechtelijke omzetting van vruchtgebruik: overzicht van rechtspraak 2005-2021", *VIP* 2022, afl. 1, (26) 33.

³⁸⁸ Antwerpen 13 oktober 2020, *TBBR* 2022, 302.

vruchtgebruikster daarnaast nog relatief jong was, zou de verhouding tussen de partijen hoogstwaarschijnlijk nog jaren aanhouden.

Een ander element dat mee werd genomen in de belangenafweging was het feit dat de langstlevende niet voldoende kon aantonen dat zij een onverantwoord economisch nadeel zou lijden indien zou worden overgegaan tot de omzetting. Zij probeerde dit aan te tonen door te wijzen op het feit dat zij huurinkomsten haalde uit bepaalde met vruchtgebruik bezwaarde onroerende goederen. De stukken die zij aanbracht om dit te staven waren echter onrealistisch. Daarnaast zou de vruchtgebruikster ook een eigen onroerend goed in haar bezit gehad hebben, dat recent te koop werd aangeboden voor een aanzienlijk bedrag. Bijgevolg moest dit argument worden afgewezen en werd de omzettingsvordering ingewilligd.³⁸⁹

167. In een vonnis van 18 oktober 2021 willigde de familierechtbank van Henegouwen een omzettingsvordering in een som geld ingesteld door één van de zonen van de vruchtgebruiker in.³⁹⁰ Na het overlijden van de moeder heeft de vruchtgebruiker met zijn twee zonen een overeenkomst gesloten waarin bepaald werd dat enkele gronden uit de nalatenschap verkocht werden om renovatiewerken te financieren aan een woning waarvan hij vruchtgebruiker was ingevolge het overlijden van zijn echtgenote. Een deel van deze gelden werden echter gebruikt om privéschulden af te lossen. Bijgevolg vordert één van de zonen nu de omzetting van het vruchtgebruik op deze woning. Hij baseert zijn vordering op het bestaan van een conflictueuze relatie tussen hem en zijn vader, een vertrouwensbreuk ten gevolge van het foutief aanwenden van bovengenoemde gelden, het feit dat zijn vader niet in de mogelijkheid is om eventuele verdere renovatiewerken aan de woning te bekostigen en het feit dat zijn vader reeds meermaals makelaars heeft gecontacteerd om de woning – zonder medeweten van zijn zonen – te koop te stellen.

De vader verzette zich evenwel tegen deze omzetting. Hij riep in dat de relatie tussen hem en zijn zoon genormaliseerd was en dat hij uiteindelijk beslist heeft om, ondanks de breuk met zijn vriendin, toch in de woning te blijven wonen. Daarnaast baseerde hij zich nog op het feit dat hij reeds jaren in de woning verbleef, een gevorderde leeftijd had, met gezondheidsproblemen kampte en dat zijn financiële situatie precair was.

Op grond van het feit dat het vertrouwen tussen de partijen weg is en dat bijgevolg de dialoog die noodzakelijk is voor het naast elkaar kunnen bestaan van vruchtgebruik en blote eigendom afwezig lijkt, willigde de rechtbank de omzettingsvordering in. Bijkomend argument was het feit dat de vader effectief in de financiële onmogelijkheid verkeerde om eventuele grove herstellingen aan het onroerend goed uit te voeren, hetgeen in de toekomst opnieuw zou kunnen leiden tot wrijving tussen de partijen.³⁹¹

³⁸⁹ Antwerpen 13 oktober 2020, *TBBR* 2022, 302.

³⁹⁰ Famrb. Henegouwen (afd. Charleroi) 18 oktober 2021, onuitg., https://www-stradalex-com.bib-proxy.uhasselt.be/nl/sl_src_publ_jur_be/document/tfam_20_1643_A-FR.

³⁹¹ Famrb. Henegouwen (afd. Charleroi) 18 oktober 2021, onuitg., https://www-stradalex-com.bib-proxy.uhasselt.be/nl/sl_src_publ_jur_be/document/tfam_20_1643_A-FR.

168. Een laatste vonnis betreft dit van de familierechtbank van Waals-Brabant d.d. 13 oktober 2023.³⁹² Een zoon van de vruchtgebruikster vorderde in casu de omzetting van haar vruchtgebruik aangezien dit volgens hem de enige manier was om een einde te stellen aan de reeds lang aanslepende vereffening van de nalatenschap van zijn vader. Aangezien hij geen problemen wenste met zijn moeder, beperkte hij zijn vordering tot twee verhuurde investeringspanden behorend tot de nalatenschap van zijn vader. De moeder vond echter dat deze omzettingsvordering rechtsmisbruik uitmaakte aangezien zij reeds meer dan 100 jaar oud was en dus niet meer lang zou leven. Door de omzetting zou zij bovendien haar vruchtgebruik op deze goederen verliezen, waarvan de inkomsten er voor zorgden dat zij haar laatste jaren nog comfortabel kon doorbrengen. Indien er effectief werd overgegaan tot omzetting van haar vruchtgebruik, zou zij praktisch niets meer ontvangen gezien haar leeftijd.

In casu willigde de rechtbank de vordering in op basis van het feit dat de zoon slechts de omzetting vordert met betrekking tot twee panden. De moeder was namelijk eigenares van verschillende investeringspanden en toonde bijgevolg onvoldoende aan dat haar leven ernstig (financieel) geïmpacteerd zou zijn door de omzetting. De rechtbank was dan ook van oordeel dat de zoon zijn rechten niet uitoefende op een manier die de grenzen van een normaal en diligent persoon te buiten gaan. Bijgevolg was de omzetting aangewezen.³⁹³

Afdeling IV. Bevindingen

169. Uit voorgaande analyse blijkt dat verscheidene elementen/criteria een rol spelen bij de gerechtelijke belangenafweging. Bepaalde criteria worden zelfs in het merendeel van de uitspraken aangehaald, bijvoorbeeld de 'sfeer van manifest wantrouwen en moeizame communicatie'. Andere elementen waarmee rekening wordt gehouden, zijn: kosten van eventuele onderhouds- en herstellingswerken, instandhouding van het familiepatrimonium, de staat van het onroerend goed, de leeftijd van de vruchtgebruiker, mogelijke economische nadelen, houding van de vruchtgebruiker, de billijkheid, financiële mogelijkheden van de partijen etc. Traditioneel werd aangenomen dat de rechter enkel rekening kon houden met concrete, materiële elementen eigen aan de zaak.³⁹⁴ Vandaag wordt echter algemeen aanvaard dat ook sentimentele en menselijke aspecten een rol dienen te spelen in de afweging die de rechter maakt.³⁹⁵ De figuur in bijlage bevat een weergave aangaande de frequentie van inroeping van elk beoordelingscriterium in de uitgevoerde rechtspraakanalyse. Verschillende van de uitspraken zijn meermaals opgenomen in deze figuur, daar meer dan één criterium werd ingeroepen om de omzettingsvordering in te willigen, dan wel te weigeren.

³⁹² Famrb. Waals-Brabant 13 oktober 2023, onuitg., https://www-stradalex-com.bib-proxy.uhasselt.be/nl/sl_src_publ_jur_be/document/tfam_11-133-A-FR.

³⁹³ Famrb. Waals-Brabant 13 oktober 2023, onuitg., https://www-stradalex-com.bib-proxy.uhasselt.be/nl/sl_src_publ_jur_be/document/tfam_11-133-A-FR.

³⁹⁴ M. PUELINCKX-COENE, J. VERSTRAETE, N. GEELHAND en I. VERHAERT, "Overzicht van rechtspraak, Erfenissen 1996-2004", *TPR* 2005, 449 (486).

³⁹⁵ A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 54; J. VERSTRAETE, "De omzetting van het erfrechtelijk vruchtgebruik" in J. VERSTRAETE (ed.), *De verdeling van de nalatenschap*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, (571) 589-590.

170. Uit eerdere rechtspraakanalyses kwamen telkens min of meer dezelfde criteria naar voren.³⁹⁶ Niettegenstaande het gebrek aan wettelijk vastgelegde criteria, bestaat er dus toch in zekere mate een consensus over de elementen die mee in rekening dienen te worden genomen. Verschillende van deze criteria waren zelfs al opgenomen in de voorbereidende werken bij de wet van 14 mei 1981 als richtinggevende toetsstenen voor de rechter.³⁹⁷ De criteria lijken de afgelopen decennia dan ook grotendeels ongewijzigd te zijn gebleven.

Dit neemt niet weg dat de rechter over een grote appreciatiebevoegdheid beschikt bij de invulling van de criteria. Bijgevolg blijft de gerechtelijke omzetting tot op zekere hoogte een onzekere piste. In verschillende uitspraken baseert men zich bijvoorbeeld op de 'sfeer van manifest wantrouwen en moeizame communicatie tussen de partijen'. Waar dit meestal een element is om de omzettingsvordering toe te kennen (cf. *supra*, o.a. nr. 166), vindt de rechter dit in andere gevallen niet overtuigend genoeg en kiest hij ervoor om andere criteria zwaarder te laten doorwegen (cf. *supra*, o.a. nr. 156).

171. Er is aldus sprake van een zeer casuïstische invulling van de bepalingen inzake het erfrechtelijk omzettingsrecht. Dit zorgt ervoor dat het een complexe rechtsfiguur is die aanleiding kan geven tot (rechts)onzekerheid. De vraag hierbij is dan ook of een wettelijk vastgelegde lijst van in aanmerking te nemen criteria deze rechtsonzekerheid kan beperken.

Indien we kijken naar de verblijfsregeling waarvan sprake is in artikel 374 oud BW, dan zien we dat de wetgever ook hier ervoor heeft gekozen om geen lijst van concrete criteria aan te reiken. Uit onderzoek blijkt echter dat in de rechtspraak weldegelijk een consensus bestaat over de in aanmerking te nemen elementen. Er gaan dan ook stemmen op om deze criteria als een exemplatieve lijst op te nemen in de wet. Op deze manier zouden rechtszoekenden een gevoel van rechtszekerheid kunnen verkrijgen. Men weet dan namelijk opvoorhand welke criteria een rol zullen spelen bij de behandeling van zijn verzoek.³⁹⁸

Ik sluit mij aan bij deze argumentatie. Aangezien er toch – zoals blijkt uit bovenstaande rechtspraakanalyse – eensgezindheid bestaat in de rechtspraak over de in aanmerking te nemen criteria, kan men deze net zo goed niet-limitatief inschrijven in de wet. Dit zal de partijen nog geen zekerheid bieden wat de uitkomst van de procedure betreft, maar hun wel een indruk van rechtszekerheid geven. Ik denk persoonlijk ook dat partijen sneller een rechtvaardigheidsgevoel zullen ervaren indien een rechter effectief uitspraak doet op basis van de wet. Daarnaast kan een wettelijke lijst van beoordelingscriteria misschien ook een houvast bieden voor partijen om zelf een akkoord te bereiken bij een minnelijke omzetting.

³⁹⁶ Zie o.a. S. TAILLIEU, "De belangenafweging bij de gerechtelijke omzetting van vruchtgebruik: overzicht van rechtspraak 2005-2021", *VIP* 2022, afl. 1, 26-39; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 54-55.

³⁹⁷ Verslag COOREMAN, *Parl.St.* Senaat, 1980-81, nr. 600/2, 19.

³⁹⁸ C. VAN ROY, *De (on)deelbaarheid van het kind*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 305-311.

Een mogelijke valkuil van een dergelijke wettelijke lijst is evenwel dat de appreciatiemarge van de rechter voor een stukje gereduceerd wordt. Bijgevolg is het mijns inziens belangrijk om enkel te opteren voor een exemplatieve lijst, die als aanknopingspunt geldt voor de rechter, maar nog voldoende ruimte laat voor maatwerk. Gezien de vaak complexe familiale situaties, is het naar mijn mening namelijk noodzakelijk om vast te houden aan de casuïstische aanpak die de gerechtelijke omzetting vandaag kenmerkt.

172. Hoewel de rechtspraak inzake de gerechtelijke omzetting reeds schaars is, zal dit aantal bij nieuw samengestelde gezinnen naar alle waarschijnlijkheid enkel nog dalen. Bij de nieuwe vereenvoudigde omzettingmogelijkheid is het in de eerste plaats namelijk enkel de notaris-vereffenaar die in aanraking komt met de omzetting (cf. *supra*, nr. 149).

Tussenconclusie

173. Wanneer de omzettingvordering betrekking heeft op andere dan de preferentiële goederen zal de rechter meestal – behoudens nalatenschappen opengevallen sinds 1 september 2018 wat betreft de samenloop situatie van de langstlevende met niet-gemeenschappelijke kinderen – moeten overgaan tot een belangenafweging. Belangrijk hierbij is dat de wet geen criteria vastlegt waarmee de rechter rekening dient te houden bij deze belangenafweging. Uit de uitgevoerde rechtspraakanalyse blijkt echter dat er in de praktijk in zekere mate toch eensgezindheid bestaat over de in overweging te nemen elementen (cf. *supra*, nr. 170). Desondanks blijft de gerechtelijke omzetting een onzekere piste gezien de grote appreciatiebevoegdheid die aan de rechter toekomt bij de invulling van deze criteria (cf. *supra*, nr. 170).

DEEL III. Het omzettingsrecht van het erfrechtelijk vruchtgebruik *de lege ferenda*

174. Het goederen- en erfrecht hebben al verschillende evoluties ondergaan om te komen tot regels die zo goed als mogelijk aansluiten bij onze huidige samenleving. Bij de hervorming van het goederenrecht werd namelijk een nieuwe regeling ingevoerd inzake de financiering van grove herstellingen bij vruchtgebruik teneinde een meer billijke regeling te bieden, voornamelijk in nieuw samengestelde gezinnen (cf. *supra*, nr. 34). Daarnaast werd bij de hervorming van het erfrecht getracht een billijk evenwicht na te streven tussen de langstlevende echtgenoot enerzijds en de andere erfgenamen – in casu de kinderen van de erflater – anderzijds (cf. *supra*, nr. 24). Om tegemoet te komen aan de veranderende samenleving, werd met de erfwet van 31 juli 2017 dan ook de omzetting van het vruchtgebruik op eerste verzoek ingevoerd (cf. *supra*, nrs. 85-86).

175. Zoals uit de vorige delen van deze scriptie blijkt, zijn er evenwel nog heel wat onduidelijkheden, discussie- en twistpunten in de rechtspraak en/of rechtsleer die opheldering behoeven opdat de erfrechtelijke omzetting de zekerheid en duidelijkheid kan bieden die noodzakelijk zijn na het overlijden van een persoon (cf. *supra*, nrs. 86, 94, 95, 99, 107, 116, 122, 126, 140, 143 en 171). In dit deel zal dan ook worden getracht enkele aanbevelingen te formuleren.

176. Ten eerste zou er duidelijkheid moeten worden geboden over het al dan niet van toepassing zijn van het omzettingsrecht op vruchtgebruik toegekend via huwelijksvoordelen (cf. *supra*, nr. 94). In de rechtsleer bestaat al jaren – en mijns inziens vandaag nog steeds – onenigheid over deze vraag. Het argument dat de invoering van artikel 3.161 BW een einde gesteld heeft aan de onzekerheid met betrekking tot deze vraag volg ik niet (cf. *supra*, nr. 94). Persoonlijk sluit ik mij aan bij de visie die opteert voor een letterlijke lezing van de wet. Om het vraagstuk definitief af te sluiten, pleit ik dan ook voor een expliciete bevestiging hiervan in artikel 4.62, §1, eerste lid BW of in parlementaire stukken. De wetgever dient er mijns inziens voor te zorgen dat er geen enkele ruimte wordt gelaten voor andere interpretaties. Dit zal zorgen voor meer zekerheid voor de erfgenamen (en practici), hetgeen zal bijdragen aan het voorkomen van familiale moeilijkheden en conflicten. Ook het hof van beroep te Gent oordeelde – weliswaar voor de inwerkingtreding van de erfwet van 31 juli 2017³⁹⁹ – in deze zin (cf. *supra*, nr. 94).⁴⁰⁰

177. Ten tweede dient ook de discussie omtrent het al dan niet van toepassing zijn van het omzettingsrecht en het vetorecht indien de goederen niet volledig tot de nalatenschap of tot het gemeenschappelijk vermogen behoren voorgoed beslecht te worden (cf. *supra*, nr. 95). Gezien het stijgend aantal van nieuw samengestelde gezinnen is dit namelijk een zeer belangrijke vraag.

Stel dat de gezinswoning eigendom was van een getrouwd koppel waarbij de echtgenote reeds eerder overleed. Ingevolge haar overlijden, zal de woning in principe voor de helft in volle eigendom toebehoren aan de kinderen uit dit eerste huwelijk. Indien de langstlevende echtgenoot hertrouwt

³⁹⁹ Wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *BS* 1 september 2017.

⁴⁰⁰ Gent 2 november 2017, *NFM* 2019, 17, noot J. VERSTRAETE.

en dan als eerste overlijdt, zal deze gezinswoning dan ook niet volledig tot zijn nalatenschap behoren. Kunnen zijn langstlevende echtgenote en/of zijn kinderen uit zijn eerder huwelijk met betrekking tot deze woning dan de omzetting vorderen? Indien deze vraag positief beantwoord wordt, kan de langstlevende echtgenote uit het tweede huwelijk dan ook een vetorecht laten gelden met betrekking tot de omzetting op deze gezinswoning?

Ook hier sluit ik mij aan bij de strekking die pleit voor een letterlijke lezing van de wettekst (cf. *supra*, nr. 95). De wet vereist nergens dat de goederen – in casu in het bijzonder de gezinswoning – volledig tot de nalatenschap of tot het gemeenschappelijk vermogen behoren opdat het omzettingsrecht en bijgevolg het vetorecht geldt. Indien men dit aldus zou vereisen, voegt men een voorwaarde toe aan de wet die nergens gesteld wordt. Om alle twijfel de wereld uit te helpen, zou ook hieromtrent een expliciete bevestiging in de wettekst (of in parlementaire stukken) toegevoegd moeten worden. Dit vereist wederom een aanpassing van artikel 4.62, §1, eerste lid BW. Daarnaast zou ook in artikel 4.61, §7 BW en artikel 4.147, §2, eerste lid BW expliciet opgenomen moeten worden dat het geenszins vereist is dat de woning in kwestie volledig tot de nalatenschap of tot het gemeenschappelijk vermogen behoort opdat de concrete reserve en het vetorecht gelden. Uiteraard gelden het omzettingsrecht, vetorecht en de concrete reserve in dit geval enkel op het aandeel dat weldegelijk tot de nalatenschap of tot het gemeenschappelijk vermogen behoorde – dus op het aandeel van de eerststervende echtgenoot in de gezinswoning - en niet op het aandeel van de derde in de woning. Anders zou men afbreuk kunnen doen aan de rechten van deze derde.

178. Ten derde is opheldering met betrekking tot de omzettingsmodaliteiten aangewezen. Zowel de vraag of de wettelijke opsomming van de omzettingswijzen limitatief is als de vraag of een voorafgaande keuze van omzettingsmodaliteit verplicht is, geven aanleiding tot gedifferentieerde opvattingen (cf. *supra*, nrs. 107 en 122). Ik ben van oordeel dat een regeling tussen de verschillende bestaande visies in het billijkst zou zijn. Ik zou dan ook een tussenoplossing willen voorstellen.

In principe is de rechter gebonden door het beschikkingsbeginsel en kan hij enkel de omzettingsmodaliteit zoals gevorderd door de partijen toestaan. Op dit punt sluit ik mij dan ook aan bij de meerderheidsopvatting en ben ik van oordeel dat het verzoekschrift weldegelijk een keuze van omzettingsmodaliteit dient te bevatten (cf. *supra*, nr. 122). Naar mijn mening kan in eenzelfde context echter een bepaalde omzettingsmodaliteit onbillijk zijn – en bijgevolg een weigering van de omzettingsovereenkomst tot gevolg hebben – terwijl een andere omzettingsmodaliteit wel gerechtvaardigd is. In deze situatie pleit ik dan ook voor een afwijkingsmogelijkheid.

Indien de omzetting niet kan worden toegewezen omwille van het feit dat de door de verzoekende partij gevorderde omzettingsmodaliteit onbillijk is, zou mijns inziens een andere omzettingsmodaliteit voorgesteld moeten kunnen worden. Om geen afbreuk te doen aan het beschikkingsbeginsel, volg ik op dit punt het hof van beroep te Brussel. In een arrest d.d. 17 februari 2009 oordeelde het hof namelijk dat de rechter de zaak gewoon kan doorverwijzen naar de notaris-vereffenaar die dan de meest adequate of opportune wijze van omzetting kan bepalen (cf. *supra*, nr. 122).⁴⁰¹ De notaris-vereffenaar zou dan een andere omzettingsovereenkomst moeten kunnen voorstellen,

⁴⁰¹ Brussel 17 februari 2009, *T.Not.* 2009, 311.

hetgeen naar mijn mening geen schending zou uitmaken van het beschikkingsbeginsel, gezien de uitgebreide taak en bevoegdheden die aan de notaris toekomen.⁴⁰²

Ik verklaar mij nader aan de hand van een voorbeeld. In verschillende vonnissen en/of arresten wordt bij de belangenafweging het argument van de instandhouding van het familiepatrimonium ingeroepen. Indien er effectief sprake is van goederen die belangrijk zijn voor bepaalde familieleden, aangezien ze bijvoorbeeld reeds verschillende generaties in de familie zijn, zou naar mijn mening een omzetting in een geldsom in bepaalde gevallen onbillijk kunnen zijn. Indien de erfgenamen namelijk niet over voldoende financiële middelen beschikken om het vruchtgebruik te kunnen afkopen, dringt zich hoogstwaarschijnlijk een verkoop van de goederen op. Bijgevolg zouden de goederen niet langer in de familie gehouden kunnen worden. In deze situatie kan mijns inziens een andere omzettingsmodaliteit wel een oplossing bieden. Indien men overgaat tot een omzetting in volle eigendom van met vruchtgebruik belaste goederen, kan de omzetting plaatsvinden én blijft het familiepatrimonium – eventueel gedeeltelijk – behouden. Mocht de verzoekende partij in casu nu de omzetting in een geldsom gevorderd hebben, dan zou de rechter dus van oordeel kunnen zijn dat de omzetting niet aangewezen is aangezien het familiaal patrimonium verloren zou gaan. In dat geval is naar mijn mening de beste oplossing dat de rechter de omzetting weldegelijk toestaat – uiteraard enkel indien een andere omzettingswijze wel voor een billijk resultaat zou zorgen – en doorverwijst naar een notaris-vereffenaar die dan op zoek kan gaan naar de meest geschikte omzettingswijze. Op deze manier kan men iedereen tevreden stellen: de verzoekende partij verkrijgt de omzetting van het vruchtgebruik en de andere erfgenamen krijgen de mogelijkheid om het familiaal patrimonium in stand te houden.

179. Ten vierde stel ik voor om in de wet een exemplatieve lijst van beoordelingscriteria met betrekking tot de gerechtelijke belangenafweging in te voeren. Door de invoeging van een extra paragraaf in artikel 4.61 BW, zou men in dit artikel een niet-limitatieve lijst van toetsstenen kunnen opnemen. Naar mijn mening dient deze lijst gebaseerd te zijn op de criteria die in de rechtspraak het vaakst in aanmerking worden genomen. Aangaande de criteria die veelvuldig terugkomen in rechterlijke uitspraken bestaat mijns inziens namelijk al een zekere mate van eensgezindheid in de rechtspraak dat deze voor een billijke uitkomst zorgen. Ik ben persoonlijk van oordeel dat een opname van deze criteria in de wet bevorderlijk zal zijn voor de rechtszekerheid en een houvast kan bieden aan partijen bij een minnelijke omzetting (cf. *supra*, nr. 171). Het is naar mijn mening evenwel van belang dat het slechts om een exemplatieve lijst gaat, zodanig dat nog voldoende ruimte wordt gelaten aan de rechter/rechtbank om maatwerk te leveren.

Bijlage 1 bevat een grafiek met een weergave van de frequentie van de in aanmerking genomen criteria in de geanalyseerde rechterlijke uitspraken. De criteria in volgend voorstel van artikel zijn dan ook op deze grafiek gebaseerd.

⁴⁰² B. VAN DEN BERGH, "Over het beschikkingsbeginsel en de lijdelijkheid van de notaris-vereffenaar in de procedure van gerechtelijke vereffening en verdeling", *BN* 2019, (157) 160.

Voorstel van aanvulling van artikel 4.61 BW:

Behalve in de omstandigheden waarvan sprake in paragraaf 2 en zonder afbreuk te doen aan hetgeen bepaald is in paragraaf 7, zal de rechtbank overgaan tot een belangenafweging. De rechtbank kan hierbij onder andere rekening houden met:

1° De leeftijd van de vruchtgebruiker;

2° De verstandhouding tussen de partijen;

3° De instandhouding van het familiepatrimonium;

4° De financiële draagkracht van de partijen;

5° De eventuele nood aan grove restauratiewerken met betrekking tot de met vruchtgebruik bezwaarde goederen.

180. Tot slot is mijn inziens ook een herziening vereist inzake de fiscale waardering van het vruchtgebruik voor de verschuldigde erf- of registratielasting (cf. *supra*, nr. 126). Indien de instant-veroudering van artikel 4.64, §2 BW wordt toegepast, zal de waarde van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot dalen. Voor de berekening van de erfbelasting wordt hier echter geen rekening mee gehouden. Bijgevolg zal men erfbelasting dienen te betalen op een grotere som dan men effectief verkrijgt als langstlevende. Mijns inziens is dit allesbehalve billijk en dient men bij de begroting van de successierechten dan ook rekening te houden met de waarde van het vruchtgebruik na toepassing van de instant-veroudering.

Besluit

181. Sinds de wet van 14 mei 1981 verkrijgt de langstlevende echtgenoot in principe een erfdeel in vruchtgebruik. De opsplitsing tussen vruchtgebruik en blote eigendom is echter op verschillende vlakken suboptimaal. Bijgevolg heeft de wetgever voorzien in een specifieke beëindigingsmogelijkheid, zijnde de omzetting van het erfrechtelijk vruchtgebruik. Deze masterscriptie trachtte aan de hand van een aantal subonderzoeksvragen dan ook een antwoord te bieden op volgende centrale onderzoeksvraag: *"Wat houdt het erfrechtelijk omzettingsrecht van het vruchtgebruik vandaag in wanneer men focust op de samenloopsituatie van de langstlevende echtgenoot met (al dan niet gemeenschappelijke) kinderen van de erflater?"*.

182. In het eerste deel werd ingezoomd op de eerste subonderzoeksvraag, die als volgt luidt: *"Wat zijn de verschillende rechten en plichten van de erfrechtelijke vruchtgebruiker en blote eigenaar en in welke mate wijken deze af van het gemeen recht inzake vruchtgebruik?"*. Er werd gekeken welke verschillen er bestaan tussen het erfrechtelijk vruchtgebruik en het gemeen recht inzake vruchtgebruik. Hieruit bleek dat beide grotendeels onderworpen zijn aan dezelfde regelgeving. Gezien de bijzondere aard van het erfrechtelijk vruchtgebruik werd echter ook voorzien in een aantal afwijkende regels.

183. De tweede subonderzoeksvraag, zijnde: *"Wat zijn de kenmerken en modaliteiten van het erfrechtelijk omzettingsrecht: wie zijn de titularissen van dit recht, hoe dient het erfrechtelijk vruchtgebruik gewaardeerd te worden en wat is de fiscale impact ervan?"* werd uitgebreid behandeld in het eerste hoofdstuk van deel II. Er werd hierbij een omstandig onderzoek verricht naar de figuur van de erfrechtelijke omzetting, hetgeen een behoorlijk uitgebreide wettelijke regeling kent. Uit het uitgevoerde onderzoek – met focus op de samenloopsituatie van de langstlevende echtgenoot met (al dan niet gemeenschappelijke) kinderen van de erflater – blijkt echter dat er in de praktijk toch nog verschillende wezenlijke discussiepunten bestaan. In deel III werden hiervoor enkele aanbevelingen geformuleerd. Zo is mijns inziens onder meer een herziening van de fiscale waarderingsregels van het vruchtgebruik noodzakelijk.

184. In deel II, hoofdstukken II en III werd aan de hand van onder andere een uitgebreide rechtspraakanalyse getracht een antwoord te bieden op de derde subonderzoeksvraag, namelijk: *"Wat is de concrete inhoudelijke draagwijdte van het erfrechtelijk omzettingsrecht bij samenloop tussen de langstlevende echtgenoot en kinderen van de erflater?"*. Specifiek lag de focus hierbij op de belangenafweging die de rechter maakt bij een gerechtelijke omzettingsvordering en welke criteria hierbij in aanmerking worden genomen. Ondanks het feit dat de wet geen wettelijke criteria bevat waarmee de rechter rekening dient te houden, bleek uit de rechtspraakanalyse dat er tot op zekere hoogte toch eensgezindheid bestaat omtrent de in aanmerking te nemen elementen. In veel van de geanalyseerde uitspraken kwamen dan ook dezelfde criteria terug. Om evenwel meer rechtszekerheid te bewerkstelligen en een houvast te bieden aan zowel de partijen als de rechter, pleit ik voor een inschrijving in de wet van een exemplatieve lijst van beoordelingscriteria inzake de gerechtelijke belangenafweging (cf. *supra*, nr. 179).

185. Concluderend kan gesteld worden dat de opsplitsing in blote eigendom voor de kinderen en vruchtgebruik voor de langstlevende echtgenoot naar mijn mening een billijke oplossing uitmaakt. Het levenskader van de langstlevende blijft (min of meer) behouden, terwijl de kinderen ook voldoende aanspraken krijgen en hun rechten slechts tijdelijk worden opgeschort. Opdat het ook in de praktijk een billijke en goede oplossing uitmaakt, is evenwel vereist dat de mogelijkheid om een einde te stellen aan deze opsplitsing – zijnde de figuur van de erfrechtelijke omzetting – voldoende duidelijk en uitputtend geregeld is.

Zoals blijkt uit voorgaand onderzoek, is de erfrechtelijke omzetting een belangrijke, maar ook zeer complexe rechtsfiguur. Opdat de essentiële duidelijkheid en zekerheid kunnen worden geboden, zijn er nog verschillende onduidelijkheden, discussie- en of twistpunten die opheldering behoeven. De veiligste piste voor de erfgenamen is en blijft dan ook een minnelijke omzetting. De gerechtelijke omzetting zorgt – gezien de gerechtelijke belangenafweging – namelijk voor veel onzekerheid wegens de casuïstische aanpak en het gebrek aan wettelijk vastgelegde beoordelingscriteria.

Lijst van geraadpleegde werken

Wetgeving

- Boek 4 Burgerlijk Wetboek, *BS* 14 mei 2019.
- Gerechtelijk wetboek, *BS* 31 oktober 1967.
- Wet van 20 november 1896, *BS* 27 november 1896.
- Wet van 14 mei 1981 tot wijziging van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot, *BS* 27 mei 1981.
- Wet van 22 mei 2014 houdende invoeging van artikel 624/1 van het Burgerlijk Wetboek en tot wijziging van artikel 745sexies van hetzelfde wetboek teneinde de regels vast te leggen voor de waardering van het vruchtgebruik in geval van omzetting van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot en de van de langstlevende wettelijk samenwonende, *BS* 13 juni 2014.
- Wet van 19 juni 2016 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de berekening van de waarde van het vruchtgebruik betreft, *BS* 21 juni 2016.
- Wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *BS* 1 september 2017.
- Wet van 22 juli 2018 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek en diverse andere bepalingen wat het huwelijksvermogensrecht betreft en tot wijziging van de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse bepalingen ter zake, *BS* 27 juli 2018.
- Wet van 4 februari 2020 houdende boek 3 “Goederen” van het Burgerlijk Wetboek, *BS* 17 maart 2020.
- Wet van 19 januari 2022 houdende boek 2, titel 3, “Relatievermogensrecht” en boek 4 “Nalatenschappen, schenkingen en testamenten” van het Burgerlijk Wetboek, *BS* 14 maart 2022.
- Vlaamse Codex Fiscaliteit van 13 december 2013, *BS* 23 december 2013.
- Programmadecreet van 20 december 2024 bij de begroting 2025, *BS* 30 december 2024.
- Ministerieel besluit tot bepaling van de omzettingstabellen van het vruchtgebruik als bedoeld in artikel 4.64, §§3 en 5, van het Burgerlijk Wetboek, *BS* 8 juli 2024.
- Wetsvoorstel tot wijziging van artikel 745sexies van het Burgerlijk Wetboek teneinde de regels vast te leggen voor de waardering van het vruchtgebruik in geval van omzetting van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot en van de langstlevende wettelijk samenwonende, en houdende invoeging van artikel 624/1 in het Burgerlijk Wetboek, *Parl.St.* Senaat 2013-14, nr. 5-2338/1.
- Verslag bij wetsontwerp tot wijziging van artikel 745sexies van het Burgerlijk Wetboek teneinde de regels vast te leggen voor de waardering van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot en van de langstlevende wettelijk samenwonende, en houdende invoeging van artikel 624/1 in het Burgerlijk Wetboek, *Parl.St.* Kamer 2013-14, nr. 3451/003.

- Wetsvoorstel van 25 januari 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *Parl.St.* Kamer 2016-17, nr. 54-2282/001.
- Wetsvoorstel van 13 december 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat het huwelijksvermogensrecht betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *Parl.St.* Kamer 2017-2018, nr. 54-2848/001.
- Wetsvoorstel houdende invoeging van boek 3 "Goederen" in het nieuw Burgerlijk Wetboek, *Parl.St.* Kamer 2019, nr. 55-0173/001.
- Wetsvoorstel houdende boek 2, titel 3, "Relatievermogensrecht" en boek 4 "Nalatenschappen, schenkingen en testamenten" van het Burgerlijk Wetboek, *Parl.St.* Kamer 2019-20, nr. 55-1272/001.
- Verslag COOREMAN, *Parl.St.* Senaat, 1980-81, nr. 600/2.

Rechtspraak

- GwH 16 mei 2019, nr. 66/2019.
- Gent 26 september 1997, *T.Not.* 1999, 151.
- Antwerpen 25 mei 1998, *T.Not.* 1999, 67.
- Antwerpen 8 mei 2000, *RW* 2000-01, 1279.
- Brussel 8 januari 2001, *RW* 2001-02, 314.
- Antwerpen 20 november 2006, *NJW* 2007, 321.
- Gent 29 maart 2007, *T.Not.* 2009, 28.
- Brussel 17 februari 2009, *T.Not.* 2009, 311.
- Gent 15 januari 2015, *RW* 2015-16, 1348.
- Antwerpen 8 april 2015, *T.Not.* 2015, 361.
- Gent 17 september 2015, *T.Not.* 2015, 670.
- Gent 19 november 2015, *T.Not.* 2017, 433.
- Gent 24 november 2016, *T.Not.* 2017, 254.
- Gent 29 juni 2017, *T.Not.* 2017, 790.
- Gent 28 september 2017, *RW* 2019-20, 64.
- Gent 2 november 2017, *T.Not.* 2017, 925 en *NFM* 2019, 17, noot J. VERSTRAETE.
- Gent 4 januari 2018, *TEP* 2018, 194 en *RW* 2020-21, 431.
- Gent 28 juni 2018, *T.Not.* 2019, 413.
- Gent 23 mei 2019, *RABG* 2020, afl. 4, 307, noot B. VERLOOY.
- Gent 10 oktober 2019, *T.Not.* 2020, 253, noot J. VERSTRAETE.
- Brussel 5 mei 2020, *TEP* 2020, 723.
- Antwerpen 13 oktober 2020, *TBBR* 2022, 302.
- Gent 4 maart 2021, *T.Not.* 2022, 317.
- Gent 5 mei 2022, *T.Not.* 2022, 1021.
- Brussel 15 januari 2024, *TEP* 2024, 332.
- Brussel 12 maart 2024, *TEP* 2024, 335.
- Rb. Brussel 20 maart 1987, *T.Not.* 1989, 366.

- Rb. Antwerpen 23 mei 1997, *T.Not.* 1998, 128.
- Rb. Nijvel 21 maart 2002, *JT* 2002, 520.
- Rb. Leuven 14 februari 2003, *FJF* 2003, 900.
- Rb. Brussel 23 oktober 2009, *RNB* 2010, 575, noot D. STERCKX.
- Rb. Luik 15 oktober 2015, *JLMB* 2016, 89.
- Famrb. Brussel 11 mei 2017, nr. 16/6722/A, onuitg.
- Famrb. Namen 19 juni 2017, *Act.dr.fam.* 2017, 182.
- Famrb. Henegouwen (afd. Charleroi) 1 april 2020, onuitg.
- Famrb. Henegouwen (afd. Charleroi) 12 oktober 2020, onuitg.
- Famrb. Henegouwen (afd. Bergen) 3 september 2021, onuitg.
- Famrb. Henegouwen (afd. Charleroi) 18 oktober 2021, onuitg.
- Famrb. Waals-Brabant 13 oktober 2023, onuitg.
- Famrb. Henegouwen (afd. Charleroi) 16 oktober 2023, *RNB* 2024, 160.

Rechtsleer

Boeken

- BARBAIX, R. en VERBEKE, A.-L., *Beginselen erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 312 p.
- BARBAIX, R. en VERBEKE, A.-L., *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 200 p.
- BARBAIX, R., *Familiaal vermogensrecht in essentie (derde editie)*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 420 p.
- BARBAIX, R., *Het nieuwe erfrecht 2017 : aangepast aan de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake*, Brussel, Intersentia, 2017, 373 p.
- BARBAIX, R., *Handboek familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2018, 1025 p.
- BARBAIX, R., *Familiaal vermogensrecht in essentie (vijfde editie)*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 436 p.
- BARBAIX, R., BLOMME, C., CROMMEN, J., DE NIJS, R., ELSERMANS, R., JANSEN, R., JANSSENS, L., JANSSENS, S., LABEEUW, N., LEIRE, D., MEERSMAN, N., MOSSELMANS, S., NYS, H., NYS, K., SAGAERT, V., VAN DEN BERGH, B., VAN DEN BOSSCHE, A., VAN DEN HOUTE, B., VERDICKT, B., VERSTRAETE, J., VYNCKE, E., WUYTS, L. en WUYTS, T., *Focus op nalatenschappen, schenkingen en testamenten*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2023, 350 p.
- BERNARD, N. en HAVET, B. (eds.), *Le droit des biens revisité : après la loi du 4 février 2020*, Limal, Anthemis, 2021, 371 p.
- BOUFFLETTE, S. en SALVÉ, A., *Usufruit, usage et habitation : Aspects civils*, Brussel, Bruylant, 2014, 268 p.
- BUYSSE, E., *Een nieuw hersamengesteld gezin! Denk eerder aan later*, Gent, Story Publishers, 2011, 144 p.
- CARETTE, N. en JANSEN, R., *Handboek Goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2022, 906 p.

- CASMAN, H. en VASTERSAVENTS, A., *De langstlevende echtgenote: erfrechtelijke en huwelijksvermogensrechtelijke aspecten*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1982, 254 p.
- CASMAN, H., VAN OOSTERWIJCK, G., VAN LOOK, M. en PUELINCKX-COENE, M., *Het nieuwe erfrecht van de langstlevende echtgenoot: eerste commentaar op de wet van 14 mei 1981*, Antwerpen – Amsterdam, Maarten Kluwer's internationale uitgeverij, 1982, 90 p.
- CASMAN, H., VERBEKE, A.-L., NIJBOER, N., SLAETS, S. en VERDICKT, B., *Vermogensplanning tussen echtgenoten anno 2020*, Antwerpen, Intersentia, 2020, 154 p.
- CASMAN, H., VERBEKE, A.-L., NIJBOER, N., SLAETS, S. en VERDICKT, B., *Vermogensplanning tussen echtgenoten*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 158 p.
- CULOT, A., DEGÉE, J.-M., DELNOY, P., DE PAGE, P., DE STEFANI, I., MORSA, M. en MUND, M., *Les familles recomposées : défis civils, fiscaux et sociaux*, Limal, Anthemis, 2013, 262 p.
- DANSAERT, G., *Commentaire de la loi du 20 novembre 1896 sur les droits successoraux du conjoint survivant*, Brussel, Bruylant-Christophe, 1897, dl. 1, 328 p.
- DECLERCK, C. en PINTENS, W. (eds.), *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 520 p.
- DECLERCK, C. en MOSSELMANS, S (eds.), *Patrimonium 2022*, Brugge, die Keure, 2022, 557 p.
- DECLERCK, C. en MOSSELMANS, S (eds.), *Patrimonium 2024*, Brugge, die Keure, 2024, 424 p.
- DECLERCK, C., "De hervorming van het huwelijksvermogens- en erfrecht in het licht van het na te streven evenwicht tussen de langstlevende echtgenoot en de kinderen" in DANDY, N., SOSSON, J., TAINMONT, F. en WILLEMS, G. (eds.), *Individu, famille, état: réflexions sur le sens du droit de la personne, de la famille et de son patrimoine*, Brussel, Larcier, 2022, 515-526.
- DEKKERS, R. en CASMAN, H., *Handboek Burgerlijk recht, deel IV: Huwelijksstelsels, Erfrecht, Giften*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 917 p.
- DEKKERS, R., CASMAN, H., VERBEKE, A.-L. en ALOFS, E., *Erfrecht & giften: de nieuwe Erfwetten 2017 en 2018*, Antwerpen, Intersentia, 2018, 364 p.
- DEKKERS, R., CASMAN, H., VERBEKE, A.-L. en ALOFS, E., *Erfrecht & giften: na de codificatie van 2022*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 500 p.
- DEKKERS, R., CASMAN, H., VERBEKE, A.-L. en ALOFS, E., *Erfrecht & giften (Vijfde herwerkte editie)*, Antwerpen, Intersentia, 2025, 504 p.
- DELAHAYE, B., "Les outils de la planification successorale pour une famille recomposée en harmonie" in BILLER, S., DELAHAYE, B., DE PAGE, P., LALIÈRE, F. en RENCHON, J.-L., *Actualités en droit des successions. Pratiques et perspectives*, Limal, Anthemis, 2017, 146 p.
- DELNOY, P., "Etat estimatif du régime successoral des biens préférentiels – de quelques certitudes et questionnements" in BAELE, J., BOCKEN, H., DEVOS, S., ENGELS, C., VANDENBERGHE, P. en WYLLEMAN, A., *Liber Amicorum Christian De Wulf*, Brugge, die Keure, 2003, 81-102.

- DELNOY, P. en MORREAU, P., *Les libéralités et les successions. Précis de droit civil*, Brussel, Larcier, 2023, 513 p.
- DEMARSIN, B. en PIETERS, D., *Comparing Law*, Gent, Owl Press Legal, 2023, 330 p.
- DERÈME, F. (ed.), *Droit du patrimoine : Luxembourg-Belgique-France-Allemagne*, Helfent, Legitech, 2021, 470 p.
- DE PAGE, P. en LALIÈRE, F., *La recodification des livres 2.3 et 4 du Code civil*, Limal, Anthemis, 2022, 412 p.
- DE WULF, C., *De erfwet van 31 juli 2017 – een algemeen overzicht met modellen voor de praktijk*, Brugge, die Keure, 2018, 248 p.
- DHAENE, E., *Nieuw erfrecht en nieuw huwelijksvermogensrecht: wet van 31 juli 2017 en wet 22 juli 2018*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2018, 971 p.
- DURANT, I., *Droit des biens*, Brussel, Larcier, 2017, 768 p.
- EGGERMONT, S., *Tweerelaties: huwelijk, wettelijke samenwoning en feitelijke samenwoning juridisch ontleed*, Brussel, Intersentia, 2016, 665 p.
- ERNEUX, P.-Y. en GERLO, I. (eds.), *De hervorming van het goederenrecht: ter attentie van het notariaat*, Limal, Anthemis, 2021, 312 p.
- GIRAUD, P., *Le devoir de l'arbitre de se conformer à sa mission*, Brussel, Bruylant, 2017, 442 p.
- KESTEMONT, L. en SCHOUKENS, P., *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Leuven, Acco, 2017, 144 p.
- LECOCQ, P., DURANT, I., BERNARD, N., MICHAUX, B., ROMAIN, J.-F. en SAGAERT, V. (eds.), *Le nouveau droit des biens*, Brussel, Larcier, 2020, 446 p.
- MEDAER, B., "Vlabel en het verdeelrecht" in Fednot (ed.), *VlaNot Jaarboek 2020*, Antwerpen, Intersentia, 801-872.
- MOREAU, P. (ed.), *La réforme du droit des successions : actes du XVe colloque de l'Association « Famille & droit », Liège, 20 avril 2018*, Brussel, Larcier, 2018, 544 p.
- MOREAU, P. en DELNOY, P., "La succession légale" in *Chroniques notariales nr. 75*, Brussel, Larcier, 2022, 13-168.
- PALM, V. (ed.), *Les couples à la loupe: Impacts juridiques et incidences pratiques de la vie des couples*, Limal, Anthemis, 2022, 584 p.
- PINTENS, W., VAN DER MEERSCH, B. en VANWINCKELEN, K., *Inleiding tot het familiaal vermogensrecht*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2002, 997 p.
- PINTENS, W. (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 261 p.
- PINTENS, W., DECLERCK, C., DU MONGH, J. en VANWINCKELEN, K., *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 1345 p.
- PINTENS, W. en DECLERCK, C. (eds.), *Patrimonium 2015*, Brugge, die Keure, 2015, 433 p.
- PINTENS, W. en DECLERCK, C. (eds.), *Patrimonium 2016*, Brugge, die Keure, 2016, 389 p.
- PINTENS, W. en DECLERCK, C. (eds.), *Patrimonium 2017*, Brugge, die Keure, 2017, 491 p.
- PINTENS, W. en DECLERCK, C. (eds.), *Patrimonium 2018*, Brugge, die Keure, 2018, 572 p.
- PINTENS, W. en DECLERCK, C. (eds.), *Patrimonium 2019*, Brugge, die Keure, 2019, 398 p.
- PINTENS, W., DECLERCK, C. en MOSSELMANS, S. (eds.), *Patrimonium 2021*, Brugge, die Keure, 2021, 372 p.

- PUELINCKX-COENE, M., *Erfrecht*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen België, 1996, 508 p.
- PUELINCKX-COENE, M., *Erfrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2011, 926 p.
- SAGAERT, V., *Goederenrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, 1256 p.
- SAGAERT, V., BAECK, J., CARETTE, N., LECOCQ, P., MUYLLE, M. en WYLLEMAN, A. (eds.), *Het nieuwe goederenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 531 p.
- SPRUYT, E., GEELHAND DE MERXEM, N. en PELGROMS, H., *De registratie- en erfbelasting in de Vlaamse Codex Fiscaliteit*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2016, 1104 p.
- VAN ES, P.C., *Erfrecht van de langstlevende echtgenoot in Monografieën BW*, Deventer, Wolters Kluwer, 2019, 110 p.
- VAN GYSEL, A.-C., "L'usufruit du conjoint survivant et du cohabitant légal survivant, les inconvénients d'une solution idéale" in DE PAGE, P., DE STEFANI, I., LALIÈRE, F., LELEU, Y.-H., NUDELHOLC, S., SAUVAGE, J., VAN GYSEL, A.-C., VAN HALTEREN, T., VAN MOLLE, M. en WYART, V., *La famille et son patrimoine en questions*, Limal, Anthemis, 2015, 245-286.
- VAN GYSEL, A.-C., "Quel est le champ d'application de la règle « des vingt ans » ?" in WYART, V., DEHOTTE, E., LALIÈRE, F., SABBAH, R., SAUVAGE, J. en VAN GYSEL, A.-C., *Le couple et le droit patrimonial de la famille*, Brussel, Larcier, 2022, 77-97.
- VAN GYSEL, A.-C., LALIÈRE, F. en WYART, V., *Les successions : édition 2023*, Limal, Anthemis, 2023, 483 p.
- VAN ROY, C., *De (on)deelbaarheid van het kind*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 311 p.
- VERBEKE A.-L. en VERDICKT, B. (eds.), *Handboek Estate Planning II: Erfrecht en Giften*, Brussel, Intersentia, 2021, 1280 p.
- VERSTRAETE, J., "De omzetting van het erfrechtelijk vruchtgebruik" in VERSTRAETE, J. (ed.), *De verdeling van de nalatenschap*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2021, 571-616.
- WERDEFROY, F., *Registratierechten*, IV, Mechelen, Wolters Kluwer, 2023, 1296 p.
- WYLLEMAN, A. en BAECK, J., *Goederenrecht*, Brugge, die Keure, 2021, 208 p.
- WYLLEMAN, A., "Vruchtgebruik vanaf 1 september 2021 bekeken door een notariële bril" in Vlanot by Fednot (ed.), *VlaNot Jaarboek 2021*, Brussel, Intersentia, 2022, 541-562.

Bijdragen in tijdschriften

- AUGHUET, C., "La réforme du droit successoral opérée par les lois des 31 juillet 2017 et 22 juillet 2018 – Tour d'horizon revu et augmenté", *Act.dr.fam.* 2018, 142-182.
- BALESTRA, M. en TAILLIEU, S., "Feu vert pour la conversion de l'usufruit recueilli à titre d'avantage matrimonial", *RPP* 2019, 227-231.
- CASMAN, H., "De omzetting van het vruchtgebruik", *TPR* 1991, 803-848.
- COENE, M. en VERBEKE, A., "Art. 745quater B.W.", *OEST* 2008, 39-60.
- DECLERCK, C., "De waardering van het vruchtgebruik in geval van omzetting in een kapitaal in het licht van de wet van 22 mei 2014", *VIP* 2015, afl.1, 32-41.

- DEMORTIER, A., "Les droits successoraux du conjoint et du cohabitant légal survivants après la loi de recodification du 19 janvier 2022", *RNB* 2023, afl. 3178, 150-186.
- DERÈME, F. en TAINMONT, F., "Les règles de conversion de l'usufruit du conjoint et du cohabitant légal survivant & la programmation successorale", *RPP* 2021, afl. 1, 40-74.
- HOLLANDERS DE OUDERAEN, G., "La loi du 22 mai 2014 sur la conversion de l'usufruit : Heurs et malheurs du conjoint survivant", *RPP* 2015, afl. 3, 295-308.
- LABEEUW, N. en JANSSENS, E., "Het erfrechtelijk vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot: omzetbaar en belast?", *BN* 2020/1, 31-33.
- LALIÈRE, F., "Les abrogations et modifications (anodines ?) au droit des successions", *RNB* 2023, afl. 3178, 121-149.
- MAELFEYT, S., "La planification successorale et les familles recomposées", *Le Pli Juridique* 2022, afl. 61, 17-23.
- MOSSELMANS, S., "Uitonverdeeldheidtreiding in een familiale of relationele context – Aandachtspunten inzake onverdeeldheden, uitonverdeeldheidtreiding en de aanloop naar vereffening-verdeling", *NFM* 2019, afl. 10, 322-344.
- PUELINCKX-COENE, M., VERSTRAETE, J., GEELHAND, N. en VERHAERT, I., "Overzicht van rechtspraak, Erfenissen 1996-2004", *TPR* 2005, 449-744.
- PUELINCKX-COENE, M., "De wet van 22 mei 2014 bracht helaas geen rust inzake de waardering van het levenslang vruchtgebruik bij kapitalisatie of bij omzetting van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenote of wettelijk samenwonende", *T.Not.* 2015, 290-334.
- RENIERS, A., "Omzetting vruchtgebruik: moet vooraf de keuze gemaakt worden op welke manier dit zal gebeuren?", *RABG* 2016, 319-323.
- SCARNÀ, S. en THONET, R., "Usufruit et planification patrimoniale", *Jurim Pratique* 2022, afl. 2-3, 205-237.
- TAILLIEU, S., "De belangenafweging bij de gerechtelijke omzetting van vruchtgebruik: overzicht van rechtspraak 2005-2021", *VIP* 2022, afl. 1, 26-39.
- TAINMONT, F., "La conversion de l'usufruit du conjoint et du cohabitant légal dans le cadre des familles recomposées", *JT* 2018, afl. 9, 208-214.
- VAN DEN BERGH, B., "Over het beschikkingsbeginsel en de lijdelijkheid van de notaris-vereffenaar in de procedure van gerechtelijke vereffening en verdeling", *BN* 2019, 157-162.
- VAN GYSEL, A., "La conversion de l'usufruit du survivant : une évaluation raisonnée?", *RNB* 2019, 629-659.
- VAN GYSEL, A. en WYART, V., "L'influence, sur les droits successoraux du conjoint ou cohabitant légal survivant, des règles du Livre 3 du Nouveau Code civil concernant l'usufruit", *RNB* 2020, afl. 3154, 756-808.
- VAN LENNEP, R., "De romeinse rechtsspreuken: hun huidige waarde en betekenis", *RTB* 1949, nr. 6, 588-700.
- VAN MOLLE, M. en FONTEYN, J., "Organisation conventionnelle de l'usufruit immobilier familial", *RPP* 2023, 105-119.
- VAN ORSHOVEN, P., "Het verschil tussen 'vragen' en 'inroepen' Over het beschikkingsbeginsel of de macht van de rechter in fiscalibus", *TFR* 2004, afl. 4, 155-165.

- VERLOOY, B., "De omzetting van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot in geval van afstammelingen uit een vorige relatie van de erflater en het gelijkheidsbeginsel", *RABG* 2019, afl.14, 1264-1267.
- VERSTRAETE, J., "Omzettingsrecht geldt ook voor vruchtgebruik verkregen als huwelijksvoordeel", *NFM* 2019, afl. 1, 24-27.

Overige

- VLABEL Standpunt nr. 15178 d.d. 21 december 2015, gepubliceerd op 14 januari 2016.
- VLABEL Standpunt nr. 16006 d.d. 25 januari 2016, gepubliceerd op 22 februari 2016.
- VLABEL Standpunt nr. 17048 d.d. 2 oktober 2017, gepubliceerd op 12 maart 2018.
- AUDENAERT, V., "Gezinsenquête 2016: Samengestelde gezinnen in Vlaanderen over hun gezinssamenstelling, de relatie met de partner, het opvoeden van de (stief)kinderen, hoe ze gezin en werk combineren, hun welbevinden en de sfeer in het gezin", *Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin* 2018, https://res.cloudinary.com/deueykgii/image/upload/15. Factsheet. Nieuw samengestelde gezinnen DEF_lji5gl? a=DATAg1AAZAA0 (laatste consultatie 13.05.2025).

Bijlage

Figuur: Frequentie van de in aanmerking genomen criteria bij de belangenafweging op basis van de uitgevoerde rechtspraakanalyse (cf. *supra*, nr. 147 e.v.).

